

1959

1959. január 2.

Az Újvidéki Rádióban elhangzott az *Együtt* című irodalmi folyóirat első száma. Herceg János szerkesztő bevezetőjében így indokolta meg a műsor címválasztását: „Ha figyelembe vesszük, hogy nemcsak a magyar fiatalság él, dolgozik és tanul az ország többi népének ifjúságával együtt, de a magyar munkás is a szerb, a horvát, a szlovák, a ruszín és más nemzetiségű munkatársával együtt keresi kenyerét, azokkal együtt igyekezik üzemét, szövetkezetét felvirágoztatni, a pihenés napjait, a szórakozás lehetőségeit megosztani, azokkal együtt vallja magát a szocializmus hívének és Jugoszlávia ragaszkodó honpolgárának, akkor bizonyosra vesszük, hogy irodalmi jelentkezésünkkel így együtt, a hallgatók érdeklődésével és megértésével találkozunk.” Tartalom: Sinkó Ervin: *Apám*; Szrbo Ivanovszki: *Versek*; Gál László: *Dünnnyögő; Dal a hold ezüstjéről*; Herceg János: *Belgrádi éjféli. Debreczeni József verseskönyvéről*; Debreczeni József: *Vacsoracsillag; Glück Lilike*; Miodrag Bulatović: *Pitypang*; Janez Menart: *Fénykép; Az elveszett gyermek; Elesett szabadságharcos*; Bányai János: *Forró nap és köves udvar*.

1959. január 5.

A budapesti jugoszláv nagykövetség > 1958. október 8-án kelt jegyzékére a belgrádi magyar nagykövetség rövid jegyzékben választ adott, amelyben kifejtette, hogy továbbra is fenntartja mindazt, amit előző jegyzékében (> 1958. július 21.) és a Fehér Könyv V. kötetében a Nagy Imre és társainak ügyével kapcsolatban kifejtett és nyilvánosságra hozott.¹ > 1959. február 10.

1. MOL XIX-J-1-j KÜM TÜK Jugoszlávia 11. d. 004136/7/1958.; MOL XIX-J-1-4a-00473-2-1959.; MJK56-59, 431–432.

1959. január 7.

Az Ifjúsági Tribünön működő *Szép Szó* szerkesztősége a József Attila Kultúregyesületben *Kritikusok a filmről* címmel szervezett estjén

Kalapis Zoltán, a Magyar Szó szerkesztője és Lányi István, az *Ifjúság* filmrovatának vezetője beszélt.¹

1. Plakát; Kiss István: Pregled dosadašnjeg rada. Kézirat. 1959. február 6.

1959. január 9.

Az Újvidéki Rádió *Találkozás a művésszel* című műsorában Fehér Ferenc fiatal írókkal beszélgetett. Bányai János: „Az irodalmi alkotás vagy általában a művészi alkotás mindig az életet ábrázolja. Az élet pedig társadalom. Az élet, tehát a művészet elvonatkoztatása nem történhetik a társadalomábrázolás rovására. Meglehet azért ez a felfogásom a társadalomábrázolásról, mert nem szeretem, sőt sokszor nagyon is ellenszenvesnek tartom az irodalom mindenáron való »társadalmasítását«. Számomra mindig a művészi az elsődleges.” Burány Nándor: „Néha úgy érzem, nálunk több a versíró, mint a versolvasó [...] Nyelvünk kétségbeejtően szürke, azt hiszem, közülünk senki sem foglalkozik tudatosan nyelve művelésével, hogy a klasszikus műveltség hiányát ne is említsük, pedig anélkül mozdulni sem lehet. Úgy érzem, hogy nagyon lemaradtam, de teljesen saját hibámból, senkire sem panaszkodhatom, azt hiszem, másokkal is így van. Egyikünk sem képes meghozni azt az áldozatot, ami nélkül a költészetben nincs eredmény. Egyébként ez nem csak a fiatalokra vonatkozik.” Deák Ferenc: „A jugoszláv irodalom, úgy érzem, európai viszonylatban is mindinkább reprezentálódik. Előnye a teljes írói szabadság. Szerintem a mai vajdasági irodalom még mindig nem kapta meg méltó helyét a jugoszláv irodalomban. Pedig minden bizonnyal megérdemelné.”

1959. január 11.

Zentán megnyílt a jövődöbéli képtár képeinek bemutatója a kiállítási teremben, amelynek február 1-jéig 8414 látogatója volt.¹

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.; Zentai művésztelep, 68.

1959. január 14.

Az Ifjúsági Tribünön működő Szép Szó szerkesztősége a József Attila Kultúregyesületben *A dachau-i kandurok* címmel szervezett estjén részt vett Ádám Tibor, az Újvidéki Rádió, valamint Kollin József, Pap Endre, Szerencsés József és Varga László, a *Magyar Szó* szerkesztője.¹

1. Plakát; Kiss István: *Pregled dosadašnjeg rada*. Kézirat. 1959. február 6.

1959. január 16.

Sebes István beszélgetést folytatott Kapičić nagykövettel a budapesti jugoszláv nagykövetség filmbemutatója előtt. 1959. január 19-én keltezett feljegyzése szerint „megemlítettem Zilahy jugoszláviai útját, valamint újvidéki sajtónyilatkozatát, ahol egy jugoszláv újságíró azt a kérdést tette fel Zilahynak, hogy nincs-e szándéka írni az 1956-os magyar »forradalomról«? Megjegyeztem, nem tudom, kinek fűződik érdeke ahhoz, hogy Zilahy, aki Amerikában élő magyar emigráns író, írjon a magyarországi ellenforradalomról. Vajon a jugoszlávokat érdekli-e az, amit Zilahy erről – nem kétséges, milyen hangnemben – írna? Kapičić nagykövet zavartan azt válaszolta, hogy tud arról, hogy Zilahy Jugoszláviában jár, de ilyen irányú kérdésekről és nyilatkozatokról nem hallott. Kérdésére közöltem, hogy a *Magyar Szó* munkatársa tette fel Zilahynak ezt a kérdést. A társaságban lévő Zotovics [Zotović, Miroslav] I. titkár Kapičić mentségére sietve hozzátette, hogy Zilahy tudomása szerint azért jött Jugoszláviába, hogy a korábban kiadott műveivel kapcsolatos pénzügyi dolgokat rendezze. Megjegyzését Kapičić élénken helyeselte, s nyomban arra terelte a szót, hogy a jugoszláv újságírók munkájával az utóbbi időben nekünk sok megjegyzésünk volt. Úgy látszik, mi nagyon élénken reagálunk minden olyan dologra, ami a legkevésbé is sértésnek vehető. Azonban ezek csak egyszerű újságírók, akik mindenfélét összeírnak, de nem hivatalos személyiségek; nálunk azonban hivatalos sze-

mélyek, nyilvánosan, beszédekben – még olyan alkalommal is, ahol ő jelen volt – és folyóiratokban nyilatkoztak sértően Jugoszláviáról. Itt említést tett Münnich és Marosán elvtársak nyilatkozatairól, elvi cikkeinkről, valamint a Nagy Imre-üggyel kapcsolatos legutóbbi jegyzékünk-ről, amelyet a lehető legdurvábbnak jellemzett. Vezető elvtársaink nyilatkozataival, valamint elvi cikkeinkkel kapcsolatban kijelentettem, nem értem mi kifogása van, hiszen nem titok, hogy közöttünk elvi kérdésekben nézeteltérések vannak. Ezekről az elvi nézeteltérésekről napon-ta ír a jugoszláv sajtó is.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-1959.

1959. január 17.

A szabadkai Népszínház bemutatta Guilherme Figueiredo *A róka meg a szőlő* [A Raposa e as Uvas, 1949] című hősi komédiáját Barlay Gusztáv fordításában. Rendező: Virág Mihály. Zene: Milan Asić. Díszlet és jelmez: Mihajlo Dejanović. Fellépett: Pataki László (Aesopus), Sántha Sándor (Xanthos), Ferenczi Ibi (Kleia), Tóth Éva (Meie), Versegi József (Agnostos), Remete Károly (Szerecsen). A 28 előadásnak 9403 nézője volt.¹

1. Laták István: Mesemondó rabszolga életpéldája. MSz, 1959. január 24. 2.; Lévy Endre: A róka meg a szőlő. *7 Nap*, 1959. január 25. 7.; A róka meg a szőlő. *Ifjúság*, 1959. január 29. 12.; Bemutató a subotcai Népszínházban. *Dolgozók*, 1959. január 30. 9.; Gerold, Pastyik 1970.

1959. január 17.

Az Újvidéki Rádió *Zenés filmhíradójában* Laták István így méltatta a *Csigalépcső* című, Jugoszláviában is bemutatott magyarországi filmet: „A *Csigalépcső* című film nem a főlsszabadulás után látott magyar filmek többségéhez tartozik. Nem nagy szavak, nem különös hősiség filmje, nem a fasiszta fenevadak sablonos bemutatása, sem a régi-régi magyar filmek hamis érzéssel teli giccse. Rokonszenves, mai, emberi tárgyát dolgoz föl a *Csigalépcső*. Becsületes, törekvő, de

nem rendkívüli emberek küszködése ez a rájuk nehezedő hétköznapok súlya alatt.”

1959. január 18.

A *Népszabadság* bíráló cikket közölt Jugoszlávia gazdasági fejlődéséről.¹

1. MOL XIX-J-1-4a-00473-2-1959.; MRP 1959, 179.

1959. január 19.

A szabadkai zeneiskola nagytermében bemutatták az *Életjel* irodalmi élőújság Csáth Géza-emlékszámát. A műsort összeállította, az összekötő szöveget írta és elmondta: Dér Zoltán. Műsor: 1. Kosztolányi Dezső: *Ó, szép magyar fejek, ti drága-régiek*. Elmondta Tóth Éva. 2. Herceg János: *A vajdasági magyar irodalom előőrse*. Fölvasta Pataki László. 3. Csáth Géza: *Önéletrajz*. Fölvasta Szilágyi László. 4. Csáth Géza: *Chopin*. Fölvasta Bocskovics Rózsi. 5. Chopin: *b-moll scherzo*. Zongorán előadta Branko Cvetković. 6. Csáth Géza: *A vörös Eszti*. Fölvasta Ferenczi Ibi. 7. Csáth Géza: *Pasztorál*. Hegedűn játszotta Péics Bernadetta, zongorán kísérte Dungenyrszki Melánia. 8. Vass Kálmán: *A gimnazista Csáth*. Fölvasta Czehe Gusztáv. 9. Munk Artúr: *Káröröm*. Fölvasta Kunyi Mihály. 10. Csáth Géza: *A Janika* (Részlet). Rendezte Virág Mihály. Előadták a szabadkai Népszínház művészei.¹

Hatvani Lajos Konstantin magyar ortodox lelkész levélben számolt be Horváth Jánosnak, a Művelődési Minisztérium Egyházügyi Hivatala elnökének arról, hogy a jugoszláviai nagykövetség megpróbálták beszervezni, amikor vízumot kért.²

1. Dér 1977, 31., 140–141. – 2. MOL XIX-J-1-j-4c-001102-1959.

1959. január 20.

Az MSZMP KB PB megvitatta *A nacionalizmus elleni harc néhány kérdéséről* című határozattervezetet. Münnich Ferenc kijelentette:

„Mi nem jöhetünk elő hivatkozással Leninre, mással kell most magyarázni mindent. Meg kell mondani, hogy ahol szocialista országok alakultak, ott a nemzetiségeknek megvan az önrendelkezési joguk.” Kádár János elmondta, nemrégiben ez ügyben Veres Péterrel konzultált, aki úgy vélekedett, hogy a Duna-medence majd a szocialista országok konföderációja lesz. „Ezt csak felvetem, nem okvetlen kell ezzel foglalkozni” – tette hozzá.¹

1. MOL, 288. f. 5. cs. 113. ö. e. Idézi Kalmár 98, 247.

1959. január 21.

Cséby Lajos belgrádi magyar nagykövet jelentése a Központnak: „Kuti Jenő és Barity Miklós elvtársak november 26-tól 29-ig a következő vajdasági helyiségekbe látogattak el: Sombor [Zombor], Subotica [Szabadka], Bačka Topola [Topolya] és Novi Sad [Újvidék]. A látogatás első napján Somborban Sárosi Szabó Tibor ügyvédet látogattuk meg. Szabó a Tanácsköztársaság idején vezető katonai funkcióban volt, és állítólag eredményes hadműveleteket folytatott az intervenció román csapatok ellen. Szabót egy konzuli ügy kapcsán kerestük fel. (A magyar kormánytól kérte lányának Magyarországon való letelepedését.) Szabóval folytatott beszélgetésünk után véleményünk az, hogy szellemi képességei igen korlátozottak, beszédmódja rendszertelen, zavaros, teljesen polgári beállítottságú politikai nézeteket vall. Suboticán meglátogattuk a magyar Népkört, minden előzetes bejelentés nélkül. A Népkörben sikerült találkozunk és beszélgetést folytatnunk Kiss János függetlenített titkárral. Kiss a beszélgetés folyamán a Népkörről a következő információkat adta: A körnek 1200 tagja van. A tagok legnagyobb rész magyar nemzetiségűek. 3000 kötetes könyvtárral rendelkeznek, ezenkívül népművészeti, színjátszó és teke szakosztályuk van. A Városi Népbizottságtól évente 500 000 dináros állami támogatást kapnak. A pénzügyi juttatáson

kívül esetenként kisebb tárgyi juttatásokat is kapnak. Legutóbb a Népbizottság egy televíziós készüléket adott a Népkörnek. Kiss ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy a tagság a készüléknek rendkívüli módon örül, mert azzal a Magyar Televízió adásait is foghatják. Itt megjegyezte, hogy Suboticán sokan hallgatják a budapesti rádió adásait. Kiss titkár bár meglepődött és kissé zavart magatartást tanúsított látogatásunk miatt, a későbbiek folyamán felengedett, és egészen jó benyomást tett ránk. A beszélgetés végén arra kért bennünket, hogy lehetőségeink szerint küldjünk a Népkörnek könyveket, brossurákat, a színjátszó körnek viszont operett és vígjáték szövegekönyveket. Kiss a látogatás alatt mindvégig előzékeny és szívélyes magatartást tanúsított. Arra kért bennünket, hogy a jövőben is látogassuk meg a magyar Népkört. Suboticáról este Bačka Topolára mentünk, ahol megtekintettük a helyi magyar színház előadását. A fenti helyiségekben tett látogatásaink alkalmával néhány munkásemberrel is rövid beszélgetést folytattunk. A beszélgetésekből megállapíthattuk, hogy nincsenek meglegedve életkörülményeikkel, sokat panaszkodtak a drágaságra. Két magyar nemzetiségű hadirokkant elmondotta, hogy nagy igazságtalanságok vannak a nyugdíjak megállapításánál. Az egyik, akinek mindkét keze könyekből hiányzik (ennek dacára napszámos munkát végez) elmondotta, hogy havi 2000 dinár nyugdíjat kap. Elmondása szerint a faluban, ahol lakik (Feketics [Bácsfeketehegy]) egy kevésbé rokkant, de szerb nemzetiségű személy 12 000 dinár nyugdíjat kap. Az illető most pénzt gyűjt ahhoz, hogy Belgrádba utazzon, ahol panaszát személyesen Titónak kívánja előadni. A másik rokkant egyáltalán nem kap nyugdíjat. Suboticán az egyszerű munkások körében olyan hírek terjengenek – meggyőződésünk szerint teljesen alaptalanul –, hogy január 1-től felére szállítják le az iparcikkek árát. Sokan azon siránkoznak, hogy több éves árukölcsönt vettek fel, és a várt árleszállítás következtében hátrányos helyzetbe

kerülnek. Mint már arról másuton és szóban jelentettünk az egész vajdasági út alkalmával. Megfigyelésünk szerint Sombortól kezdődően egészen Indjijáig – szigorú rendőri megfigyelés alatt álltunk. A megfigyelés és kísérés módszere egészen durva és drasztikus volt. Suboticán pl. a megfigyelésünket végző UDB-s [Uprava državne bezbednosti], amikor egy filmszínházba mentünk, mellettünk a számára külön fenntartott helyen helyezkedett el és igyekezett hallgatózni. Suboticáról Bačka Topolára, majd Novi Sadra való menet közben két gépkocsival kísérték bennünket. Az egyik gépkocsi előttünk, a másik utánunk haladt. Az utánunk haladó gépkocsi 8-10 méteres távolságban reflektorvilágítással követett bennünket. Ha útközben megálltunk, a követő kocsi is leállt. Ha megfordultunk, a követő kocsi is ugyanezt tette. Mindvégig tartotta a fentebb jelzett eléggé veszélyes távközt, hozzászámítva még az igen kellemetlen és a vezetést károsan befolyásoló reflektorvilágítást. A kísérést Novi Sad után, Indjija falu előtt hagyták abba, amikor már biztosnak vélték, hogy Belgrád felé tartunk. Végül megjegyezzük, hogy Piszker Tibor katonai attachénkat az utóbbi időben a Vajdaságban tett útjai alkalmával szintén szigorú kísérés és megfigyelés alatt tartották. Jugoszláv gépkocsivezetőjét és annak hozzátartozóit az UDB zaklatta.²¹

1. MOL XIX-J-1-j-16j-001031-1959.

1959. január 22.

Budapesten így összegezték a jugoszláv–magyar kapcsolatok fő irányelvét: „Kulturális kapcsolataink alkalmasak arra, hogy hatást gyakoroljanak a jugoszláv népre, Jugoszlávia kulturális életére, különösen a Jugoszláviában élő magyar nemzetiség kulturális életére. Feladat ugyanakkor, hogy a Jugoszláviából felénk irányuló kulturális tevékenység, illetve csere ne lehessen a jugoszláv revizionizmus, másrészt a kapitalista kultúra befolyásának eszköze.”²¹

1. Feljegyzés. Javaslatok a KÜM irányelveihez. Jugoszlávia. Budapest, 1959. január 22. MOL XIX-

J-4-a, Belgrádi Nagykövetség iratai 27. d. 1959, 364–368. Idézi Szesztay 2003, 237.

1959. január 26.

A jugoszláv kormány memorandumot intézett az osztrák kormányhoz a karintiai szlovén kisebbség jogainak megsértése miatt.

1959. január 27.

A budapesti jugoszláv nagykövetség a Nagy Imre-ügyben újabb jegyzéket adott át a magyar külügyminiszternek, amelyben kormánya nevében „ismételten határozottan visszautasítja a JSZNK ellen felhozott vádakát”, s mindenben ragaszkodik az > **1958. október 8-án** átadott jegyzékéhez és dokumentumgyűjteményéhez, valamint az ebben a kérdésben a magyar kormánynak korábban átadott jegyzékeihez. Visszautasította a magyar jegyzéknek azon állításait, hogy az „e kérdésben a jugoszláv fél volt a természetlen vita kezdeményezője”. A továbbiakban megállapította, hogy a JSZNK kormánya fenntartja magának azt a jogát, hogy nyilvánosságra hozza „azokat az anyagokat és tényeket, amelyek az említett vádakát megcáfolják”,¹ mert a Nagy Imre-ügyben magyar részről kül- és belföldön továbbra is propaganda anyagokat terjesztenek, s ez ellentétben áll az > **1959. január 5-én** kelt magyar jegyzék állításával, hogy a magyar kormány a maga részéről lezártnak tekinti a kérdéssel kapcsolatos további vitát.² > **1959. február 10.**; > **1959. február 24.**

1. MOL XIX-J-1-j KÜM TÜK Jugoszlávia 11. d. 00936/1/1959.; MJK56-59, 434. – 2 MOL XIX-J-1-4a-00473-2-1959.

1959. január 28.

Lévay Endre az Újvidéki Rádió művelődési műsorában: „A subotici fiatal írónemzedék folyóirata, a *Rukovet* most lép ötödik évfolyamába, s ebben az esztendőben szélesebb és átfogóbb tervet készít elő mind a lap, mind a folyóirat által indított könyvkiadás terén. Ennek a szerbhorvát nyelvű, de Vajdaság valamennyi nemzetiségi író-

ját felölelő folyóiratnak komoly népszerűségét bizonyítja az a tény is, hogy megindulása óta 293 munkatársa volt – tehát igen sokféle hangot szolgáltatót meg hasábjain. A munkatársak közül 145 szerb, 63 magyar, 59 horvát, 5 román, 3 szlovák és 18 egyéb író volt. Ezeknek mintegy 60 százaléka a Vajdaság területén él és dolgozik [...] Négy évvel ezelőtt, amikor a *Rukovet* indult, mindössze 176 példányt adtak el belőle [...] az utóbbi két évben havonta 1000 példányban jelenik meg. Ebből 800-650 darab minden hónapban elkel, a többit későbbi – utólagos – rendelkezésre küldi szét a szerkesztőség. A folyóirat könyvkiadói tevékenysége két évvel ezelőtt indult, és azóta hat könyvet adtak ki szerbhorvát és magyar nyelven. Az idén viszont ezt a tervet is kiszélesítették és a *Rukovet Kiskönyvtára* sorozatában huszonkét mű kiadását irányozta elő.”

1959. január 29.

Az Elnöki Tanács 1959. évi 2. sz. törvényerejű rendeletével életbe lépett a fertőző betegségek elleni küzdelem összehangolásáról szóló magyar–jugoszláv egyezmény.¹ > **1957. november 20.**

1. *Magyar Közlöny*, 1959. január 29.

1959. január 31.

Budapesten megtartották a délszláv kulturális megbízottak első országos értekezletét.¹ Komoly nézeteltérés támadt abból, hogy a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége két tiszteletjegyet küldött a jugoszláv nagykövetségnek a délszláv bálra, s miután a két jeggyel a diplomaták apraja-nagyja megjelent, szó nélkül beeresztették őket. A KÜM emiatt Ognjenović Milan felelőssége vonását követelte. (> **1959. február 4.**) A főtítkárvégül megúsza az esetet „mea culpázással” és a jugoszláv diplomaták erőszakosságának elítélésével.²

1. *Iz naše prošlosti I*. Budimpešta, 1979, 149–150. – 2. Feljegyzés. Ognjenović Milánnal történt beszélgetés. 123/1959. MOL XIX-J-4-a, Belgrádi Nagykövetség 27. d. 1959, 293–294. Idézi Szesztay 2003, 239., 338.

1959. január

Belgrádban újabb tárgyalások kezdődtek a Szeged–Szabadka közötti magasfeszültségű távvezeték kiépítéséről. Ez alkalommal a távvezeték vonalának megjelölése körül néhány olyan természetű probléma merült fel, amelyek megakadályozták a megállapodás létrejöttét, mert a jugoszláv javaslat szerint Magyarországnak 12 kilométerrel hosszabb vezetékot kellett volna építenie, mint Jugoszláviának.¹

A đakovói katolikus püspök pásztorleveléből: „Mindenekelőtt tehát meg kell keresnünk tevékenységünk terepét, figyelmesen szemlélni és elemezni munkánk konkrét körülményeit [...] Tegyétek szolgálatotokat intenzívebbé, amennyire csak a hatóságok engedélyezik, modernizáljátok, alkalmazzátok az új körülményekhez pasztorációs módszereiteket [...] Ápoljátok faluhelyen is a templomi éneklést, különösen közösségben. Vezessetek pontos nyilvántartást, parókiánkban és híveinkről mindent tudnunk kell, mindenre gyorsan és óvatosan kell reagálnunk.”²

A *Híd* 1. számának tartalma: Josip Vidmar: *Programunk és az irodalom* (Ford. Hornyik János); Rodoljub Čolaković: *Emlékezés Alijára* (Ford. Steinitz Tibor); Burkus Valéria: *Ketten emlékeznek*; Gál László versei; Herceg János: *Ég és föld* (Részlet); Miroslav Antić versei (Ford. Fehér Ferenc); Fehér Ferenc: *A papírangyalkákat lemossa az eső*; Deák Ferenc versei; Ivan Ivanji: *Egy koszorún nem volt szalag* (Ford. Bodrits István); Florika Štefan versei (Ford. Fehér Ferenc); Georges Govy: *A számár* (Ford. Sésics Vera); G. Czimmer Anna: *Jegyzetek a detektívregényről*; Bori Imre: *Az élet végtelenségének ostroma* (Oskar Davičo: *Radni naslov beskraja*); Bori Imre: *Tisztátalan emberi lelkek* (Radomir Konstantinović: *Čisti i prljavi*); Burány Nándor: *Nincs menekülés* (Friedrich Dürrenmatt: *A baleset*); Tomán László: *Művek, nézetek, vélemények*

(Bernáth Aurél, Jean Paul Sartre, Szirmai Károly, Werner Heisenberg, Françoise Sagan, Marcel Raymond); *Krónika* (Egy távirat „rejtélyének” magyarázata – Bertold Brecht; Zilahy Jugoszláviában). Sáfrány Imre és Bogdanka Poznanović rajzai.

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-3-1959. – 2. *Vjesnik Đakovačke biskupije*, 1959. január. 1. Idézi Esad Čimić: *Omladina i religija*. Beograd, 1967, Narodna armija, 75–77.

1959. február 1.

A szabadkai Népkör bemutatta Pásztor Ferenc *Kitagadottak* című drámáját, amelynek kapcsán Juhász Géza a *Híd*-ben (> 1959. április) megjegyezte: „A Népkör érthetetlenül és indokolatlanul csorbította a saját tekintélyét azzal, hogy egyébként igen ügyesen és leleményesen összeállított repertoárjába ilyen művet is beiktatott”, hangoztatva, hogy ilyen esetekben a Tartományi Közművelődési Közösség keretében megalakított Műkedvelő Csoportok Szövetségének kell elvégeznie a feladatát.

1959. február 3.

Az Újvidéki Rádió *Kultúrrevüjében* Aladics János arról számolt be, hogy „Tegnap este a Novi Sad-i Ifjúsági Tribün kísérleti színpadán bemutatták Jean Paul Sartre avantgardista drámaíró *Zárt ajtóknak mögött* című egyfelvonásos színművét [...] Nem tartozik szorosan a beszámoló keretébe, mégis megemlítjük, hogy a bemutató iránt szokatlan volt az érdeklődés, ami abban a botrányos rohamban is megnyilvánult, ahogyan a jegy nélkül maradottak betörték a nézőtérre”.

Saffer Pál arról cikkezett, hogy „Zentán a festőtelepek fejlesztette képzőművészeti élet és képzőművészet-szeretet mellett van egy másik, régebbi eredetű is. Képszerűtő, vagyonos emberek évtizedeken át gyűjtöttek, vásároltak képeket, és így alakultak ki a magángyűjtemények, amelyeknek némelyike országos méretekben is jelentős műemlékeket rejt. Dicséretére válik a

város kultúréletének, hogy ezeknek a magán-gyűjteményeknek anyagából, amelyekben nem egyszer fordul elő Konstantin Danilo, Đorđe Krstić, Paja Jovanović, Kernstok Károly, Czóbel Béla, Rippl-Rónai és más híres művésznév, egy kiállítást rendezett és hogy ezt a gyakorlatot folytatni is kívánják, és azon igyekeznek, hogy valami nyilvántartást teremtsenek a területükön levő művészeti értékekről”.

1959. február 4.

Sebes István bekérte a Külügyminisztérium Protokollosztályára Milan Ognjenovićot, a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének főtítkárát, és aznapi keltezésű feljegyzése szerint Gergely Miklós osztályvezető-helyettes jelenlétében közölte vele: „Értesülésünk szerint a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége (> 1959. január 31.) január 31-én műsoros estével bált rendezett a szövetség tagjai részére, amelyre meghívták a budapesti jugoszláv nagykövetet és munkatársait is anélkül, hogy erről a meghívásról előzetesen értesítették volna a Külügyminisztériumot. Márpedig a Minisztertanács erre vonatkozó rendelete értelmében magyar szervek csak a Külügyminisztériumon keresztül tarthatnak kapcsolatot a budapesti külföldi képviselőkkel. Ognjenovics elvtárs először azt mondta, hogy mivel csak két tiszteletjegyet küldtek a jugoszláv nagykövetnek, szerinte nem volt hiba. De amikor kifejtettük neki, nem arról van szó, hogy milyen jegyet küldtek – tiszteletjegyet vagy mást –, de az a tény, hogy meghívták a nagykövetet, már ütközik a fenti rendelettel – erre beismerte, hogy hibát követett el. A két tiszteletjeggyel, amelyet Kapicicnak [Kapičić, Jovo] küldtek, megjelentek a jugoszláv követség összes diplomatái. Az ünnepség kezdetén ő kint volt a bejáratnál, Benke Valéria elvtársnőt várta, amikor egymás után érkeztek a jugoszlávok, lényegében belépőjegy nélkül. Nem akarta elkövetni azt az udvariatlanságot, hogy megtagadja nekik a belépést, miután őt személyesen ismerik, így uta-

sítást adott azok bebocsájtására. Igaz, az ünnepi rész után nagyrészüik kénytelen volt hazamenni, mert nem tudott leülni, mert nem volt üres asztal részükre. Neki sok kellemetlensége van a jugoszlávokkal [...] Ő nem szeret a jugoszlávokkal találkozni, mert mindig éles vitái vannak velük. Pl. a fent említett ebéden a vitával már odáig jutottak, hogy a jugoszlávok képesek lettek volna Titoért verekedni is. Neki kellett csillapítani őket. Illetékes felsőbb szerveknél ő fel is vetette, hogy hozzanak egy elvi döntést, milyen legyen a Szövetség viszonya a jugoszláv nagykövetséggel. Talán az lenne a legjobb, ha minden kapcsolatot a Szövetség megszakítana velük. 1957-ben, amikor Kádár elvtársék Jugoszláviában jártak, állítólag ő már akkor mondta egy vezető elvtársnak, hogy még nagyon sok bajunk lesz a jugoszlávokkal. Amíg ez a garnitúra lesz hatalmon Jugoszláviában – mondotta Ognjenovics –, addig nem lesz jobb a viszony közöttünk, sőt további rosszabbodás várható [...] Végül Ognjenovics elvtárs megígérte, hogy a jövőben minden jugoszláv meghívás esetén kikéri a Külügyminisztérium véleményét. A beszélgetés kb. 30 percig tartott.”¹

Laták István az Újvidéki Rádióban: „Lám, néha műkedvelő együttes mutat példát a hivatásos színházaknak. Amíg a vajdasági színházak szinte fáznak, ha valamely új hazai színdarabbal kell foglalkozniuk, a suboticaei Népkör műkedvelő gárdája helybeli tollforgató, Pásztor Ferenc színművének bemutatásával végez bátor kísérletet. Kísérlet ez, még ha figyelemre méltó is a szerző és a műkedvelő együttes próbálkozása. Pásztor Ferenc nevét pár év előtt a *Híd*-ban közölt egy-két novellája révén ismerjük. Most *Kitagadottak* című színművével jelent meg a nyilvánosság előtt [...] Maga a rendező, Sutus Sándor sem sokat gyakorolt műkedvelő-rendező [...] A műkedvelők közül Szöllősy Vágó László volt a legbiztosabb az apa szerepében [...] Medres János dalai is hozzájárultak a darab hangulatossá tételében.”

1. MOL XIX-J-1-4a-00473-2-1959.

1959. február 6.

A szabadkai Népszínház bemutatta Ivan Can-
kar *Bétánia királya* [Betajnova királya; Kralja
na Betajnovi, 1902] című drámáját. (Ünnepi
előadás a JKSZ 40. évfordulója alkalmából.) For-
dította Lányi István. Rendező: Lajčo Lendvai.
A díszletet és a jelmezeket Petrik Pál tervezte.
Fellépett: Szabó János (Kántor József), Szabó
Cseh Mária (Hanna, a felesége), R. Fazekas Piri
(Francka), Kis Mihály m. v. (Pépesek), Horvát
Dániel m. v. (Francely), Bocskovics Rózsi (Nina,
Kántor húga), Czehe Gusztáv (Krnc), Szilágyi
László (Max, a fia), Fejes György (Bernót). A 21
előadásnak összesen 6357 nézője volt.¹

Az Ifjúsági Tribünön működő Szép Szó szer-
kesztősége a József Attila Kultúregyesületben
Góóól címmel beszélgetést szervezett a sportról,
amelyen részt vett dr. Gyetvai Károly, a Vajda-
sági Labdarúgó-bizottság alelnöke, Ruševljanin
Hugo, a *Képes Sportújság* főszerkesztője, Lyka
Antal, a Vojvodina futballklub edzője, Lépes
László és Nagy Gy. József, a *Képes Sportújság*
szerkesztője és Balázs Pál.²

1. Faragó Árpád: Ünnepi bemutatóra készül a
subotica Népszínház. MSz, 1959. február 4. 10.;
Laták István: Betajnova királya. *Ifjúság*, 1959. fe-
bruár 12. 12.; Lévy Endre: Betánia királya. 7 Nap,
1959. február 15. 7.; Németh P. István: Betajnova
királya a subotica Népszínházban. MSz, 1959.
január 25. 11.; Gerold, Pastyik 1970. – 2. Plakát;
Kiss István: *Pregled dosadašnjeg rada*. Kézirat.
1959. február 6.

1959. február 7.

Sebes István feljegyzésében beszámolt róla, hogy
aznap fogadta Kapičić jugoszláv nagykövetet,
aki „bevezetőjében elmondta, hogy kormánya
utasításának megfelelően keresett fel, hogy né-
hány ügyben rajtam keresztül a magyar kormány
támogatását, illetve segítségét kérje az alább
felvetett problémák megoldása érdekében: 1.)
Közölte, hogy a jugoszláv kormány képviselőt
kíván jelölni a Bécsben székelő Nemzetközi
Atomenergia Ügynökség Kormányzó Tanácsába

[...] kérte, hogy a magyar kormány támogassa
jelöltjük megválasztását”. Kapičić a beszélgetés
során „kifejtette, hogy van még néhány lehetőség
egyezmények kötése szempontjából, így pl. meg-
említette a polgári jogsegély, a közúti forgalmat
szabályozó egyezményeket és a »folyamatban lé-
vő kulturális egyezmény tárgyalásait«. A polgári
jogsegély és közúti forgalomról szóló egyezm-
nyekkel kapcsolatban megkérdeztem, jugoszláv
részről van-e valami javaslatuk, mert tudomásom
szerint ezekben a kérdésekben részünkről a
kezdeményezés még 1957-ben megtörtént. A
kulturális egyezmény tárgyalásairól nem tudok,
azonban ismeretes előttem a kulturális munka-
tervi javaslatuk. Közöltem, tudomásom szerint a
kulturális munkaterven a Kultúrkapcsolatok In-
tézete dolgozik, s rövidesen eljuttatjuk hozzájuk
ellenjavaslatainkat. Erre a nagykövet határozot-
tan kijelentette, hogy a kulturális munkatervre
gondolt. A kulturális egyezményről nem tett
említést.”¹ > **1959. február 25.**

1. MOL XIX-J-1-4a-00473-2-1959.

1959. február 8.

Az Újvidéki Rádió *Vidámműsor* együttese
Kikindán [Nagykiknda] lépett fel.¹

1. ÚR, 1959. február 7.

1959. február 10.

Peják Zsiva, a Külügyminisztérium I. sz. Politikai
Osztályának I. o. titkára, miután összefoglalta a
Nagy Imre-üggyel kapcsolatos jugoszláv–magyar
jegyzékváltás addigi eseményeit (> **1958. június
23.**), feljegyzésében leszögezte: „Mint fentebb
kifejtettük, magyar részről, semmi esetre sem
mondhatunk le a jegyzékük megválaszolásáról,
de ugyanakkor nekünk sem célunk a vita további
folytatása [...] Szögezzük le, hogy a Nagy Imre-
ügy a MNK kizárólagos belügye, az abba való
további beavatkozást nem tűrjük. Jelentsük ki,
hogy az egész ügyet lezártnak tekintjük, s arról
további vitát nem vagyunk hajlandók folytatni.
A jegyzék mindössze néhány soros legyen.”¹

1. MOL XIX-J-1-4a-00473-2-1959.

1959. február 11.

Peják Zsiva, a magyar Külügyminisztérium Politikai Osztályának I. o. titkára a Zotović jugoszláv nagykövetségi titkár látogatásáról készített feljegyzésében közölte: „Ma délelőtt 11 órakor kérésére fogadtam Zotovics [Zotović, Miroslav] jugoszláv nagykövetségi titkárt. Zotovics a jugoszláv kormány nevében, szóbeli jegyzék kíséretében emlékeztetőt adott át a Duna–Száva–Adria Vasúttársaság (Déli Vasút) ügyben. Az emlékeztetőben a jugoszláv kormány leszögezi, hogy az > **1959. januári** budapesti találkozón ez ügyben hozott következtetésekkel egyetért, és azokat jóváhagyja [...] A beszélgetés folyamán a titkár könyvpolcomon észrevette Petőfi költeményeinek orosz nyelvű kiadását, s azután érdeklődött (cirill betűs kiadás), hogy szerb nyelvű kiadás-e? Közöltem, hogy nem, hozzátettem, tudomásom van arról, hogy 1946 vagy 1947-ben Jugoszláviában is kiadták Petőfi néhány költeményét, egy kisebb füzetben. Arról érdeklődött, hogy Petőfi életrajzírói származását (nemzetiségét) illetően »hogyan ismerik«? Tájékoztattam, hogy életrajzírói nem titkolják Petőfi szláv származását, mert azt maga a költő sem titkolta. Ismeretes azonban, hogy több költeményében Petőfi hátrározottan magyarnak vallotta magát, s így felesleges lenne minden ügyködés.”¹

1. MOL XIX-J-1-4a-00473-2-1959.

1959. február 13.

Megalakult az Újvidéki járás Kultúrpropaganda Központja, amely az egész országot ellátta oktató és propaganda célú diafilmekkel. A Szerbiai Közművelődési Község Elnöksége 1958 végén hozta meg utasítását a járási kultúrpropagandaközpontok (kulturno-propagandni centar) megalakításáról annak érdekében, hogy a korszerű audiovizuális eszközök elterjesztésével mozdítsák elő a közművelődési, szórakoztató és propagandatevékenységet.¹

1. *Novi Sad 1944–1964*. 1964. október, Matica srpska, 119.; Bakočević, Aleksandar: *Putevi kulturne politike*. Beograd, 1971, Kulturno-prosvetna zajednica Srbije, 113.

1959. február 15.

Az Újvidéki Rádió *Vidámműsor* együttese Nagybecskerekén lépett fel.¹

ÚR, 1959. február 7.

1959. február 18.

Sulhóf József az Újvidéki Rádió *Irodalom és művészet* című műsorában: „Rohamra indult az irodalmi bástyák ellen a fiatalok csapata a Szerbiai Íróegyesület vasárnapi évi közgyűlésén. Olyan fergeteges vita támadt belőle, hogy arra már legalább tíz éve nem volt példa még az írószövetségi kongresszusokon sem. Holott elvi, elméleti, eszmei irodalmi viták ott folynak. Viszont a közgyűlési vita talán nem is volt egészen elvi. Legfeljebb az, ami mögötte rejtett. Mert az a kérdés, amiről a szavakban szó volt, vagyis az, hogy a fiatalok nem kapnak helyet bírálóbizottságokban, intézmények delegációiban, nem jutnak pályadíjakhoz – hát ezek nem elvi problémák. Legfeljebb nemzedékek őrségváltása a pozíciókon. Mögötte azonban maga az öregek és fiatalok kérdése lappangott. És ezt érdemes egy kissé alaposabban taglalni, elsősorban a felszólalások nézőpontján keresztül. Palavestra [Palavestra, Predrag] és társai nyíltan szembeállították egymással az öregeket és fiatalokat. Az utóbbi elnevezés alatt saját megjelölésük szerint azokat az írói nemzedékeket értették, akik 1950 után jelentkeztek és kerültek be a hivatalos írói testületbe. Azt hangoztatták, hogy magában az irodalomban annyira fontos szerepük van, hogy az irodalmi folyóiratok, heti- és napilapok meg sem jelenhetnének közreműködésük nélkül. Ennek ellenére nem jutnak azokhoz a helyekhez, amelyeken kellő elismerésben részesülhetnének. Az irodalmi bírálatokban kénytelenek egymásról írni, mert az idősebb esztéták nemcsak nem foglalkoznak velük, hanem ugyanilyen zárt körben egymásról írnak. Az ifjabb írók nemzedékei tehát követelik, hogy tegyék szabaddá útjukat és hivatalosan is részesítsék – tisztségek, díjak révén – abban az elismerésben őket, amely

őket értéküknél, művészetüknél fogva megilleti. Jara Ribnikar azzal akart nyugodtabb légkört teremteni, hogy ajánlotta, hagyják ki a vitából az »öregek« és »fiatalok« megjelölést. Beszéljenek tehetségekről és tehetségtelenekről. Oto Bihalji-Merin azonban nem fogadta el ezt a békítő megjelölést, noha a fiatalok pártjára állt. Azzal vádolta a fiatalokat, hogy nem őszinték, megalkuvók, a szerkesztők ízléséhez és kívánságaihoz alkalmazkodnak, nem pedig ahhoz, amit művészi ösztönük diktál. Elismerte, hogy az élet megy tovább, az újat, a mait, a távlati valóságot a fiatalabbak, akik ezzel születtek és ebben élnek, jobban áttekintik, teljesebben kifejezhetik, mint az idősebb nemzedékek. De lényegében nem nemzedékek őrsgévtársáról van szó, ahogyan a világban sincs többé szó egyik vagy másik irányzatról, csak őszinteségről, átéltségről és igazi művészi értékekről, amely társadalmi mélységekből fakad. Milan Bogdanović személyében találta sértőnek a támadásokat, hiszen jóformán minden jelentősebb bírálóbizottságnak tagja, s a türelmetlenségről úgy érezte, hogy elsősorban neki szól. Visszafordította a fegyvert a fiatalok ellen azzal, hogy nemcsak nem őszinték az írásaikban, ahogyan ezt Bihalji mondta, hanem nem is elég műveltek, kultúrájuk hiányos, a világirodalmat nem ismerik eléggé, áramlatainak csak szelét érzik, maguk nem élnek benne, és egy provincializmust visznek bele az irodalomba, aminek csak kevés köze van a művészethez és valósághoz. A túl heves válasz után, amelyhez hasonlót a higgadt vérmérsékletű, széles látókörű Milan Bogdanovičtól még senki sem hallott, Marijan Matković, a horvát íróegyesület delegátusként megjelent elnöke tisztázta a közéletet. Megállapította, hogy ugyanilyen ellentétek robbannak ki időről időre horvát irodalmi körökben is. De a szerbiai fiatal írók annyival kedvezőbb helyzetben vannak, mert, mint maguk mondták, lapok, folyóiratok, hetilapok meg sem jelenhetnének írásaik nélkül. A tribün tehát a fiatalok kezében van, ők szólnak és szólhatnak teljesen szabadon

az olvasóhoz, legfeljebb a tisztségek nincsenek még kezükben. De a tribün mindig több, mint a tisztség, amely elismeréseket osztogat irodalmi pályadíjak alakjában. A fiatalságnak megvan az a lehetősége, hogy művészi értékével szilárd pozíciókat szerezzen az irodalmi közvéleményben. A többi majd jön magától. A nemzedékek őrsgévtársának alighanem ez is a kulcsa.”

Az újvidéki Ifjúsági Tribün magyar szerkesztőségének estjén Farkas Nándor, az Újvidéki Rádió igazgatója tartott előadást *A mi fiatalságunk* címmel.¹

1. Plakát.

1959. február 20.

Böröcsk A. II. o. konzul Tomo Željug jugoszláv nagykövetségi titkár látogatása tárgyában készített feljegyzésében megjegyezte, hogy a vízumügyek megtárgyalása után „a beszélgetés további része általános probléma körül folyt, melynek során a nemzetiségi egyházak helyzete felé tereltem a beszélgetés témáját érdeklődve a papok utazási feltételei iránt. Željug titkár láthatóan zavarba volt, és vontatott válaszában elmondta, hogy saját hatáskörébe nem adhat ki vízumot papoknak, hanem Belgrád bírálja felül ezeket. Csodálkozásomat fejeztem ki, hogy azzal utasítanak el egyes esetekben ilyen kérelmeket, hogy a nemzetiségi egyházak elnyomják egymást, és ezeknek pl. az ortodox egyháznak jugoszláv-ellenes sovínisza beállítottságot tanúsítanak (001102 sz. akta). Megjegyeztem, hogy az általa elmondottak, és a tudomásunk szerinti konkrét esetek ellentmondanak egymással, s úgy néz ki, hogy szíven viseli nagyon az egyházak problémáját, bár olyan megjegyzést tett, hogy nekik mint kommunistáknak nincsen kapcsolatuk az egyházzal”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-3-1959.

1959. február 23.

A Bolyai Tudományegyetem Egyetemi Tanácsának ülésén a rektorátus bejelentette, hogy az RMP PB és a kormány előző napi közös határozata szerint a Babeş Tudományegyetem egyesülni fog a Bolyaival. Megígérték, hogy minden tantárgyat magyarul is tanítani fognak, s felhívták a tanári kart, hogy vegyen részt az egyesüléssel kapcsolatos rendezvényeken. A tanácsülés nem ment ellenállás nélkül. Balogh Edgár, akiről 1956-os viselkedése kapcsán a pártközpont jelentése még kiemelte feltétlen lojalitását, most felháborodva tiltakozott.¹ > **1959. július 3.**

1. Szesztay 2003, 257.

1959. február 24.

A magyar Külügyminisztérium a Nagy Imre-ügyel kapcsolatos > **1959. január 27-i** jugoszláv jegyzékre válaszolva „továbbra is fenntartja a fenti ügyben korábban lefektetett álláspontját, s ezért visszautasítja a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság budapesti Nagykövetsége fenti számú jegyzékének fenyegetődzéseit. A Magyar Népköztársaság Kormánya szükségesnek tartja kijelenteni, hogy ebben a kizárólagos belügyet képező ügyben nem látja semmi értelmét, hogy további jegyzékváltást folytasson a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Kormányával”.¹

Tóth Elek, a Jugoszláv Referatúra III o. titkára A magyar–jugoszláv gazdasági és pénzügyi megállapodás végrehajtása tárgyú feljegyzésében közölte: „A magyar–jugoszláv gazdasági és pénzügyi megállapodás keretén belül a két kormány kölcsönösen lemondott a két ország állampolgárai vagyonának államosításával kapcsolatos kártérítésről. Jugoszláviában a Külügyi Államtitkárság 1958. november 22-én szóbeli jegyzéket adott át a belgrádi nagykövetségnek, amelyben arra kéri a Magyar Népköztársaság kormányát, hogy jelöljön ki egy olyan magyar szervet, amely közvetlenül a jugoszláv Pénzügyi Államtitkárság vagyonvédő hivatala részére

adatokat tudna szolgáltatni a Magyarországon államosított jugoszláv vagyonról. A jegyzék ugyanakkor reciprocitást ajánl fel a kérdésben. Az osztály álláspontja az, hogy a válaszadást a jugoszláv kérésre egyelőre halogatnunk kell, egészen addig, amíg a magyar félnek is szüksége lesz hasonló adatszolgáltatásra Jugoszláviából. A fenti álláspont kialakításánál figyelembe vettük, hogy Jugoszláviában 1948-ban közzétett törvény alapján minden magyar állampolgár ingóságát államosították, Magyarországon pedig nem ilyen elv szerint folyt az államosítás, hazánkban tehát a kártérítés a lakosság szélesebb rétegét érinti, mint Jugoszláviában. A Pénzügyminisztérium közlése szerint magyar részről a közeljövőben nem kerül sor kártalanítás folyósítására a Jugoszláviában államosított vagyonokért.”²

Lévay Endre az Újvidéki Rádióban arról számolt be, hogy „Dobrica Čosić esztendőök óta minden télen ellátogat Palicsra, s ott a vendégek számára fenntartott villa egyik csöndes szobájában dolgozik. Tavaly Oskar Davičóval együtt töltötték el a telet az alkotómunkához való visszavonulásra kitűnően alkalmas helyen, és Davičó intim vallomásából tudjuk, hogy itt fejezte be a *Címe végtelen* című regényét. Dobrica most ismét ellátogatott a palicsi tó partjára. Ezt az alkalmat használta föl az Ifjúsági Tribün [Szabadka] vezetősége, hogy meghívja egy esti beszélgetésre. Az ifjúsági otthon nagyterme zsúfolásig megtelt fiatalokkal.”

1. MOL XIX-J-1-j KÜM TÜK Jugoszlávia 11. d. 00936/2/1959.; MJK56-59, 439–440. – 2. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-3-1959.

1959. február 25.

Sebes István feljegyzése szerint előző nap fogadta Kapičić jugoszláv nagykövetet, és egyéb kérdések megtárgyalása után közölte vele: „Hivatkozással arra, hogy mi a két ország közötti kulturális kapcsolatokat kulturális munkaterv alapján kívánjuk rögzíteni és bonyolítani – en-

nek megtárgyalására rövidesen sor is fog kerülni – közöltem, olyan tapasztalataink vannak, hogy az utóbbi időben több jugoszláv kulturális vonalon működő személy magánemberként Magyarországon látogatást tett, s itt a jugoszláv nagykövetség segítségével kapcsolatot létesített a hivatalos magyar kulturális szervekkel, tudományos munkát végzett stb. [...] Mi a kölcsönöségi alapokon nyugvó kétoldali kulturális kapcsolatokat kívánjuk kiépíteni, s nem az ilyen jellegű egyoldalú látogatásokat [...] Az utóbbi ilyen jellegű látogatások közül felsoroltam a Zágrábi Lexikográfiai Intézet munkatársának budapesti tartózkodását és a jugoszláv műemlékvédelmi bizottság képviselőjének magyarországi útját. A nagykövet fenti közlésemmel kapcsolatban kijelentette, hogy előtte ismeretlenek az ilyenfajta látogatások. Milasin [Milašin] sajtóattasé ugyanakkor arról tájékoztatta, hogy ő ismeri mind a két esetet, azonban csak a Lexikográfiai Intézet munkatársa ügyében interveniált a Kulturális kapcsolatok Intézeténél, azt kérve, hogy nyújtson segítséget az Intézet munkatársa által Budapesten beszerzett könyvek kiviteli engedélyének megszerzéséhez, amelyekre a Lexikográfiai Intézetnek a készülő jugoszláv enciklopédiához van szüksége. A nagykövet kijelentette, egyetért velem a kulturális kapcsolatoknak a munkaterv alapján történő bonyolításának szükségességével, azonban a nagykövetség nem ellenőrizheti, és nem tudja megakadályozni azt, hogy a családlátogatás címén Magyarországra jövő személyek egyúttal intézményeik és az üzemeik problémájában ne intézkedjenek. A nagykövetség ezt csak abban az esetben tudná megakadályozni, ha ezen személyek szándékaikat előzetesen bejelentené a nagykövetségnek. A magánemberek itteni ilyen irányú tevékenységét csak úgy tudnák megakadályozni, ha a jugoszláv sajtóban »cikket jelentetnének meg, hogy Magyarországon a magánemberek ne vegyék fel a kapcsolatot a hivatalos szervekkel«. Közöltem, hogy én csak olyan példákat soroltam fel, amelyek nem voltak

magánjellegű családlátogatások, tekintve, hogy ügyünkben a nagykövetség is interveniált. Csak a nagykövetség közbenjárásának köszönhető az is, hogy hivatalos kulturális szerveink e személyekkel szemben előzékenyek voltak. A nagykövet újból kifejtette, egyetért velem abban, hogy a kulturális kapcsolataink a rögzített munkaterv alapján bonyolódjanak, és ígéretet tett, hogy a jövőben erre fognak törekedni [...] Végül tájékoztattam, hogy a Nagy Imre-üggyel kapcsolatos jugoszláv nagykövetség január 27-én Sik Elvtársnak átadott jegyzékére rövid válaszjegyzéket adok át, s amelyben végérvényesen leszögezzük, hogy a Nagy Imre-ügyben folytatandó további vitának nem látjuk semmi értelmét, a magunk részéről, ezt a kizárólagosan magyar belügyi kérdést, a következőkre vonatkozólag lezártnak tekintjük. Reményemet fejeztem ki, hogy a jugoszláv kormány ebben a kérdésben a maga részéről hasonló álláspontra fog helyezkedni. Kapičić nagykövet kijelentette, a jegyzéket átveszi, véleményt nem tud róla nyilvánítani mindaddig, amíg tartalmát meg nem ismeri, s azt a jugoszláv kormánnyal meg nem konzultálja. Reméli, a jegyzék tartalma valóban olyan, amely feleslegessé teszi a jugoszláv kormány válaszában megadását. Kijelentette a jugoszláv kormány legutóbbi jegyzékével arra törekedett, hogy pontot tegyen az egész ügyre, s nem várt arra választ. A látogatás végén megköszönte tájékoztatásomat, és újból visszatért a kulturális munkatervre, megállapítva, hogy annak létrejötte többek között megakadályozná az olyan magánlátogatások gyakorlatát, amelyekről én említést tettem.”¹ > 1959. február 7.

Az Ifjúsági Tribün magyar szerkesztősége *Mi magunk* címmel irodalmi estet tartott, amelyen fellépett Bada István, Bauer Irén, Bálizs Jolán, Bányai János, Deák Ferenc, Gulyás József, Hem Anna, Kiss István, Laták András, Papp Gábor, Pintér Lajos, Polyvás József, Rajta Margit, Szántó Zoltán, Szilágyi Károly, Torok Csaba és Varga Rózsa.²

1959. február 26.

Cséby Lajos belgrádi magyar nagykövet jelentést tett a központnak: „Január 31-én Oláh, Maklári és Barity elvtársak a Bacska Topola-i [Bačka Topola, Topolya] színház meghívása alapján Topolára látogattak. A topolai magyar színház minden évben megrendezi hagyományos farsangi mulatságát. Ez alkalommal a mulatságon kb. 6-700 ember vett részt. Megérkezésünk után a színház vezetői részéről bizonyos meglepődést tapasztaltunk, az volt az érzésünk, hogy jöve- telünkre nem számítottak. Ettől függetlenül a színház igazgatója, de különösen néhány színész igen szívélyesen foglalkozott velünk. Megjele- nésünk után a bálón résztvevő helyi vezetők és főként a rendőrség emberei igyekeztek eléggé erőszakolt módon szerb hangulatot teremteni (hangos éneklés, kóló-táncolás). Ott-tartózkodásunk miatt a helyi vezetőkön és a színház tagjain kívül beszélgetést folytattunk többek között Farkas Nándorral, a Noviszádi Rádió igazgatójával. Farkas – aki eléggé ittas állapotban volt – a beszélgetés folyamán azon sérelmét adta elő, hogy a magyar nagykövetség az utóbbi idő- ben nem hívja meg rendezvényeire a noviszádi vezetőket. Válaszunkban utaltunk arra, hogy az április 4-i fogadásunkra mindig meghívuk a vajdasági funkcionáriusokat, más kérdés per- sze az, hogy azok eljöttek-e a fogadásra. Egyes rendezvényeink viszont olyan jellegűek, hogy azokra zömmel csak a belgrádi kapcsolatainkat hívjuk meg. Ettől függetlenül a követség kapuja mindenki számára nyitva áll, és mi nagyon szívesen vennénk, ha a noviszadiak bennünket meg is látogatnának. Farkas kilátásba helyezte, hogy a közeljövőben meglátogatja a nagykövet- séget. Farkas ezenkívül szóbahozta Szeli István zentai tanár vízumügyét. Arra kért bennünket, hassunk oda, hogy Szeli budapesti tanulmányát befejezhesse. Említésre méltó beszélgetést foly- tattunk Girizd [Girizd László] újságíróval is. Nevezett korábban a *Magyar Szó* munkatársa volt. Nemrég a *Dolgozók* című vajdasági szak-

szervezeti lap szerkesztője lett – mint mondotta – azzal a perspektívával, hogy rövid időn belül át kell, hogy vegye a lap főszerkesztői funkcióját. – Új beosztását nem szereti, szívesen maradt volna a *Magyar Szónál*. Girizd a beszélgetés folyamán elmondotta, hogy a *Magyar Szó* és a *Dolgozók* is lapcsere-kapcsolatban állnak a magyar vidéki (megyei) lapokkal. Ez zavartalanul bonyolódik, viszont a *Népszabadságot*, amire a legnagyobb szükségük lenne, már hosszú idő óta nem kap- ják. A Baranya megyei *Népújság* nemrég egy hatodikos tanuló tollából két cikket közölt a Magyar Tanácsköztársaság közeledő évfordulója alkalmából. A cikkek érintik a Délvidéknek az I. világháborút követő szerb megszállását, de olyan tálalásban, amiből félreérthetetlenül a jelenlegi Vajdaság területének a »megszállását« is lehet érteni. Girizd rosszallóan adta elő ezen cikk ismertetését azzal a véleményével, hogy itt nyilvánvalóan a magyar iskolákban folyó tenden- ciózus jugoszlávellenes nevelésről van szó. A cikk ismeretének hiányában óva intettük Girizdet attól, hogy messzemenően következtetéseket vonjon le egy olyan cikkből, amit egy hatodikos tanuló írt, és amelynek tartalmába talán nem is lehet belemagyarázni azt, amit Girizd ebben felfedezni vélt. Ezen utunk alkalmával is tapasztaltuk, hogy az UDB emberei megfigyelés alatt tartottak bennünket, gépkocsinkat kísérték.”¹

Tóth Elek, aki III. osztályú titkárként akkoriban került a magyar Külügyminisztérium jugoszláv referatúrájára, feljegyzésében így foglalta össze „A magyar irodalom jugoszláviai fordításának” ügyét: „Az utóbbi években Magyarországon mintegy 30 jugoszláv író művét fordították le és adták ki. Ezek a művek a klasszikus jugoszláv irodalmat és a jelenkori realista irányzatokat képviselik. Jugoszláviában a magyar irodalmi művek lefordítása és kiadása mindig – még a »legbarátibb« időszakban is – komoly nehézségekbe ütközött. A kommercializált jugoszláv könyvkiadás húzódozott a magyar művek ki-

adásától, s ebben hivatalos jóváhagyásra talált. Mindennek eredményeképpen az utóbbi 3 évben Jugoszláviában csupán 8 lefordított művet adtak ki. A kiadott művek között van Karinthy F.: *Budapesti tavasz*, Mikszáth: *Szent Péter esernyője*. Jellemző ugyanakkor a jugoszláv könyvkiadásra, hogy Lukács György műveit (*Goethe és kora*, *Nietzsche és a fasizmus*, *A realizmusról*, *A történelmi regény* c. könyveket) akkor adták ki – és élénken propagálták – mikor hazánkban bírálni kezdték revizionista nézeteit. A kiadott művek között van Harsányi Zsolt *Magyar rapszódia* c. könyve is.

A múlt év végén Jugoszláviában járt a Könyvkiadói Főigazgatóság képviselőjében Köpeczi Béla, és a jugoszláv Kiadóvállalatok Szövetségével folytatott tárgyalások eredményeképpen jegyzőkönyvet írtak alá, amelyben lefektetett feladatok megoldása jelentős előrehaladást biztosított volna: 1959-ben mintegy 10-10 művet fordított volna le mindkét fél. A belgrádi nagykövetségünk legutóbbi jelentései azonban arról számolnak be, hogy az aláírt jegyzőkönyv ellenére gyakorlatilag lehetlenné vált a magyar könyvek jugoszláviai kiadása: a jugoszláv kiadók a fennálló egyezmény ellenére nem hajlandók devizában fizetni a szerzői díjakat. A nagykövetség ugyancsak jelentette, hogy a »Narodna Prosveta« szarajevói Könyvkiadó kiadói tanácsa nem hagyta jóvá a magyar kiadóvállalatokkal kötött jegyzőkönyvet, holott az a jugoszlávok részére igen előnyös volt. Világos tehát, a jugoszláv hivatalos szervek a továbbiakban még inkább akadályozni kívánják a magyar művek kiadását, ezért keletkeznek »pénzügyi« és egyéb problémák. A kialakult helyzettel kapcsolatban javasoljuk: 1.) Állítsuk le a jugoszláv művek kiadását és fordítását mindaddig, míg megnyugtató módon nem oldódik meg a magyar művek kiadásának ügye Jugoszláviában, s míg az ott kiadott magyar művek száma utol nem éri a Hazánkban kiadott művek számát. 2.) Fejezzük ki aggodalmunkat a jugoszláv nagykövetségnek

a felmerült problémák miatt. 3.) A sajtóban (pl. *Az Élet és Irodalomban*) nyugodt hangú cikkben ismertessük a magyar könyvkiadás problémáit Jugoszláviában. Ez is egy lépés lenne az irányban, hogy sokkal realisabban lássák a jugoszláv helyzetet.”² > **1959. március 12.**

1. MOL XIX-J-1-j-5f-002133-1959. – 2. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-4-1959.

1959. március 1.

Cséby Lajos belgrádi magyar nagykövet a Külügyminisztérium I. Politikai Osztályának a következőkről számolt be: „Február 24-én Szeli István felkereste követségünk kultúrattachéját és előadta magyarországi tanulmányai megszakításának ügyét. Szeli István a mi oktatásügyi szerveink engedélyével két évvel ezelőtt beiratkozott Budapesten az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Irodalom szakára, s ott tanulmányokat kezdett meg levelező hallgatóként. Az eltelt időszakban – miután Szeli főiskolát végzett – különbözeti vizsgát tett és levizsgázott 4 félév anyagából. Ennek az évnek februárjában kellett volna levizsgáznia az V. és VI. félév anyagából, azonban ezekre a vizsgákra már nem utazhatott fel, mert nem kapta meg az illetékes szerveinktől a beutazási vízumot. Szeli azért keresett fel bennünket, hogy megtudja, mi a beutazás megtagadásának az oka, és érdeklődött, azt jelenti-e ez, hogy a későbbiek folyamán sem utazhat be Magyarországra? Elmondotta ugyanis, hogy az illetékes magyar oktatásügyi szervek engedélyeznék elmaradt vizsgáinak márciusban, vagy ha az sem lehetséges, júniusban való letételét. Elmondotta továbbá, hogy az előállott helyzet komoly problémákat idézett elő családi körülményeiben, ugyanis az eltelt két évben és mindaddig, amíg le nem vizsgázott volna, tanulmányi szabadságot élvezett, s erre az időre a fizetésénél lényegesen szerényebb ösztöndíjat kapott. Ha a tanulmányok folytatására nincs mód, ezt azonnal közölnie kell itteni feletteseivel, és az ösztöndíjat nyomban le kell mondania. Ugyan-

akkor sajnálatát fejezte ki, hogy tanulmányait nem folytathatja, mert a diploma megszerzése után az Újvidéki Filozófiai Fakultás Magyar Tanszékének előadó-jává nevezték volna ki, ami már régi vágya volt, s csak a képzettség hiányzott hozzá, ezen túlmenően pedig a Tanszéknek valóban nagy szüksége van újabb tanerőre. Szeli ugyanakkor hosszan bizonygatta azt is, hogy magyarországi tartózkodásai idején mindig ügyelt arra, nehogy viselkedésével szemben kifogás merülhessen fel, és az a benyomása, hogy ezt sikerült is elérnie. Közöltük Szelivel, hogy a vízum elutasításának körülményeiről közelebbit mondani nem tudunk, s az az illetékes szerveink döntése alapján történt. Közöltük továbbá, hogy esetleges márciusi, vagy júniusi utazására biztos választ adni nem tudunk, azonban valószínűnek tartjuk, hogy a beutazást a későbbiek során sem kapja meg. Szeli ekkor szóba hozta azt a jegyzéket, amelyet a Jugoszláv Kultúrkapcsolatok Bizottsága intézett Nagykövetségünkhöz, s amelyben az említett Intézet kéri Szeli beutazásának engedélyezését és érdeklődött, hogy a jegyzék eredményeképpen várható-e kedvező fordulat az ügyben. Közöltük vele, hogy a jegyzéket ismertettük illetékesekkel, és a válaszlól a későbbiek folyamán fogjuk értesíteni. Miután nem ismerjük Szeli István vízumkérelme elutasításának körülményeit, a magunk részéről az ügghöz kiegészítésképpen még a következőket jegyezzük meg: Szeli István zentai tanár, aki eddig is csak tanárkodással foglalkozott, és kétségtelen, hogy az újvidéki Magyar Tanszék számára nem közömbös, sikerül-e Szelinek diplomát szereznie, vagy sem. Véleményünk szerint, számunkra előnyös, ha az újvidéki Magyar Tanszéken egy magyar egyetemet végzett személy oktatja a magyar irodalmat, függetlenül beállítottságától. Ugyanakkor érdemesnek véljük elmondani azt is, hogy a jugoszláv ösztöndíjjal jelenleg Magyarországon tartózkodó Kovács István,¹ akit a budapesti Jugoszláv Nagykövetség is támogat anyagilag tanulmányai elvégzésében, öccse an-

nak az újvidéki magyarok körében népszerűségnek éppen nem örvendő Kovács Andrásnak, aki tudomásunk szerint a belügyi szervek embere, és ennek megfelelően számos funkcióval bír – főiskolai tanár, a rádió munkatársa, újságíró, sportszövetség és futbalszövetség elnöke, stb. – úgyszólván minden Magyarországról érkező hivatalos delegáció mellé beosztják jugoszláv részről valamilyen minőségben – az 1956-ban itt járt magyar párt és kormányküldöttségnek ő volt a tolmácsa – s mindez egyrészt elég világos képet ad egyrészt Kovács Andrásról, másrészt bizonyos jogos gyanút ébreszthet Kovács Istvánnal szemben. Zavartalanul tanul továbbá Szegeden Bona Júlia is, aki jugoszláv ösztöndíjjal tartózkodik ott. Ha részünkről különösebb kifogás nem merült fel Szelivel szemben, és ha csupán arról van szó, hogy korlátozzuk a Magyarországon tanuló jugoszláv diákok számát, akkor azt javasoljuk, hogy az elmondottak alapján vizsgáljuk felül, kinek engedélyezik magyarországi tanulmányainak befejezését, s kinek nem. Nem lehet közömbös számunkra valószínűleg az sem, hogy Szeli csak a vizsgák idejére utazott Budapestre, míg Kovács István állandóan ott tartózkodik. Kérjük, szíveskedjenek a kérdésre a lehetőségekhez képest minél előbb és lehetőleg táviratilag visszatérni.”²

Neubauer János az Újvidéki Rádió *Falumni*-sorában hírül adta: „Előírások készülnek a földművesek egészségügyi biztosításáról [...] Az előkészületben lévő idevágó törvényben előirányozzák, hogy az egészségügyi biztosítás költségeinek egy részét maga a közösség, másik részét pedig a földművesek fedezik. Minden járási társadalombiztosító intézetben külön alapot létesítenének a földművesek egészségügyi biztosítására, amelyet maguk a földművesek irányítanak, illetve kezelnek választott közgyűlés révén.”

1. Valószínűleg elírás, Kovács Jánosról lehet szó. –
2. MOL XIX-J-1-j-17d-002119-1959.

1959. március 2.

A JK SZ KB Végrehajtó Bizottsága tanácskozást szervezett a nemzeti kisebbségek helyzetéről. Alapját az állambiztonsági szolgálatnak az > **1958. január 13–15-i** trbovljei sztrájk után készített országos felmérése képezte, amely a jugoszlávellenség és a nacionalizmus terjedéséről adott számot közölve azt is, hogy helyenként a hatósági szervek is nyomást gyakorolnak a nemzeti kisebbségek tagjaira, többek között kivándorlásra igyekeznek őket kényszeríteni anyaországukba, Törökországba, Magyarországra és Olaszországba. A tanácskozás végén határozatban szögezték le, hogy a nemzeti kisebbségek Jugoszláviában azonos politikai és gazdasági jogokat élveznek az ország nemzetével. Szorgalmazták a kisebbségek anyanyelvű oktatásának fejlesztését, tankönyveik minőségének javítását, a tanügyi káderek képzését, a kétnyelvű oktatás bevezetését. A tanácskozáson az ilyen állásponttal szembeni vélemények is elhangzottak. Karlo Mrazović, a Horvát KSZ KB tagja például követelte a kisebbségi nyelvű iskolák felszámolását. Kardelj ezekre élesen reagált, azzal érvelt, hogy a délszláv kisebbségek számára más országokban csak azokat a jogokat lehet követelni, amelyeket Jugoszlávia a területén élő kisebbségek számára biztosít. Az elfogadott határozat alapján „széles körű társadalmi és politikai akció indult meg, melynek eredményeképp [...] terjedni kezdett a többnyelvűség gyakorlata oly módon, hogy a nemzeti egyenjogúság, így tehát az egyenjogú nyelvhasználat is, mind jobban összekapcsolódott a szocialista öngazgatással”.¹

> **1959. március 24.**

1. Popin, Vladimir In AA, 49, 175.; HRP3, 171.; Palov, Mihajlo: *Višenacionalnost jugoslovenske zajednice i vaspitanje mladih*. Novi Sad, 1978, Pedagoški zavod Vojvodine, 23–24.; Bezdánov, Stevan: *Vaspitanje i obrazovanje u dokumentima i revolucionarnoj akciji KPJ/SKJ (1919–1979)*. Novi Sad, 1979. december 25–26, Pedagoški zavod Vojvodine, 44–45.; Bilandžić 1999, 386.

1959. március 4.

Az újvidéki Ifjúsági Tribünön bírósági tárgyalás formájában rendeztek vitaestet: *Vele vagy ellene. Bírósági tárgyalás. Vádlott: az iskolareform*.¹

1. Plakát.

1959. március 6.

Cséby Lajos belgrádi magyar nagykövét 1958. évi jelentésében így foglalta össze a magyar–jugoszláv kulturális kapcsolatokat: „A Kommunista és Munkáspártok 1957. novemberi moszkvai tanácskozása, valamint a 12 kommunista párt közös nyilatkozatának megjelentetése utáni néhány hónapban a magyar–jugoszláv viszonyban bizonyos elhidegülési folyamat volt tapasztalható, amit a jugoszlávok szándékosan és mesterségesen idéztek elő, főként a korábbi vitás ügyek ismételt felvetése útján. Pl. Ripp Géza *A revizionizmus útjai* című brossura ügye, az állítólagos magyar kémek újabb átadási kísérletei stb [...] Ebben az időszakban és ezt követően magyar részről igyekeztünk elkerülni minden olyan politikai megnyilvánulást, vagy lépést, ami a jugoszlávoknak a kapcsolatok lazítására ürügyet adna [...] Fenti törekvéseink és célkitűzéseink az év első 3-4 hónapjában, vagyis a karagyorgyevoí [Karadorđevo] találkozóiig, ill. a JK SZ VII. kongresszusáig eredménnyel jártak, államközi kapcsolataink bővültek [...] Ezek meglehetősen szerénységről és szűk körűségről tanúskodnak, azonban a mi kapcsolataink nem jellemzőek általában a szocialista országok és Jugoszlávia ilyen jellegű kapcsolataira. A magyar–jugoszláv kulturális kapcsolatokban való lemaradás elsősorban azzal magyarázható, hogy egyrészt országaink között nincsen kulturális egyezmény, másrészt, hogy 1958 őszére még kulturális tervünk sem volt. 1957-ben ugyanis a tervet a kulturális évadra, tehát szeptember 1-től a következő év júniusáig terjedő szakaszra kötöttük meg, 1958 őszén nem kötöttünk új tervet, az 1959-re szóló terv pedig már január 1-től szól majd az év végéig. Az elmúlt év kölcsönös magyar

vonatkozású rendezvényei közül megemlíjtük a következőket: Zágrábba látogatott 6 magyar szolista (kettő, vagy három művészünk még 1957 őszén), cserében 5 zágrábi művész magyarországi látogatásáért. Három jugoszláv nagyvárosban vendégzerepelt Delly Rózsi operaénekesnőnk, Pulában járt egy filmdelegációnk, a Dubrovnik Fesztiválra ellátogatott Székely György elvtárs, a Film- és Színháztudományi Intézet igazgatója, egy csereakció keretében Jugoszláviában járt Klaniczai Tibor irodalomtörténészünk, továbbá Belgrádba látogatott Köpeczi Béla elvtárs, a Kiadói Főigazgatóság vezetője. Jugoszláv részről Magyarországon vendégzerepelt a Lado nevű táncegyüttes (> **1958. május 22.**), egy operaénekes, Bruno Brun belgrádi klarinétművész, a Kultúrkapcsolatok Intézetének vendége volt a belgrádi Opera igazgatója, és Mihajlo Petrov festő és Petar Palavicsin [Palavičín] szobrász közös kiállítást tartottak Budapesten. Igen jelentős volt a kölcsönös sportrendezvények száma is.²¹

1. MOL XIX-J-1-j-5a-002136-1959, Cséby Lajos belgrádi magyar nagykövet 1958. évi összefoglaló jelentése.

1959. március 7.

Hruscsov Lipcsében a XI. össznémet munkáskonferencián, amelyen a keletnémetek mellett nyugatnémet kommunista pártaktivisták is részt vettek, beszédében fölvetette a magyar kisebbség kérdését Jugoszláviában és Romániában. Kijelentette: „Vegyük továbbá Jugoszlávia és Magyarország példáját. A második világháború után a régebben Magyarországhoz tartozó terület egy részét Jugoszlávia kapta meg; ezen a területen körülbelül egymillió magyar él. Vagy vegyük Erdély kérdését, ahol jelentős számban éltek mind románok, mind magyarok, s ahol legélesebben ütköztek össze a királyi Románia és a horthysta Magyarország érdekei. Ez feltétlenül hagyott bizonyos nyomokat, amelyek még ma is érzékelhetők.”²¹

1. A beszéd teljes szövege: Beszéd Lipcsében, a XI. össznémet munkáskonferencián. In Hruscsov,

N. Sz.: *A békés egymás mellett élésért. Beszédék és írások, 1959. január–december.* Budapest, 1960, Kossuth, 96–126. Idézi Szesztay 2003, 235–236.

1959. március 8.

Az Ifjúsági Tribün *Hegy és költő* címmel irodalmi estet rendezett, amelyen részt vett Ács Károly, Bori Imre, Gál László, Deák Ferenc és Fehér Ferenc. Ugyanaznap megnyitották a vajdasági magyar írók műveinek kiállítását.¹

1. Plakát.

1959. március 11.

Az újvidéki Ifjúsági Tribün magyar szerkesztősége szavalóversenyt rendezett.¹

1. Plakát.

1959. március 12.

Peják Zsiva a Külügyminisztériumba kérette Milašin jugoszláv nagykövetségi titkárt és felvetette neki „a magyar irodalom jugoszláviai kiadásával kapcsolatos problémákat”. Március 17-én keltezett feljegyzése szerint „a következőket mondtuk el: 1956–57 és 58-ban nagyon szépen haladt a jugoszláv művek kiadása Magyarországon. Ez években 15 jugoszláv könyvet adtunk ki, s ezek egytől egyig a jugoszláv klasszikus és modern realista irodalom gyöngyszemei. Ezt a folyamatot mi pozitívnak tartjuk, támogattuk a múltban és a jövőben is ez a szándékunk. A mérleg másik oldala, a magyar irodalom kiadásának helyzete Jugoszláviában azonban nem mutat ilyen kielégítő képet. Ugyanazon években ott négy magyar szépirodalmi művet adtak ki: Mikszáth: *Szent Péter esernyője*, *Különös házasság*, Molnár Ferenc: *Pál utcai fiúk*, és Karinthy Ferenc *Budapesti tavasz* című művét. Tudomásunk van arról, hogy kiadták Harsányi Zsolt *Magyar rapszódia* című művét, azonban mi nem tekintjük Harsányi Zsoltot a magyar irodalom reprezentánsának, művei irredentizmussal vannak átítatva, s így a fordulat éve után nem adjuk ki. Ugyancsak megemlítettük, hogy hasonló írónak tartjuk Zilahy Lajost is, kinek legutóbbi

jugoszláviai útján a sajtóban olyan jelentős publicitást adtak. Rámutattunk továbbá, hogy a magunk részéről üdvözöltük a magyar és jugoszláv kiadói szervek közt múlt év októberében létrejött jegyzőkönyvet, mely – úgy tűnt – jelentős előrelépést fog eredményezni, azzal, hogy kölcsönösen kb. 10-10 mű kiadását vállalták. Azonban a legutóbbi értesüléseink arról számolnak be, hogy Jugoszláviában rendkívül megnehezítik a magyar művek kiadását. Erre mutat az, hogy a két szerzői jogvédő hivatal megegyezése ellenére a Jugoszláv Szerzői Jogvédő Hivatal nem hajlandó a szerzői jogdíjakat devizában fizetni, holott részünkről ez rendszeresen megtörténik. Emiatt több jugoszláv kiadó elállt a magyar művek kiadási tervétől. A »Narodna Prosveta« szarajevói Könyvkiadó elutasította a már kitárgyalt – számára igen előnyös – jegyzőkönyv aláírását, s a magyar szervek szakembercserére vonatkozó javaslatát is. Ezek a tények azt mutatják, hogy a jugoszláv szervek nem támogatják kellőképpen a magyar könyvkiadás ügyét. Ezután kértük a nagykövetséget, vizsgálja meg a felvetett problémát, s tájékoztassa a Külügyminisztériumot kormánya álláspontjáról. Rámutattunk, hogy a mérleg nagyon egyoldalú. Tudomásunk szerint kölcsönösség és az egyenlőség a jugoszláv külpolitikának is alapvető elvei, s szeretnénk, ha ezek az elvek a könyvkiadás területén érvényesülnének. Milasin válaszát azzal kezdte, hogy a kölcsönösségi elvvel teljes mértékben egyetért. Részleteiben nem ismeri a problémát, meg fogja vizsgálni, csupán a könyvkiadók 1959-es tervét látta, amelyben több magyar mű szerepel. Nem értett egyet azzal a megállapítással, hogy a jugoszláv hivatalos szervek nem segítik kellően a magyar könyvkiadást. Jugoszláviában – mint mondotta – az állami szerveknek kisebb befolyása van a könyvkiadásra, mint Magyarországon. Rámutattunk arra, hogy ez Jugoszlávia belügye, ebbe mi nem kívánunk beleszólni. Mi csupán az eredményt látjuk, s itt a jugoszlávoknak sok pótolni valójuk van. Ezután Milasin felvetette,

hogy a közelmúltban Mohácson járt és azt tapasztalta, hogy a könyvesboltokban nem lehet szerb nyelvű könyveket kapni. Nem tudja hova lesznek a Jugoszláviából importált könyvek. Közöltük, hogy nálunk elsősorban az iskolai és községi könyvtárakat elégítik ki, s ezen túl is nagy igények vannak. Közöltük, hogy tapasztalataink szerint Belgrádban sem árulnak magyar könyveket. Milasin becsületszavát adta, hogy árulnak. Felvetettük, hogy a noviszádi magyar tanszék – egy tanára elmondása szerint – rendkívül hiányosan van magyar irodalommal ellátva. Milasin azzal védekezett, hogy a tanszék még alig 3-4 éves, s ezért sok nehézséggel küzd.¹ > **1959. február 26.**

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-4-1959.

1959. március 15.

Az újvidéki Ifjúsági Tribünön Karinthy-estet tartottak.¹

A zentai kiállítási teremben megnyílt Milivoj Nikolajević grafikai kiállítása, amelynek március 26-ig 2886 látogatója volt.²

1. Plakát. – 2. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.; Zentai művészetlepel, 68.

1959. március 17.

Újvidéki Rádió, *Hírek*: „A Szövetségi Társadalombiztosító Intézetben ma Jugoszlávia és Magyarország képviselői megegyeztek a két ország 1957-ben kötött társadalombiztosítási egyezményének végrehajtásáról. A szerződést jugoszláv részről dr. Svetozar Popović, a Szövetségi Társadalombiztosító Intézet tanácsadója, magyar részről pedig Miklós János, a magyar szakszervezeti vezetőség társadalombiztosítási osztályának igazgatóhelyettese írta alá [...] Magyarországon megkezdődtek a párt 40 éves fennállásával kapcsolatos ünnepek. Ennek során különös figyelmet szentelnek az 1919-es Tanácsköztársaságnak. Országszerte kiállításokat nyitnak, a múzeumokban összegyűjtötték a

történelmi jelentőségű tárgyakat. Előadásokat tartanak, és méltatják egyes 19-es vezetők szerepét. Mind nagyobb figyelmet tanúsítanak Kun Béla, a Magyar Tanácsköztársaság vezető személye iránt. Mint ismeretes, Sztálin és Rákosi trockistának minősítette Kun Bélát, a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa után pedig Magyarországon mind többen követelték Kun Béla és a Magyar Tanácsköztársaság más vezetőinek rehabilitálását.”

Cséby Lajos belgrádi magyar nagykövetnek a Központnak küldött jelentése: „Az elmúlt napokban meglátogattuk a zágrábi Ady Endre Kört, amelynek vezetősége kultúrattachénkat meghívta egyik rendezvényére. A rendezvényre Oláh elvtárson kívül Maklári elvtárs és az MTI belgrádi tudósítója, Márkus Gyula elvtárs is ellátogatott [...] A Kör vezetőségével való beszélgetésnek a következő érdekes momentumai voltak: mint azt információink alapján megállapíthattuk, a három elnökből álló vezetőség két elnöke kívülről beszervezett, és nem a diákok által választott ember. Látogatásunk alkalmából Zágrábba rendelték és valamennyi beszélgetésünkön résztvett egy Osztrogonac nevű fiatalember, aki még nemrég a *Magyar Szó* című novisztádi napilap munkatársának adta ki magát. Ezúttal a *Magyar Képesség* szerkesztőjeként mutatkozott be, holott ennek a lapnak csak két állandó másik munkatársa van, akiket ismerünk. A beszélgetés során politikai kérdések nem vetődtek fel, szinte kizárólag az Ady Endre Kör tevékenységéről folyt szó. A vezetőség egyik tagja kérte, hogy lehetőségeinkhez mérten ajándékozunk könyveket a Kör számára, mivel szerény anyagi lehetőségeik miatt nagyon kevés könyvet vásárolhatnak, és az első világháború utáni magyar irodalmat, nem is beszélve a legújabb magyar irodalomról, egyáltalán nem ismerik. Mint azt más forrásokból megtudtuk, a Kör elég szívós harcot vív fennmaradásáért. A ház vezetősége, mely házban a Kör helyiségei található,

több ízben ki akarta lakoltatni őket. Már több ízben különféle problémák adódtak a belügyi hatóságokkal is, amelyek a Kör megszüntetésére törekednek. Rendszerint anyagi problémák révén próbálkoznak elérni céljukat. (Pl. a terem bért pontatlan fizetése miatt kívánták bezáratni a Kört. Annak idején Belgrádban a József Attila Kört is ilyen címen oszlatták fel.) Régebben állítólag ezek a nehézségek a körrel gyakoribbak voltak, s a hivatalos szerveknek elsősorban a vezetőséggel volt baja, amelyet annak idején a tagság saját hatáskörében választott meg. Ezt a régebbi vezetőséget azonban leváltották – egyik tagja börtönbe is került – újabban ugyanakkor kívülről bevitt vezetőségi emberekkel kívánják biztosítani a megfelelő politikai vezetést és ellenőrzést. A hatóságokkal való nehézségek állítólag onnan adódtak, hogy a Kör régi vezetősége és a tagság egy része nacionalista, illetve sovinszta beállítottságú volt. A fentiek alapján az a megállapításunk, hogy az Ady Endre kultúrkör valóban értékes kulturális tevékenységet fejt ki, igen jelentős szerepet játszik a zágrábi magyar diákok összefogásában, és ha igen szerény keretek között is, de lehetőséget biztosít számukra a magyar kultúrával való ismerkedésre és a magyar nyelv ápolására, használatára. Ajánljuk, hogy a Központ gondoskodjék valamelyik kulturális szervünk révén ajándék könyvek kiküldéséről.”¹

> 1959. április 8.

Milivoj Nikolajević a zentai klubban 47 hallgató előtt előadást tartott a grafikáról.²

1. MOL XIX-J-1-j-16j-001031-1959. – 2. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.

1959. március 18.

Ég és föld. Herceg János szerzői estje az újvidéki Ifjúsági Tribünön.¹

1. Plakát.

1959. március 19.

Az Újvidéki Rádió napi híreiből: „A szocialista tábor országaiból egymás után érkeznek az állami és pártküldöttségek Budapestre, a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása 40. évfordulójának ünnepségeire. A szovjet, a bolgár és a lengyel delegáció már Pesten van. Mára várják a többi küldöttség érkezését. A szovjet párt- és kormányküldöttség vezetője Arisztov, a Kommunisták Párt Központi Vezetősége Prezidiumának tagja. A magyar országgyűlés holnap délután díszülést tart. Dr. Münnich Ferenc miniszterelnök beszél majd a Magyar Tanácsköztársaságról [...] Az osztrák Parlament csütörtökön elfogadta a kisebbségi iskolákról szóló törvényjavaslatot, valamint azt a törvényjavaslatot, amelynek értelmében Dél-Koruzska [Dél-Karintia] nyolc járásbíróvága közül csak háromban vezetik be hivatalos nyelvként a szlovén nyelvet. A törvényjavaslatokat minden változtatás nélkül fogadták el annak ellenére, hogy a koruzskai szlovének küldöttsége követelte a szlovén kisebbség jogainak biztosítását.”

1959. március 20.

A Magyar Tanácsköztársaság 40. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen a szocialista tömb országaiból érkezett vendégek szinte mindegyike bírálta beszédében Jugoszláviát. Az albán Koleka szerint „a magyar nép ellenségei Nagy Imre banditával az élen, az amerikai imperializmus és a JKSZ által támogatva, 1956 októberében ellenforradalmat szerveztek, hogy szétverjék a magyar forradalom annyi áldozattal megszerzett vívmányait”.¹ A bolgár Mihajlov arról beszélt, hogy „sem az imperialista, sem a jugoszláv kísérletek nem fogják megbontani egységes és szilárd sorainkat”. Kopecký [Václav] csehszlovákiai küldött pedig közölte, hogy országában „a legmélyebb indignációval ítélik el a jugoszláv revizionisták alattomos törekvéseit”. A magyarországi sajtó részletesen idézte ezeket a beszédeket.

1. *Népszabadság*, 1959. március 21.

1959. március 21.

Hírek az Újvidéki Rádióban: „A Magyar Tanácsköztársaság 40. évfordulójának központi ünnepségét tegnap este tartották meg a Magyar Parlamentben. Az Országgyűlés ünnepi ülésén, amelyen részt vettek a szocialista tábor országainak kormány- és pártküldöttei, valamint az 1919-es események több résztvevője, Münnich Ferenc miniszterelnök beszélt. Kifejtette a Magyar Tanácsköztársaság megalakulásának jelentőségét. Az ülésen üdvözlő beszédet mondtak az ünnepségen részt vett külföldi küldöttségek vezetői is. Kína, Albánia, Bulgária és Csehszlovákia képviselői ezt az alkalmat is felhasználták, hogy brutálisan támadják Jugoszláviát. Különösen sértő volt Csu Denek és Václav Kopeckýnak, a kínai és a csehszlovák küldöttség vezetőinek fölszólalása. Durván megtörték egy olyan történelmi időszak megünneplésének hangulatát és értelmét, amelyre Magyarország népe büszkeséggel tekint [...] Újabb három szakszervezet fogadta el a Jugoszláv Szakszervezeti Szövetség Központi Tanácsának meghívását, hogy küldje el képviselőit a jugoszláv szakszervezetek IV. kongresszusára. Ezek a demokratikus munkások indonéz szövetsége, a magyar szakszervezeti szövetség és a gánai szakszervezetek kongresszusa.”

1959. március 22.

„Műszaki képzés a kommuna adottságaihoz mérten – Kevesebb ülés az osztályban – Tanterem és három váltás – A gimnázium általános iskola – Folytonosság az alsóbb fokú iskolától a legfelsőbb fokúig. Interjú Balla Lászlóval. Három kérdésre adott választ szerkesztőnknek Balla László mérnök, a Szövetségi Közoktatásügyi Tanács tagja: a nyolcosztályos elemi iskolákban végbemenő változásokról, a gimnázium szerepéről és helyéről, továbbá a szakmai, azaz a felnőttképzésről. A Szövetségi Közoktatásügyi Tanács, mint ismeretes, most készíti elő az új tanterveket és a programot, amelyeket még az

1959–60-as iskolaév előtt elfogadnak. Ez azt jelenti, hogy az iskolareform már a jövő iskolaévben valósággá válik. Ez természetesen hosszabb folyamat, és a tantervek meghozatala még nem az utolsó szó.¹

1. Interjú Balla Lászlóval. MSz, 1959. március 22. 1., 3.

1959. március 23.

A Külügyminisztériumból dr. Németh József alkonzul értesítette a Belügyminisztérium Útlevelesztályát: „A Jugoszláv Külügyi Államtitkárság több esetben magyar u.n. látogató útlevelet küldött meg a belgrádi nagykövetségünknek azzal a megjegyzéssel, hogy az útvelek tulajdonosait az illetékes jugoszláv szervek a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság állampolgárának tartják.” Ezzel kapcsolatban közölte: „A Nagykövetség azt javasolja, hogy a Belügyminisztérium Útlevelesztálya, ha ez lehetséges, az olyan kettős állampolgárságú személyeknek, akik a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságba kívánnak utazni, s második állampolgárságként a jugoszláv állampolgárságot bírják, csak gondos mérlegelés után adjon ki úti okmányt. A Nagykövetség fenti javaslatát a Külügyminisztérium támogatja.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-30f-007427-1955a.

1959. március 24.

A JK SZ KVVB határozatot fogadott el a nemzeti kisebbségekről, amelynek lényege: „Jugoszláviában a nemzeti kisebbségek teljesen egyenrangú tényezők a többi jugoszláv néppel, és mindenben egyenrangúan részt vesznek a jugoszláv közösség kiépítésében, és politikai, kulturális és más hozzájárulást adnak neki. Megtartják jellegzetességeiket, mint annak a nemzetnek a részei, amelyhez etnikailag tartoznak, ezeket a tulajdonságokat magukon viselik, és átfonják annak a környezetnek a sajátosságaival, amelyben élnek. Ennélfogva a nemzeti kisebbségek jelentős tényezőt képeznek a különböző nemzetek egymás

iránti közeledésében és kapcsolataiban [...] A nemzeti kisebbségek kulturális, művelődési és művészeti életében a jelentős eredmények megvalósításához nagyban hozzájárult a begubodzás és a szűkkeblű nacionalista törekvések elleni harc, és az, hogy különböző formákban létrejött az e területen élő nemzetek közötti kulturális közeledés. Ez azonban nem jelenti azt, hogy e tekintetben a jövőben nem kell éberkedni, mert éppen a kultúrát nagyon könnyű felhasználni a nemzeti türelmetlenség és más szocialistaellenes jelenségek szítására. A nemzeti kisebbségek teljes kulturális afirmációja miatt igazolt a kisebbségi kulturális és művelődési szervezetek létezése a terepen, amelyek, mint minden más lokális területi szervezetek, egyesülnek a községi és járási művelődési szervezetekbe. A mi rendszerünkben nincs szükség valami különleges vertikális szervezeti egyesítésre. A nemzeti kisebbségek összes kérdései megoldásának legtermészetesebb útja az általános politikai és társadalmi szervezetek, valamint a társadalom öngazgatási szervei.”¹ >

1959. március 2.

1. AL81, 275.; Joó Rudolf: *Nemzeti és nemzetiségi önrendelkezés, önkormányzat, egyenjogúság*. Budapest, 1984, Kossuth, 130.; Arday90, 199.; Bilandžić 1999, 386–387.

1959. március 25.

Az újvidéki Ifjúsági Tribünön *Láthatatlan színház* címmel Varga István rendező beszélt a modern rádiódramáról.¹

1. Plakát.

1959. március 26.

Nagybecskereken megkezdődött a Vajdasági Hivatásos Színházak IX. Találkozója. Április 3-ig az újvidéki, topolyai, nagybecskereki, verseci, zombori és szabadkai színházak összesen kilenc darabot mutattak be, ebből kettőt magyarul. A szabadkai Népszínház magyar társulata Guilherme Figueiredo *A róka meg a szőlő* című „hősi komédiáját” adta elő (> 1959. január

17.), a topolyai együttes pedig az *Anna Frank naplója* Lányi István által rendezett színpadi változatával lépett a közönség elé. A találkozón ez alkalommal osztottak ki először díjakat. Többek között elismerésben részesült az Anna Frankot megszemélyesítő Süveges Eta, valamint a szabadkai előadásban nyújtott teljesítményért Pataki László.¹

1. 20 susreta pozorišta Vojvodine. Novi Sad, 1970, Zajednica profesionalnih pozorišta Vojvodine, 59.

1959. március 28.

Az Újvidéki Rádió déli hírei közé azt a Tanjug-jelentést is besorolta, amely szerint „A *Kortárs*, a Magyar Szocialista Munkáspárt irodalmi folyóirata legújabb számában éles támadást intézett Lukács György ellen. A lap revizionizmussal vádolja Lukácsot. Azt állítja, hogy Lukács akadályozta a szocialista eszmék megvalósulását a magyar irodalomban és ahelyett, hogy elismerte volna a szocialista realizmus útján haladó szovjet írók nagyságát, a fiatal magyar írók elé Balzacot és Tolsztojt állította mintaképpül. A *Kortárs* hozzáfűzi, hogy Lukács beismerte hibáit, de – mint írja – most világossá vált, hogy ez csak ravaszság volt, és továbbra is megtartotta revizionista elképzeléseit”.

A szabadkai Népszínház bemutatta Berislav Kosier *Tarantella* [Tarantela] című drámáját (ősbemutató). Fordította Pataki László. Rendezte Virág Mihály. A díszletet Petrik Pál, a jelmezeket Mihajlo Dejanović tervezte. Fellépett: Pataki László (Meldner ügyvéd), Fejes György (Borkó, Mitar öccse), Ferenczi Ibi (Gabriela), Tóth Éva (Valja), Raczkó Ilus, Szabó István (ezredes). Nyolc alkalommal játszották összesen 2363 néző előtt.¹

1. Vukovics Géza: *Tarantella*. Ősbemutató a subotcai Népszínházban. MSz, 1959. április 5. 9.; Lévay Endre: *Felújítás a subotcai Népszínházban*. 7 *Nap*, 1960. március 20. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1959. március 29.

Az MSZMP PB megbízta Biszku Bélát, hogy hívja meg magyarországi látogatásra Aleksandar Rankovićot a magyar és a jugoszláv párt közötti vitás kérdések tisztázására. A meghívásra a kapcsolatok megromlása miatt nem került sor.¹

Lapszemle az Újvidéki Rádióban: „A *Slovenski Poročevalac Lapsus linguae* című kommentárjában Hruscsov szovjet miniszterelnök lipcei beszédének Jugoszláviára vonatkozó részével foglalkozik. Hruscsov ugyanis kijelentette Lipcsében, hogy Jugoszlávia a második világháború után Magyarország területéből elkapott egy részt egymillió magyarral együtt. A lap megállapítja, hogy egy 200 milliós állam miniszterelnöke nem engedhet meg magának ilyen nyelvi tévedést, különösképpen olyan téren, amely ismert minden kisérlettségivel rendelkező diák előtt. Arról a magyar területről, amely a második világháború után került Jugoszláviához, beszélni annyit jelent, hogy a Szovjet Szövetség nemzetközileg elismeri a Vajdaság és a Murántúl annexióját, amelyet magyar katonaság szállt meg a Hitler csapatokkal együtt. A hírmagyarázó figyelmeztet, hogy ebben az esetben nem a történelmi tények nem ismeréséről van szó, különösképpen azért nem, mert a szovjet miniszterelnök megemlítette Erdélyt is, amelyről minden jugoszláviai diák tudja, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után Romániához került, s amelyet a magyarok 1940-ben kaptak meg, tehát abban az időben, amikor Ribbentrop és Ciano rajzolta Európa térképét.”

1. MJK56-59, 360.

1959. április 1.

Az újvidéki Ifjúsági Tribünön: „Április 1., avagy ki az örült a csárdában? Mi magunk. A táncokat betanította: Pecze Zoltán.”¹

1. Plakát.

1959. április 3.

A zentai kiállítási teremben megnyílt az illusztrációk kiállítása, amelynek 13-ig 2732 látogatója volt.¹

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.; Zentai művésztelep, 68.

1959. április 4.

Az Újvidéki Rádió *Sportoljunk mindannyian* című műsorában Thurzó Miklós közölte: „Magyarországra készülnek a zentai birkózók. A szövetségi liga keleti csoportjában küzdő zentai birkózócsapat egyhetes magyarországi portyára készül. Ezzel kapcsolatban Vámos István, a birkózóklub elnöke elmondta, hogy a terv szerint Szegeden, Szentesen, Kiskunfélegyházán és Orosházán mérkőznek. Az útra induló csapatot még nem véglegesítették, de a következő 8 birkózót veszik számításba: Kalmárt, Vukov III.-at, Horvátot, Ladóckit, Szücsöt, Bilickit, Gregust és Dömét. Erősítésként meghívják Giont és Osztrogonácot a suboticei Spartakusból, és Simicét a zrenjanini Proleterből. A ki- és beutazási engedélyt már beszerezték, s az indulást április 17-re tervezik.”

1959. április 8.

Újvidéken megkezdődött a III. Jugoszláv Hangjátékfesztivál. Az Újvidéki Rádió Jaroslav Hašek *Švejk, a derék katona*, Miroslav Krleža *Farkaslak* és Ranko Marinković *Kezek* című művével vett részt, a Koperi Rádió pedig Majtényi Mihály *Kusza sorok egy gyűrt cédulán (Il riglietto sgualcito)* című hangjátékát adta elő olasz nyelven. A zsűriben az Újvidéki Rádiót Szimin Bosán Magda képviselte. Heck Paula színésznő különdjában részesült. Ebben az évben tartották meg először a gyermekhangjátékok versenyét is, amelyen az Újvidéki Rádió Nagy József *Kaland a világűrben* és Harriet Beecher Stowe *Tamás bátya kunyhója* (fordította Sárosi Károly) című hangjátékával nevezett be. Rádióra alkalmazta Berislav Brkić. Rendezte Varga István.) A II. díjjal kitüntetett

gyerekszínészek között volt Szilágyi Károly és Vajda Tibor is.¹

Boros Róbert, a Külügyminisztérium I. sz. Politikai Osztályának helyettes vezetője levélben kérte Dénes Leót, a Kulturális Kapcsolatok Intézetének vezetőjét, hogy az intézet ajándékozzon a zágrábi Ady Endre kultúrkörnek könyveket, elsősorban az első világháború utáni és jelenkori magyar irodalom kiemelkedő alkotásait. Javasolta: „A könyveket célszerű volna a belgrádi nagykövetségünk útján eljuttatni, így biztosítani lehetne, hogy a kultúrkör valóban megkapja azokat.”² > **1959. március 17.**

Az Ifjúsági Tribünön Kovács Sztrikó Zoltán, az újvidéki Tanárképző Főiskola tanára beszélt a csillagászatról.³

1. Depolo, Neda: *25 godina festivala jugoslovenske radio-drame 1957–1981*. Jugoslovenska radio televizija, Beograd, 1984. – 2. MOL XIX-J-1-j-16j-001031-1959. – 3. Plakát.

1959. április 11.

A pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesület színjátszó csoportja a Kultúrottthonban bemutatta Arthur Miller *Fiaim* című drámáját.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 80.

1959. április 12.

Az újvidéki Ifjúsági Tribünön *120 perc romantika* címmel a belgrádi Zeneakadémia hallgatói adtak hangversenyt. Vukovics Géza mondott bevezetőt.¹

1. Plakát.

1959. április 14.

Dimitrijević budapesti jugoszláv nagykövetségi tanácsos a magyar Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi és Konzuli Főosztályán tett látogatása során „átadott egy szóbeli jegyzéket, amelyben a budapesti jugoszláv nagykövetség

kormányára nevében elfogadja a közönséges bűntettesek kiadatására vonatkozóan felajánlott viszonyosságot. A jegyzék egyúttal a polgári és bűnügyekben jogsegélyszerződés kötését javasolja és mellékletében 83 cikkből álló tervezet is szerepel. Dimitrijevic egyúttal szóban közölte, hogy Enner József kiadatása ügyében a belgrádi nagykövetség egyidejűleg megkapta a kért választ olyan értelemben, hogy jugoszláv részről a kiadatási kérelemnek nem tudnak eleget tenni, mert nevezett hónapokkal a kiadatási kérelem beérkezése előtt tiltott úton elhagyta Jugoszlávia területét [...] Megemlítette, hogy a nagykövetségnek fordítási nehézségei lesznek, mert egy Kovács¹ nevű egyetemi hallgatónak, aki az ősszel fejezné be tanulmányait Budapesten, a magyar hatóságok nem hosszabbították meg a holnap lejáró tartózkodási engedélyét. Ez ügyben a nagykövetség eredménytelenül interveniált a Külügyminisztériumban. Ez az egyetemi hallgató végezte eddig a nagykövetség fordításait. Kérdésemre hangsúlyozta, hogy a tartózkodási engedély megvonásának nem lehet az oka az illető politikai magatartása. Arra is utalt, hogy az illető testvére a Vajdasági Végrehajtó Tanács tagja, s így az egész dolognak kellemetlen hatása lesz a vajdasági magyar kisebbség körében.”² >

1959. április 15.

1. Valószínűleg Kovács János. – 2. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-5-1959.

1959. április 15.

Tóth Eleknek, a magyar Külügyminisztérium I. sz. Politikai Osztálya III. o. titkárának a Péter János első miniszterhelyetteshez és Sebes István miniszterhelyetteshez intézett feljegyzése a magyar–jugoszláv kulturális munkaterv tárgyában: miután a jugoszláv Külügyminisztérium az addigihoz képest új tervezetet adott át a belgrádi magyar nagykövetségnek, „helyesnek látszik a következő álláspontot elfogadni: 1./ Hajlandók vagyunk az egyeztetésről tárgyalni, de tekintettel, hogy a jugoszláv javaslatok újjak,

nekünk kell megvizsgálni lehetőségeinket. A gyorsabb haladás érdekében a tárgyalásokat Budapesten kívánjuk lefolytatni, valamint abból a meggondolásból, hogy ragaszkodunk a tárgyalások sorrendjének betartásához; 2./ A jelek szerint a jugoszlávok a kölcsönösség tekintetében igyekeznek »új lapot nyitni«, azaz figyelmen kívül hagyni, hogy tavaly több olyan jugoszláv rendezvény volt, melynek ellentétéként az idén magyar rendezvényeket kellene szervezni Jugoszláviában. Ezzel kapcsolatban mi ragaszkodjunk következetesen a kölcsönösség megvalósításához; 3./ Az ösztöndíjas-csere elsősorban Jugoszlávia érdeke. Tekintettel arra, hogy a jugoszlávok velünk kulturális egyezményt a *magyar belpolitikai helyzetre való hivatkozással* utasítottak el, ragaszkodjunk hozzá, hogy ösztöndíjas-cserét csak kulturális egyezmény alapján vagyunk hajlandók végezni.”¹

Peják Zsiva, a Magyar Külügyminisztérium I. sz. Politikai Osztálya Jugoszláv Referatúrájának I. o. titkára Péter Jánoshoz, a miniszter I. helyetteséhez intézett feljegyzésében beszámolt Miroslav Zotović jugoszláv nagykövetségi első titkár nála tett látogatásáról, amely során az „előadta, hogy huzamosabb idő óta Budapesten a Bölcsészkaron tanul egy Kovács János nevű jugoszláv állampolgár. Eddig 2 évfolyam anyagából vizsgát tett, hátra van még egy vizsgája, amelyet kb. folyó év szeptemberéig tenne le. A napokban itt-tartózkodása engedélyének meghosszabbítása érdekében felkereste a BÜM-öt [Belügyminisztérium, BM] (vízuma folyó hó 15-én lejár), azonban a BÜM nem hajlandó vízumát meghosszabbítani. Közölte, hogy Kovácsot személyesen ismeri, mint a nagykövetség fordítóját. Korábban magyar nyelvi órákat adott neki (Zotovicsnak) is, jóra való becületese embernek ismeri, akit tanulmányain kívül semmi sem érdekl. Ezek után arra kért, hogy nyújtsunk segítséget, s járjunk el a BÜM-nél Kovács itt-tartózkodása engedélyének meghosszabbítása érdekében. Kérését azzal támasztotta

alá, hogy nevezett néhány hónap múlva befejeznék tanulmányait, nagyon nagy a magyar nyelvet és irodalmat jól ismerő káder hiányuk. Hivatkozott arra, hogy a *Magyar Szó* napilap rossz nyelvezetével kapcsolatban több megjegyzés hangzott el magyar részről és stb.” Peják a feljegyzésben megjegyezte: „Értesüléseim szerint az említett Kovács János testvére annak a Kovácsnak [valószínűleg Kovács András], aki rendszerint tolmácként működött a magyar pártdelegációk jugoszláviai látogatása alkalmából, s a vajdasági UDB egyik vezető funkcionáriusa. Az ittlévő Kovács vízumának meghosszabbítását nem javasolom.”² > **1959. április 14.**

Az újvidéki Ifjúsági Tribünön Munk György belügyi közlekedési előadó tartott hangosfilm- és képvétítéssel egybekötött közlekedésbiztonsági előadást.³

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-5-1959. – 2. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-5-1959. – 3. Plakát.

1959. április 20.

Vámos Imre, a *Látóhatár* című, Münchenben megjelenő folyóirat társszerkesztője Herceg Jánosnak: „Kedves Barátom, rendkívül megragadott és tetszett *Ég és föld* című könyve, őszintén gratulálok e kis remekműhöz! Európai színvonalú írás, vagyis beletartozik a virtuális magyar irodalomba. Írtam a könyvről ismertetést a londoni *Irodalmi Újságnak*, ha megjelenik, elküldöm. Szirmai Károly barátunknak már jeleztem, hogy szívesen közölné a *Látóhatár* egy száma szemelvényeket a vajdasági magyar írók műveiből. Ki az a potentát ott, akihez fordulhatnék engedélyért, vagy akinek »bekapcsolása« veszélyteleníténé a vállalkozást? Mert, noha a *Látóhatár* politikai iránya eléggé megváltozott, senkit nem szeretnék bajba keverni. Fogadja még egyszer sok üdvözlétemet kitűnő könyvéért.”¹

1. Kézirat.

1959. április 21.

Karagics Eduárd az Újvidéki Rádióban: „A napokban Kis Károly, a Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottságának tagja is igyekezett kivenni részét a Jugoszlávia elleni rágalomhadjáratból. Üdvözölve az Angol Kommunista Párt kongresszusán résztvevő küldötteket Kis Károly kijelentette, hogy a magyar revizionistákat és a Jugoszláv Kommunista Szövetség programját egyformán dicsérik Dulles, Adenauer, Franco és a katolikus egyház. Ez után a megállapítás után nagy bölcsen arra következtetett, hogy a Jugoszláv Kommunista Szövetség programja ezek szerint a szocializmus ellenségeinek érdekeit szolgálja.”

1959. április 22.

Az újvidéki Ifjúsági Tribünön *A költő gúzsba kötött tánca* címmel megrendezték a műfordítók felolvasóestjét. Ács Károly, Fehér Ferenc, Gál László, Laták István és Pap József olvasott fel szerb, horvát, szlovén, macedón, német, angol, francia, olasz, orosz, spanyol műfordításaiból.¹

1. Plakát.

1959. április 23–26.

Belgrádban megtartották a Jugoszláv Szakszervezeti Szövetség IV. kongresszusát, amely határozottan állást foglalt az életszínvonal növelése mellett, és határozataiban is leszögezte: „illuzórikus azt gondolni, hogy az emberek millióinak anyagi érdekeit sikeresen lehet ellensúlyozni a szocialista társadalom kiépítésének távoli perspektíváival.”¹

1. *Četvrti kongres Saveza sindikata Jugoslavije*. Beograd, 1959, Rad, 213–214. Idézi Stipe Tonković: *Sindikati u socijalističkoj Jugoslaviji*. Zagreb, 1984, Vijeće Saveza sindikata Hrvatske, 113.

1959. április 26.

Az Ifjúsági Tribünön Lányi István rendezésében és a topolyai Népszínház művészeinek közreműködésével Shakespeare *Hamlet*-jét adták elő.¹

1. Plakát.

1959. április 28.

Az MSZMP KB megtárgyalta a Filozófiai Munkaközösség előterjesztését Lukács György revizionista nézeteiről. A konkrétumokat sok helyütt nélkülöző tanulmányt kiegészítették a Tudományos és Kulturális Osztály két munkatársának, Orbán Lászlónak és Szirmai Istvánnak a feljegyzésével,¹ amelyből kiderült, hogy a pártvezetőséget az aggasztotta, hogy Lukács György a külföldi publikációival a revizionizmus jelentős exportőrének számított, miközben a revizionizmus egyre inkább jelen volt az egész nemzetközi baloldali mozgalomban. A feljegyzés úgy ítélte meg, hogy Lukács külföldi közléseivel látenszen az éppen leküzdendő jugoszláv revizionizmust is támogatja. Nemes Dezső a KB ülésén így fogalmazott: „Az egész Lukács-nézetek lényege az, hogy ő is tápot ad a blokkon kívüliség titóista elvének, anélkül, hogy ezt kimondaná. Nyílt kimondásban nem ment el addig, mint Tito és Nagy Imre, de az elvi alap azonos. Ő csak titokban csinálta ezt 1956 előtt.” Kádár János kifejtette, nem azt kell mondani, hogy Lukács támogatta a Nagy Imre-csoport tevékenységét, hanem hogy az ő filozófiája adott eszmei alapot a revizionista csoportnak: „Lukács politikailag – legalábbis itt a saját hazájában – azt hiszem megbukott ember, vele mint politikussal nincs mit vitatkoznunk [...] Van vitatkoznivaló nézeteivel, aminek van hatása, maradványa, gyökere, mely nemzetközileg talán fontosabb, mint itthon. Erre támaszkodnak a jugoszlávok, a nyugatnémetek, az olaszok, lengyelek és a franciák.”²

Sulhóf Józsefnek az Újvidéki Rádió *Kultúrrevüjében* elhangzott beszámolója: „Tarka képet mutatott az amatőr színházak és műkedvelő színjátszó együttesek idei tartományi szemléje. Színes és érdekes volt ez a kép. De valljuk be, nem nagyon ünnepélyes. A pancsoviaiak, a fesztivál vendéglátói, tőlük telhetően mindent megtettek, hogy a szemle bonyodalmak nélkül folyjon. De a soknyelvű Vajdaságban elvesztette igazi jellegét

ez a fesztivál már azzal is, hogy nyelvi csoportok szerint különválasztották a felvonuló együtteseket. És a közönség – a beogradi színházak legjobb előadásain nevelkedett pancsovai közönség – nem tudott beilleszkedni a szemle hangulatába, hogy ünnepivé tegye [...] Körülbelül ezt a néhány gondolatot tisztázták azon a hétfői tanácskozáson, Pančevón [Pancsova], amellyel az idei tartományi szemlélt lezárták [...] Pančevón hat szerb együttes szerepelt [...] A fesztivál két magyar előadását Debeljačán [Torontálvásárhely] rendezték meg számítva arra, hogy nagyobb közönség lesz. Kanizsa amatőr színháza valóban először járt erre, és Strindberg *Júlia kisasszonyának* bemutatója érdeklődést keltett, bár az előadás kissé vontatottabb volt, mint az előzetes selejtezésben. A darab alaptémájának téves értelmezése sem akadályozta a két főszereplőt, Koncz Istvánt és Tóth Gizellát abban, hogy átélte, mély érzésekkel átítatott alakítást nyújtsanak. A zrenjanini [Nagybecskerek] Madách Színház együttese Nóthy *Ki gyereke vagyok én* című zenés vígjátékával mulattatta ezúttal másodszor a debeljačai közönséget. Sajnos csak néhányan vették komolyan színészi hivatásukat, a legtöbb szereplő meglegedett a helyzetkomikum és behozatali elemek olcsó hatásaival anélkül, hogy akár a műfajnak megfelelő művészi játékra törekedett volna. Kovačicán [Antalfalva] két előadást rendeztek ugyan, de mind a kettőt a Bački Petrovac-i [Petróc] szlovák amatőr színház együttese vitte oda vendégszínházra [...] A legokosabban tennék, ha mindjárt kezdenének készülni jövőre. Legalább azzal, hogy már most összeállítják a játékrendjüket.”

Ugyanebben a műsorban Laták István az *Életjel* áprilisi számáról elmondta, hogy „hétfőn este mutatták be ugyancsak szépszámú közönség előtt a Zeneiskola hangversenytermében [...] a Jugoszláv Kommunista Szövetség 40. évfordulója jegyében rendezték meg. Az ünnepélyes jelleget kidomborította a bevezető írás, melyet Kolozsi Tibor, a *Hét Nap* főszerkesztője olvasott

föl *Májusi köszöntő* címmel, Kvazimodo Braun István suboticei író *Fürdő utca 7.* című színvonalas, szellemes írása is, valamint Laták István visszaemlékezése Somogyi Pálra. A műsor további részében Somogyi három versét Szilágyi László, a suboticei Népszínház tagja szavalta. Ezután Faragó Árpád lépett föl Galamb János három időszerű versének tolmácsolásával. Az élőújság tárcarovatában Karel Čapek *A tíz* című elbeszélését Deutsch Judit olvasta föl. Mostanában jelent meg Debreczeni József elbeszéléskötete, az *Emberhús*. Ebből olvasta föl Sz. Cseh Mária *A költő és a halál* című elbeszélést. Debreczeni elbeszélő kötetéről Bori Imre írt igen éles hangú bírálatot. Ezt a kritikát Dér Zoltán olvasásában hallgatta meg a közönség. Utána Vukovics Géza verses szatírját Vujkov Géza olvasta fel. Az irodalmi élőújság szerkesztősége zeneszámokat is műsorba iktatott [...] Lévy Endre a tízéves topolyai Népszínház jubileumát méltatta színesen és melegen. Az új kísérletezésektől sem zárkózik el az *Életjel*. Fekete Mária, a helybeli gimnázium növendéke versével lépett fel, Matijevics Lajos, szintén a gimnázium tanulója, filmrovataink bírálatával járult hozzá az élőújság változatos tételehez. Vujkovné Lippay Etelka *A veszély még nem múlt el* című drámájának részletét a suboticei Népszínház színészei adták elő Virág Mihály rendezésében. A színdarab részletnek bemutatása élénk figyelmet keltett és nagy tapsot aratott. Az *Életjel* munkája a közönség ragaszkodását méltán érdemelte ki, mint ez az új rendezvény is igazolja.”

1. Lukács revizionista nézetei elleni harc eredményeiről és helyzetéről. MOL, 288. f. 5. cs. 1959/128. ö. e. – 2. Kalmár98, 228.

1959. április 29.

Az újvidéki Ifjúsági Tribün Szép Szó szerkesztősége *1919–1959 Emlékezz* címmel megemlékezett a JKP megalakulásának 40. évfordulójáról.¹

1. Plakát.

1959. április

A *Híd* 4. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Ave vita*; Fehér Ferenc: *Versek*; Bori Imre: *Vázlat József Attila ars poetikájáról*; Tomán László: *Versek prózában*; Kopeczky László: *Leltár*; Szirmai Károly: *Élni!*; Petar Popović: *Tin Ujević* (Tanulmányrészlet. Ford. Hornyik János); Tin Ujević: *Versek* (Ford. Ács Károly); Ivan Ivanji: *Vidéki kvintett* (Ford. Bodrits István); Bencz Mihály: *Versek*; Kosztolányi Dezsőné: *Emlékezés Karinthy Frigyesre*; Urbán János: *Bottal a kezében* (Vers); Sáfrány Imre: *A zöld madár* (Dubrovnikai vázlatfüzet); Vigh Rudolf: *Versek*; Juhász Géza: *Dilettantizmus*; Fehér Ferenc: *Beszélgetés Laták Istvánnal*; Bori Imre: *Dal a szegény halászlóról*; Tomán László: *Művek, nézetek, vélemények*; Burány Nándor: *Az emberbe vetett hit győzelme*; *Krónika*; *Jegyzetek*. Ács Károly, Sáfrány Imre és Benes József rajzai.

Miután a szabadkai Népkör műkedvelő színjátszói 1959. február 1-jén bemutatták Pásztor Ferenc *Kitagadottak* című darabját, Juhász Géza a folyóiratban így mérlegelte a dilettantizmus megfékezésének lehetőségeit: „Lehet-e és szükséges-e intézményesen tenni valamit a műkedvelő színjátszás repertoár-válságának megoldása érdekében? Diktátumról, adminisztratív módszerekről, a repertoár megszabásáról vagy index összeállításáról nálunk szó sem lehet. De a demokrácia fejlődése egész társadalmunkban azt jelenti, hogy a bürokratikus irányítás, rendszabályokkal való igazgatás helyét a társadalmi igazgatás vette át, tehát sokkal szélesebb, népesebb – és ezért illetékesebb – fórum. Vagyis a kulturális életben sem lehet a maga véletlenszerű útjára engedni a dolgokat, hanem kulturális közvéleményt kell teremteni, ezt tudatosan kell alakítani, bővíteni és mozgósítani bizonyos egészségtelen jelenségek elítélésére és kiküszöbölésére. De még ez sem elég. Meg kell vizsgálni – s erre minden bizonnyal a közművelődési közösségekben működő műkedvelő csoportok szövetsége hivatott és illetékes – a színjátszó csoportok munkáját, műsorpolitikáját

és helyzetét, vagyis azt, hogy módjukban van-e jobb, egészségesebb műsorpolitikát folytatni.”

1959. május 3.

Vámos Imre levele Herceg Jánosnak: „Kedves Barátom, ma beszéltem egy ismerősömmel, Podmaniczky Tiborral, és meséltem könyvéről. Podmaniczky szerint, aki fordító és kapcsolatai vannak a német könyvkereskedőkhöz, lenne érdeklődés az *Ég és föld* iránt a német könyvpiacra. Ha tehát Önt érdekelné könyvének esetleges német kiadása, kérem, küldjön egy példányt barátunknak. Címe: München 8. Prinzregentenstr. 77. Podmaniczky 19-es emigráns, Károlyi köréhez tartozott. Ő is fordította Károlyi emlékiratait németre. Fordítója azután Márainak és Just Bélának. Rám való hivatkozással nyugodtan fordulhat hozzá. Természetesen szívesen állok az Ön rendelkezésére én is, ha valamiben segíthetek.”¹ > **1959. május 29.**

1. Kézirat.

1959. május 6.

Az Ifjúsági Tribün magyar szerkesztősége *Piff-puff* címmel beszélgetést szervezett a vadnyugati filmekről, amelyen Vébel Lajos, Bartha Dezső és Lányi István vett részt. Bemutatták a *Dobszó a folyórol* című amerikai filmet.¹

1. Plakát.

1959. május 10.

A zentai kiállítási teremben megnyílt a modern festmények reprodukcióinak kiállítása. A megnyitón Benes József tartott előadást. Május 16-ig a kiállításnak 5369 látogatója volt.¹

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.; Zentai művésztelep, 68.

1959. május 11.

Zágrábban két nappal a biztonsági szolgálat megalapításának 15. évfordulója előtt a nemzeti követelésekkel tüntető diákság összetűzött a kivezényelt rendőrökkel.¹ > **1959. május 21.**

1. Szesztay 2003, 49., 92.

1959. május 13.

Az újvidéki Ifjúsági Tribünön vitát szerveztek az *Ifjúság* című lapról. Részt vettek a szerkesztőség tagjai: Borsos István, Burány Nándor, Erdélyi Károly, Kiss István, Krábesz Gréta, Németh István, Gál László, Lányi István, Nagy Gy. József, Munk György.¹

1. Plakát.

1959. május 14.

A szabadkai Népszínház bemutatta Kállai István *Tavaszi keringő* [1957] című zenés vígjátékát. Zeneszerző: Horváth Jenő; versek: Szenes Iván. Rendező: Garay Béla. Díszlet- és jelmeztervező: Mihajlo Dejanović. Hangszerelés: Milan Asić. A táncokat Szilágyi László, az énekeket V. Dormán Mancsi tanította be. Fellépett: Versegi József (Lithván Gábor), K. Petz Marika (Éva), Heck Paula (Flóra), Fejes György (Boldi), Tóth Éva (Piri), Faragó Árpád (Kelemen). A 70 előadásnak összesen 26 830 nézője volt.¹

1. Dévavári Zoltán: Kapuzárás Suboticán. *7 Nap*, 1959. május 24. 15.; Gerold-Pastyik 1970.

1959. május 15.

Az Újvidéki Rádió beszámolt a jugoszláv Külügyi Államtitkárság szokásos heti sajtóértekezletéről, amelyen Drago Kunc szóvivő közölte, hogy „nagykövetünk tiltakozott Rab osztrák miniszterelnök április 14-i választási beszéde miatt, amelyben kijelentette, hogy az 1918-ban felszabadított jugoszláv területek egy része szívesen visszatérne, ha szabad választásokat tartanának. A jugoszláv nagykövetség már három ízben is magyarázatot kért az osztrák Külügyminisztériumtól erről a beszédről, de választ nem kapott.”

1959. május 16.

A pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesület színjátszó csoportja Versecen vendégszerepelt Arthur Miller *Fiaim* című drámájával.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 80.

1959. május 17.

A szabadkai gimnázium tanulóinak egy csoportja és a tanítóképző néhány növendéke Újvidéken a *Szép Szó* Dózsa György utcai helyiségében *Járkálj csak, halálraitélt* címmel Radnóti-emlékestet tartott a költő születésének 50. évfordulója alkalmából.¹ Közreműködött: Bakos Lajos, Ballassa Éva, Berta Katalin, Borsódi Katalin, Dankó Irén, Fekete Mária, Hegedűs Györgyi, Kis Magda, Kis Éva, Namesztovszky Zoltán, Nóvics Erzsébet, Purucki József, Roncsák Zsuzsanna, Sztójics Edit. Rendezte Sturc Jolán tanárnő.²

A zentai kiállítási teremben megnyílt Ács József képképzőművész kiállítása, amelynek 11 nap alatt 5056 látogatója volt. A kiállítás zárónapján a művészetkedvelők beszélgettek a festővel, 38 részvevő.³

1. ÚR, 1959. május 19. – 2. Plakát. – 3. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.; Zentai művésztelep, 68.

1959. május 18.

Megkezdődött a JK SZ KB II. [kétnapos] plénuma, amely megállapította, hogy Jugoszlávia gazdasági fejlődése 3-4-szer gyorsabb volt, mint a legfejlettebb nyugat-európai országoké. Ugyanakkor a plénum továbbra sem nyitotta meg az utat a politikai rendszer demokratizálása irányába.¹

A Magyar Külügyminisztérium jugoszláv referatúrája A jugoszláviai magyar nemzetiség kérdése tárgyú feljegyzésében kifejtette: „A Statisztikai Hivatal közlése szerint a jelenlegi Jugoszlávia területén 1910-ben 558 213 magyar nemzetiségű élt. Az első világháború után 45 000 magyar települt át Magyarországra. Feltételezésünk szerint tehát 1921-ben mintegy 500 000 magyar élt Jugoszláviában, ezzel szemben az 1921-es jugoszláv adat csak 448 000 magyar lakost mutat ki. 1921-ben Jugoszlávia jelenlegi területén 12 545 000 lakos élt. 1959-ben Jugoszlávia lakosainak száma saját adataik szerint

18 448 000 fő. A fenti adatokból kitűnik, hogy Jugoszlávia lakosságának száma 1921-hez viszonyítva 1959-ig mintegy 50%-kal megnövekedett. Figyelembe véve ezt a növekedési arányt, jelenleg Jugoszlávia területén kb. 700-750 000 magyar-nak kell élnie. A *Statistički kalendar* jugoszláv statisztikai kiadvány adataiból kitűnik, hogy a magyarok számát Jugoszláviában hivatalosan csökkenteni igyekeznek. Amíg a statisztikai kiadvány 1956-os száma 1953-ra hivatkozva 507 000 magyart tüntet fel, az 1958 és 1959-es szám ugyancsak 1953-as adatokra hivatkozva már csak 502 000 magyart számlál [...] A jugoszláv hivatalos adatokat nem fogadhatjuk el hitelt érdemlőnek, mivel a két világháború között, a felszabadulás után közvetlenül, majd az 1948–1954-es időszakban feltétlenül hátrányos volt, ha valaki magyarnak vallotta magát. Jellemző példa, hogy Kosta Nagy, közismerten magyar származású jugoszláv tábornok a képviselők könyvében magát »jugoszláv« nemzetiségűnek vallja, holott ilyen nemzetiség nincs. Maga az a tény, hogy – hivatalos adatok szerint – a magyar lakosság száma 1921 óta alig növekedett, mutatja, hogy Jugoszláviában van egy magyartalanítási folyamat. Ez természetesen távolról sem olyan durva formában folyik, mint a múltban. Nyugati lapjelentések szerint a múlt évben a magyar nyelvű iskolák száma 86-al csökkent. Nagykövetségünk tájékoztatásából tudjuk, hogy a magyar nyelvtanárképzés területén nagyon nehéz a helyzet. Jugoszlávia egyetlen bölcsészeti egyetemén sincs magyar tanszék. Novi Sadon működik magyar tanárképző főiskola, mely éppen a magyar nyelv oktatása terén tanár, tankönyvhiány, stb. okok miatt nehézségekkel küzd.

Nagykövetségünk két tagja áprilisban Muraközben tett látogatást, s arról számol be, hogy a muraszombati magyar lap szlovén származású és magyarul törve beszélő szerkesztőjének véleménye szerint Muraszombaton a magyarul beszélő emberek nem magyar nemzetiségűek, hanem szlovének, akik »magánszorgalomból« tanultak

meg magyarul. A Muraszombatból kivezető úton Nagykövetségünk egyik tagja szerbül érdeklődött, hogy jó irányban haladnak-e – megnevezve egy falut. A megkérdezett emberek ahhoz, hogy megmondják a helyes irányt, kérték, mondja meg a helység nevét magyarul.

Jugoszláv adatok szerint a Vajdaság területén 1953-ban 1 713 000 lakos élt. Ezen belül Bácska lakossága – ahol elsősorban magyarok élnek – 830 720 fő volt. Többségében magyarlakta terület még a bajai háromszög, melynek lakosságát kb. 150 000-re becsüljük.

Több jel mutat arra, hogy a jugoszlávok Hruscsov elvtárs lipcsei megjegyzésének nagy jelentőséget tulajdonítanak, holott Hruscsov elvtárs itt általában a határkérdés jelentőségéről beszélt és nem elsősorban a nemzetiségi problémákról. A jugoszlávok nagy érdeklődését bizonyítja az a tény, hogy a Külügyi Államtitkárság szóvivője ezzel a kérdéssel már két alkalommal foglalkozott. Felvetette a kérdést a határügyi fővegyesbizottság jugoszláv tagozatának elnöke is. Hasonlóképpen provokatív módon érdeklődött Kapičić nagykövet is. Véleményünk szerint a jugoszlávok szeretnék ebből a kérdésből a macedón és albán kisebbség kérdéséhez hasonló problémát kreálni. Közismert, hogy a jugoszlávok az albán és bolgár vezetőket az említett kérdésekben alaptalanul irredentizmussal vádolják. Feltételezzük, hogy a jugoszlávoknak jól jönne egy újabb ügy, melynek kapcsán a szocialista országokat területi követelések támasztásával vádolhatnák meg, bizonyítván ezáltal, hogy Jugoszlávia és a szocialista tábor ellentétei nem ideológiai jellegűek. Ugyanakkor ennek a kérdésnek a kiélezése kedvező feltételt teremtene egy esetleges szocialistatábor-ellenes jugoszláv akcióra az ENSZ keretén belül.²²

Aladics János az Újvidéki Rádióban: „Miroslav Krleža *Haláltusa* című drámájának versenyen kívüli bemutatásával szombaton este megkezdődött a jugoszláv színjátszás idei szemléje,

a már hagyományossá vált Sterija Játékok. Színművészetünk idei fesztiválját Marin Držić reneszánsz kori vígjátékírónk születésének négy és fél évszázados jubileumának szentelik, és a fesztiváli napokon a *Dundo Maroje*, a *Tirena* és a *Skup* című műveit adják elő. A szemlén a bolgár, román, lengyel, magyar, orosz és cseh színházak képviselői is megjelentek. Május 28-án Marin Držić *Skup* című vígjátékának bemutatásával és a Sterija-díjak kiosztásával zárul a fesztivál.”

1. HRP3, 57–58.; Bil-Ton, 58. Idézi Stipe Tonković: *Sindikati u socijalističkoj Jugoslaviji*. Zagreb, 1984, Vijeće Saveza sindikata Hrvatske, 118. – 2. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-7-1959.

1959. május 19.

Az Újvidéki Rádió *Kultúrrevüjében* Sulhóf József bejelentette: „A gyermekszínházcsoporthoz vajdasági tartományi szemléje lesz Becsén, s lehet, hogy nemcsak az idén rendezik ott, hanem évről évre Becse [Óbecse] lesz a gyermekszínházszás fejlődésének lemérője, a legjobb kis színészek Mekkája, hogy oda zárandokoljanak és bemutassák a maguk és ezer és ezer gyermek szórakoztatására szánt előadásukat [...] Május 25-én, az ifjúság napjának estéjén nyitják meg ünnepélyesen a becsei Játékokat és a kereteikben rendezett kiállításokat [...] Tizenkét színjátszó csoport, két amatőr bábszínház és – mint tavaly is – a pančevói [Pancsova] gyermekballet együttese lép fel a becsei szemlén, s ezúttal a hivatásos bábszínházak szép szemléje is lesz ez a találkozó. De nemcsak ebben van a jelentősége, hanem még inkább abban, hogy a legtöbb járásban megalakult a gyermekszínházszók szövetsége, és megrendezték a járási szemléket. Magában a Novi Sad-i járásban ötven, a pančevóiban harminc, a kikindaiban negyven együttes vonult fel a befejező szemle előtt. Tavaly 140 gyermekszínházszó-együttes vett részt a járási versengésben, tehát az idén már három járásban megközelítették ezt a számot. Egy méreteiben is hatalmas megmozdulása a fesztivál a gyermekek kulturális

és esztétikai nevelésének, és alkalmas arra, hogy a legtávolabb fekvő, legeldugottabb települések iskoláiban is foglalkozzanak vele.”

1959. május 20.

Az SZKSZ vajdasági Tartományi Bizottsága bővített ülésén a KSZ nemzetiségi politikájának megvalósulásáról tárgyalva megállapította, hogy a nemzetiségileg vegyes környezetekben gyorsabb ütemben kell bevezetni a kétnyelvű oktatást és a községek megjárások statútumai-ban meg kell teremteni a feltételeket a kétnyelvű közigazgatás bevezetésére.

Petar Relić beszámolójában hangsúlyozta, hogy az ülés a JKSZ KB Végrehajtó Bizottságának 1959. márciusi levelében megfogalmazott feladatokkal kapcsolatos tevékenység összegezésére is szolgál. Továbbra is kedvezőtlennek ítélte a vajdasági párttagság nemzeti összetételét. A 91 634 kommunista közül 67 282 volt szerb nemzetiségű, vagyis a tartomány szerb nemzetiségű lakosságának 7,7%-a. A magyarok esetében (7678 tag) ez az arány 1,7%, a horvátoknál (5396) 4,2%, a montenegróiaknál (5847) 19%, a románoknak (895) 1,5%, a szlovákoknál (1250) 1,7% volt. Rámutatott, hogy miközben a testületekben nagyjából megfelelő volt a nemzetiségi arány, addig a vezető káderek között igen kevés volt a kisebbségi nemzetiségű. A járási pártbizottságok titkárságainak 108 tagja között mindössze 20 magyar és két román volt, szlovák pedig egy sem. Hasonló helyzetről számolt be a közigazgatás és az igazságszolgáltatás terén is.¹

Se fuile, se farka címmel az újvidéki Ifjúsági Tribünön megtartották Bogdánfi Sándor szerzői estjét. Közreműködött Ferenczi Jenő és Gerich Endre.²

1. Vajdasági Levéltár, 334. fond. Idézi Bjelica 2010, 425. – 2. Plakát.

1959. május 21.

Tito a fiatalok egy csoportját fogadva közölte: „Ma beszélek először nyíltan bizonyos dolgokról, amelyek előbb Zágrábban, majd Macedóniában történtek meg [...] Csak felháborodással szólhatok arról, hogy néhány nappal ezelőtt (> 1959. május 11.) Zágrábban az egyetemen kellemetlen kilengést, zavargást idéztek elő egynémelyek, akik azoknak az anyagi eszközöknek köszönhetik, hogy tanulnak, amelyeket dolgozóink, munkásaink teremtenek elő számukra [...] Zágrábban az egyik újonnan épült étkezdében, alig néhány nappal üzembe helyezése után, rendkívül kínos tiltakozásokra került sor, majd utcai tüntetésekre is, állítólag a gyenge ellátás miatt [...] És most Nyugaton és Keleten azt híresztelik, hogy Jugoszláviában megkezdődött az éhező egyetemi hallgatók felvonulása [...] Senki sem mondhatja, hogy ezt nem az ellenség szervezte, mert tudomásom van róla, hogy a zágrábi és macedóniai tüntetések igen szorosan összefüggnek egymással.”¹

1. Tito 13, 278–279.

1959. május 22.

Péter János fogadta Kapičić jugoszláv nagykövetet, aznapi feljegyzése szerint azt követően, hogy a nagykövet „a legutóbbi napokban két fogadás alkalmával is vitát akart velem kezdeni Hruscsov elvtárs lipcsei beszédének a magyar–jugoszláv határra vonatkozó részéről, és a beszédnek a *Nemzetközi Szemlében* való megjelenéséről. A fogadásokon elutasítottam a kezdeményezését azzal, hogy ha komolyan akar beszélni, jelentkezék a protokoll útján, és kap időpontot. Ennek alapján jelentkezett”. Péter a feljegyzés szerint közölte: „elintézhetném a kérdést azzal, hogy amennyiben nekik ezzel kapcsolatban hivatalos problémájuk van, akkor azzal moszkvai nagykövetségüket kellene foglalkoztatni. Viszont mégis világossá akarom tenni, hogy ő a cikket, és annak éppen Magyarországra és Jugoszláviára vonatkozó részét félreérti. A cikk illusztrációkat ad arról,

hogy szocialista országoknál, haladó jellegű társadalomban az országhatárok nem jelentenek elsődleges problémákat, és ahogyan beszél a német–lengyel, lengyel–szovjet, magyar–román határról, úgy beszél a magyar–jugoszláv határról is. Azért szól a cikk a II. világháború után Jugoszláviához csatolt területről, mert a II. világháború végéig nem volt sem magyar, sem nemzetközi illetékes és legális fórum, amely a két ország közötti határt elismerte volna. Mi a II. világháború után hivatalosan több ízben és többféle formában kijelentettük, hogy a jelenlegi határokat végérvényes határoknak tekintjük, nem a trianoni béke alapján – amelyet, ha jól tudom, a jugoszláv kommunisták sem ismertek el soha – hanem azon az alapon, hogy gyakorlatilag a reális viszonyoknak megfelelő határként ismerjük el. Ami pedig az egymillió magyarra való utalást illeti, az nem szükségképpen magyar kisebbséget jelent. Én nagyon jól tudom, hogy Jugoszláviában nincs egymillió magyar kisebbség. Viszont azon a területen, amelyre vonatkozóan Horthy-Magyarország és a Jugoszláv Királyság között vita folyt, és amelyet egy időre Horthy-Magyarországhoz csatoltak – és amely a II. világháború után újra visszakerült Jugoszláviához – pontosan egymillió állampolgár élt. Ami pedig a cikk késői megjelentetését illeti, annak egyszerűen az a magyarázata, hogy a *Nemzetközi Szemle* egy dokumentációs folyóirat, havi lap, amelynek nyomdai átfutási ideje meglehetősen hosszú.” Kapičić a beszélgetés során „hosszú fejtegetésekbe kezdett arra vonatkozóan, hogy ő a magyar–jugoszláv kapcsolatok javításában látja fő misszióját [...] Nagyon idegesen beszélt és több ízben könnybe lábadt a szeme, miközben elmondta, hogy ő idegileg itt már teljesen felőrldik; sokkal többet romlottak az idegei budapesti tartózkodása alatt, mint a II. világháborúban a partizánharcok idején [...] Végül köszönte a nyílt és őszinte beszélgetést, ha sajátmagára nézve kellemetlen dolgokat kellett is megtudnia”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-7-1959.

1959. május 23.

A budapesti jugoszláv nagykövetség fogadást adott a Budapesti Nemzetközi Vásár jugoszláv pavilonjában.¹ > **1959. május 29.**

Cséby Lajos belgrádi magyar nagykövet tájékoztatta a Külügyminisztérium Politikai Osztályát: „A Központ utasításának megfelelően a politikai munkatársak bevonásával megvitattuk az 1959. évre vonatkozó irányelveket. Az irányelvek Jugoszláviával kapcsolatos részéhez az alábbi kiegészítő megjegyzéseket tesszük [...] Végezetül megjegyezzük, hogy a napokban lezajlott egyetemista zavargások és azok belső hatása (amit jelenleg lemérni teljesen még nem lehet) feltehetően módosítást fog igényelni a korábban lefektetett és Jugoszláviával kapcsolatos irányelveink tekintetében. Erre vonatkozóan jelzéseinket, illetőleg javaslatainkat a későbbiek folyamán kívánjuk megtenni. Mindennapi tevékenységünk során természetesen egyik legfőbb feladatunknak tekintjük az ezekkel a kérdésekkel való alapos foglalkozást.”² > **1959. június 25.**

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-7-1959. – 2. MOL XIX-J-1-j-1a-003843-1959.

1959. május 27.

Aladics János az Újvidéki Rádióban: „Az idén júniusban rendezik meg a jugoszláv költészet harmadik fesztiválját. Az elsőt két évvel ezelőtt a festői szépségű Plitvicei-tavakon tartották meg alig 40 résztvevővel. A következő Rijekán és környékén volt, ezen már sokkal több költő és környékén volt, ezen már sokkal több költő és kritikus jelent meg. Az idei, harmadik fesztivál ígérkezik a legérdekesebbnek. Nem kevesebb mint 180 költő és műbíráló járja majd be az autótú szakaszait, és felolvasóesteket rendez az ifjú építőknek. Érdekes, hogy ennek a tisztán irodalmi megmozdulásnak mennyire profán indítékai voltak. A zágrábi Lykos Kiadóvállalatot ugyanis üzleti érdekek vezérelték abban, hogy két évvel ezelőtt megszervezze a jugoszláv költészet szemléjét. Észrevették, hogy az olvasóközönség

elég lanyhán érdeklődik a verses kiadványok iránt, és ezért elhatározták, hogy akciót indítanak a költészet népszerűsítésére. Így született meg a fesztivál eszméje.”

Ujjé vakáció címmel humoros évszárót tartottak az újvidéki Ifjúsági Tribünön.¹

1. Plakát.

1959. május 29.

Tóth Elek feljegyzésében beszámolt a Zotović jugoszláv követségi titkárral 1959. május 23-án, a Budapesti Nemzetközi Vásár jugoszláv pavilonjában tartott fogadáson folytatott beszélgetéséről: „Zotovics [Zotović, Miroslav] elmondta, hogy a nagykövetségen ő foglalkozik a két ország kapcsolatait érintő kérdésekkel. Megkérdezte, fogunk-e valamit tenni ebben a viszonylatban. Azt válaszoltam, hogy »a labda önöknél van«, 4 éve dolgozom a jugoszláv szekcióban, s tudom, hogy a két ország kapcsolatainak minden vonalán számtalan kezdeményezést, javaslatot tettünk. Ezen javaslatok nagy része a jugoszlávoknál fekszenek. Rajtuk tehát a sor. Ez az álláspontom Zotovicsot kihozta a sodrából, s kezdte bizonygatni, hogy ők (a nagykövetség) mindent megtesznek a kapcsolatok javításáért. Kapičić – mondotta – hónapok óta szeretne Sik elvtárshoz jönni a két ország kapcsolatait megbeszélni, de nem hajlandó fogadni. Válaszomban elmondtam, hogy Sik elvtárs nagyon elfoglalt ember, s ő is tudja, a napokban tért vissza távolkeleti útjáról. A való helyzet az, hogy Cséby elvtárs fogadása elől Kocsa Popovics [Popović, Koča] többször kitért, holott Belgrádban volt, s más követek fogadására időt szakított [...] Zotovics hangneme pimasz volt, meg sem kísérelte, hogy a beszélgetést normális udvarias hangnemben folytassa le. Beszélgetését ilyen kitételekkel tarkította: »mi magunk szereztük meg a hatalmat, nem úgy, mint egyes országokban«, »önök láger-politikát (tehát nem önálló politikát) folytatnak«. Az ilyen megjegyzéseire én is kénytelen voltam élesen reagálni.”¹

Vámos Imre levele Herceg Jánosnak: „Kedves Barátom, részletes levelét és ma vett lapját nagyon köszönöm. Hallgatásomat ne tekintse, kérem, feltételezett csalódásnak. Írásból élven Nyugaton /!/, olyan sok munkám, gondom és bajom volt az elmúlt napokban, hogy nem tudtam megköszönni őszinteségét és kitüntető barátságát. Azt persze nagyon sajnálom, hogy nem ismerhettük meg személyesen, de lehet, hogy abban az időben nem is voltam Münchenben. Tománnal sem tudtam emiatt találkozni, aki ugyancsak útba ejtette ezt a várost, Horváth Béla beszélt vele, aki természetesen megadta nekik Molnárék címét, nem tartván attól, hogy egy vajdasági író más véleményt is meghallgat. De mindezekről a külföldi dolgokról a napokban részletesebben fogok írni. Most csak megnyugtatótul kopogtatom e néhány sort, meg azért, hogy tudassam: ma kaptam Podmaniczky barátomtól egy lapot, amelyen elragadtatással ír az Ön remekművéről és kér, hogy a jövő hét elején találkozzunk, mindent megbeszélendő. Megbeszélésünk után fel fogom azonnal keresni egy részletes beszámolóval. Podmaniczky jól ismeri a német piacot, ha ő is »fantáziát lát« könyve kiadásában, menni is fog. *Az Irodalmi Újság* még nem válaszolt, hogy közli-e a könyvről írt cikket. Ott általában félnek a merészebb hangtól (már pedig cikkem elején eléggé bíráltam a Paszternákékkal való nyugati kufárkodást). Ha ott nem, közlöm a *Népszavában*, ami ugyancsak Londonban jelenik meg, függetlenebbül. Még egy kis türelmém és elnézését kérve sokszor és melegen üdvözlöm.”² > 1959. április 20.; > 1959. május 3.

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-7-1959. – 2. Kézirat.

1959. május

A *Híd* 5. számának tartalma: Gál László: *Versek*; Albert Camus: *A hitehagyott avagy Egy zavarodott lélek* (Ford. G. Czimmer Anna); Fehér Ferenc: *Nyelv és varázs*; Németh István: *Szüle*;

Zákány Antal: *Jóság, hol vagy?* (Vers); Pintér Lajos: *Rekontra*; Fehér Ferenc: *A horvát költői próza antológiája*; Tin Ujević: *Versék prózában*; Slavko Mihalić: *Versék prózában* (Ford. Fehér Ferenc); Majtényi Mihály: *Érzelmes utazás a becsei Helikonra*; Torok Csaba: *Örökség* (Vers); Saffer Pál: *Utazás a Visztula mentén*; Major Nándor: *Hosszú úton kicsi állomások* (Hangjáték); Varga László: *Az iskolareform*; Bori Imre: *Bukás* (Albert Camus); Juhász Géza: *Nagymosoda* (Gelléri Andor Endre); Tomán László: *Évek műve* (Vas István); Bori Imre: *Szarvasok kertje* (Norman Mailer); Fehér Ferenc: *Néhány gondolat Debreczeni új könyvének olvasásakor*; Fehér Ferenc: *Piroszszívű versek, fekete tintával* (Gál László); Burány Nándor: *Emberek a háborúban* (Arnold Zweig); *Krónika*. Sáfrány Imre, Dobó Tihámér és Ács József rajzai.

1959. június 1.

A szabadkai Népszínház Pancsován vendégszerpelt Guilherme Figueiredo *A róka meg a szőlő* című komédiájával.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 80.

1959. június 2.

A magyar Külügyminisztérium Jugoszláv Referatúrája feljegyzésében így foglalta össze a magyar–jugoszláv kapcsolatok állását: „A jelenlegi magyar–jugoszláv kapcsolatokat tartózkodó normális államközi kapcsolatokként lehet jellemezni [...] Jelenleg az ideológiai nézeteltéréseken kívül jugoszláv részről több olyan zavaró körülmény tapasztalható, amely megterheli a magyar–jugoszláv viszonyt. 1.) A jugoszláv sajtó tendenciózusan arra törekszik, hogy a magyarországi helyzetet ferdén állítsa be, s nem egyszer rosszindulatúbb cikkeket közöl Magyarországról az »objektív« burzsoá sajtónál [...] 2.) Mint ismeretes, Hruscsov elvtárs lipcsei beszédében foglalkozott a szocialista országok között fennálló határproblémák jellegével, valamint említést tett a Jugoszláviában

élő magyarok számát illetően. A jugoszlávok Hruscsov elvtárs megjegyzésére rendkívül élesen reagáltak. Jugoszláv hivatalos személyek, így a budapesti jugoszláv nagykövetség beosztottai is provokatív módon állandóan lovagolnak a kérdésen. Véleményünk szerint ezt azzal a céllal teszik, hogy Hruscsov elvtárs megjegyzéséből ügyet csináljanak, s Magyarországot is irredentizmussal vádolhassák, mint azt alaptalanul teszik Bulgária és Albánia viszonylatában, esetleg elérjék azt, hogy magyar részről dezavualjuk Hruscsov elvtársat. Hruscsov elvtárs beszédében egymillió jugoszlávai magyarról beszélt. Hivatalos jugoszláv adatok szerint 502 000 magyar él Jugoszláviában. Becslésünk szerint Jugoszláviában jelenleg 700–750 000 magyar lakos él. Kapičić nagykövet érdeklődésére a magyar Külügyminisztérium azt a választ adta, hogy Hruscsov elvtárs nem magyar nemzetiségiekről beszélt, hanem az 1941-es Jugoszláviától elcsatolt területen élő lakosságról, amelynek száma kb. 1 millió. 3.) A jugoszláv belügyi szervek az utóbbi hónapok folyamán néhány esetben szokatlanul durva magatartást tanúsítottak a Jugoszláviába kiutazó hivatalos magyar kiküldöttekkel, valamint belgrádi Nagykövetségünk beosztottaival. Így pl. 1958 folyamán Jugoszláviában letartóztatták egyik hivatalosan ott-tartózkodó szerelönket, majd társával együtt kiutasították. A határon indokolatlanul feltartóztatták a belgrádi MTI-tudósítónk családját és több hivatalos kiküldöttünket. Ez év áprilisában Zágrábban a Horvát Állami Népi Együttesnél szerződés alapján működő koreográfust, Kricskovics Antalt erőszakos módon kétszer 10-10 órás kihallgatásnak vetették alá, arra kényszerítették, hogy politikai nyilatkozatot tegyen a Magyar Népköztársaság ellen, s maradjon Jugoszláviában; csak Nagykövetségünk munkatársainak erélyes fellépése eredményeképpen sikerült nevezettnek hazajönnie. Folyó hó elején a zágrábi diáktüntetést követő napon teljesen indokolatlanul kiutasították Jugoszláviából Márkus Rudolfot,

a Ganz darugyár Dubrovnikban tartózkodó szerelőjét. Belgrádi Nagykövetségünk tagjait, különösen vidéki útjaik során a jugoszláv belügyi szervek állandó és durva megfigyelésnek és molesztálásnak vetik alá. Cséby Lajos elvtárs többszöri felkérésre sem volt hajlandó résztvenni a vajdasági párttörténet megírásában. Ezért Gyuro Pucar [Pucar, Đuro] folyó hó 21-én egy ifjúsági lapnak interjújában Cséby Lajos elvtársat kipellengérezte – állítva róla és a többi volt magyar kommunista emigráns társairól –, hogy az 1920-as évek végén Szabadkán kifejtett illegális tevékenységükben óvakodtak attól, hogy szembekerüljenek a rendőrséggel. Ez merőben szokatlan eljárás azon ország sajtója részéről, amelyben az illető követ akkreditálva van.”¹

Aladics János az Újvidéki Rádióban *Régi intézmény – új törekvések* című beszámolójában elmondta: „Az ország legrégebb intézménye, a Novi Sad-i Matica srpska vasárnap tartotta évi közgyűlését [...] a hagyománytisztelet, ez a marasztaló erő egy kissé rányomta bélyegét a másfél évszázada felé haladó Matica munkásságára, és vannak, akik emiatt a tradíciótisztelet és a maradiság vádjával illetik. Talán nem is alaptalanul, hiszen a Matica egész tevékenységében állandóan ki van téve annak a veszélynek, hogy a hagyományokat nemcsak ápolja, hanem konzerválja is. A felszólalók szerint a Matica továbbfejlődését mindenekelőtt alapszabályának merevsége, szervezeti felépítettségének nehézsége gátolja [...] A Maticának egy régi jegyzéke szerint háromezer tagja van. Igen, csakhogy ez a jegyzék még az első világháború idején készült, és azóta évtizedek suhantak el a tagság felett, sokan már nincsenek is az élők sorában. Ezért feltétlenül szükséges a támogató, díjfizető tagság mellé bevezetni a választmányi és munkatársi tagságot [...] Ez az irányzat érezhető volt már a tegnapielőtti közgyűlésen is [...] Az alapszabály szerint a vezetőséget rendes körülmények között két évre választják. A tagnap megszavazott lista

azonban előreláthatólag csak a jövő év végéig marad érvényben. Akkorára tervezik ugyanis a rendkívüli közgyűlést, amelyen meghozzák az új, rugalmasabb státútumot, amely kitarja a kaput az új, a réginél haladóbb szellemű munkásság előtt.”

Ugyanő ezt is hírül adta: „Novi Sad központjában hamarosan hozzáférhető és forgalmas helyen új kiállítási terem nyílik. Ez valószínűleg elősegíti majd a képzőművészeti élet fellendülését [...] A Szerb Matica képtára már annál fogva is, hogy lényegében múzeum, a régi értékek tárháza, nem válhat az élő, folyton változó képzőművészeti élet színhelyévé. Az Ifjúsági Tribün egy kissé félreeső szalonja vezetőségének nehezen igazolható szempontjai miatt nem járulhat hozzá az említett célok megvalósításához. Régebbi, erősen didaktikus jellegű politikáját most a rögtönzés, az ad hoc szempontok váltották fel.”

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-7-1959.

1959. június 4.

Az Újvidéki Rádió először adta elő Király Ernő *Ködön át és Mese a farkasról* című zenekari szerzeményeit.¹

1. Peričić, Vlastimir: *Muzički stvaraoaci u Srbiji*. Beograd, Prosveta, [s. a.], 170.

1959. június 5.

Sebes István a Külügyminisztériumba kérette Kapičić budapesti jugoszláv nagykövetet és közölte vele: a magyar kormány javasolja a jugoszláv kormánynak, hogy kölcsönösen tájékoztassák egymást a Duna menti svábok 1959. július 15–19-re Strassburgba összehívott találkozásával kapcsolatos jövőbeli lépéseikről. Arról is tájékoztatta, hogy „egyvetetni kívánjuk lépéseinket a Román Népköztársaság kormányával is, valamint azt, hogy a Csehszlovák Köztársaság kormányától is segítséget kértünk lépéseink támogatása érdekében, mint ahogy azt mi is tettük a szudétánémetek találkozója alkalmából”. Aznap keltezett feljegyzése szerint „A nagykövet

javaslatommal kapcsolatban ígéretet tett, hogy azt azonnal továbbítani fogja kormánya felé, a kapott válaszról tájékoztatni fog. Saját véleményét kifejezve elmondta, hogy meggyőződése szerint javaslatainkat kormánya el fogja fogadni, mert a találkozó mint neofasiszta megmozdulás súlyosan elítélendő. Megjegyezte, hogy az osztrákokkal szemben más problémák is vannak, s nagyon kétesnek tartja semlegességüket. A nagykövet mellékesen hozzávetőleges tájékoztatást kért tőlem a Magyarországról kitelepített svábok számát és tartózkodási helyét illetően. Kérésére hozzávetőleges számként közöltem, hogy tudomásom szerint kb. 170 000 német anyanyelvű lett Magyarországról kitelepítve, s azok nagyrészt Nyugat-Németországban élnek. Egy kis részük – tudomásom szerint – az NDK-ban él, akik beilleszkedtek az ottani életbe. Kapičić nagykövet közölte, hogy Jugoszláviából kb. 500 000 németet telepítettek ki, s ismételten ígéretet tett javaslatom sürgős továbbítására”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-7-1959.

1959. június 6.

Dénes Leó, a Kulturális Kapcsolatok Intézetének elnökhelyettese fogadta Kapičić jugoszláv nagykövetet és Milašin követségi titkárt, akik ismertették az az évi kulturális munkaterv legutóbbi magyar tervezetével kapcsolatos észrevételeiket. A megbeszélésen részt vett Tóth Elek, a Külügyminisztérium Jugoszláv Referatúrájának titkára is, aki 1959. június 10-én keltezett feljegyzésében rögzítette: „Kapičić közölte, hogy megkapták Belgrád válaszat a munkatervvel kapcsolatban. Elfogadják, hogy a tárgyalások Budapesten legyenek. Jugoszláv részről ők (a nagykövetség) tárgyalnának, külön küldöttség nem jön. A munkatervet levélváltás formájában hagynák jóvá. A magyar tervezettel teljes egészében egyetértenek – mondotta – »csupán« három észrevételük van: 1.) Újból javasolják 4-4 ösztöndíjas cseréjét. Ez részükre nagyon fontos a vajdasági magyar lakosság irodalom és

magyar nyelvoktatás szempontjából. Nem tudna magyarázatot találni – mondotta –, ha a magyar elvtársak elutasítanák ezt a kérésüket; 2.) Nincs módjukban a reciprocitás elvének olyan magyarázatot elfogadni, mely 3-4 évre nyúlik vissza. Ők is a kölcsönösség elvét kívánják megvalósítani, de annak a jelenlegi helyzetben kell alapulnia. Ezek szerint nem fogadhatják a magyar színház és a Petőfi Népi Együttes látogatását. Szó lehet a fenti két rendezvény egyikének megvalósításáról abban az esetben, ha cserébe mi megrendezzük a jugoszláv iparművészeti kiállítást; 3.) Nem tudják megérteni, miért utasítjuk el a magyarországi szerb diplomok festészetének tanulmányozását célzó javaslatukat. Részükre ez fontos, hiszen pl. Szentendre a XIX. században az egyik legnagyobb szerb kulturális központ volt, s nagy hatással bírt a vajdasági szerb kultúra alakulására [...] Dénes elvtárs nem tért ki a felvetett problémákra. Megköszönte, hogy beleegyeztek a tárgyalások Budapesten történő lefolytatásába. Közölte, hogy legnehezebben az ösztöndíjcsere valósítható meg, mivel az 1959/60-as tanévre a férőhelyek már be vannak tervezve. Megjegyeztem, hogy semmi esetre sem fogadhatjuk el a kölcsönösség olyan magyarázatát, melyet Kapičić kifejtett. A fentiekből kitűnik, hogy a jugoszlávok csupán a tárgyalások tekintetében változtatták meg álláspontjukat, egyéb kérdésekben viszont megismételték a legutóbb átadott tervezetüket. A továbbiakra vonatkozóan a következő álláspont elfogadását javasolom: 1.) Az ösztöndíjcsereére vonatkozó jugoszláv javaslatok elől kitérni valóban nehéz. Elutasítása komoly propagandalehetőségeket biztosítana ellenünk. Ugyanis nem mondhatjuk, hogy nem érdekünk elősegíteni a vajdasági magyar oktatást. Jelenleg magyar részről nincs igény arra, hogy mi Jugoszláviában képezzünk ki diákokat. Eldöntendő, ragaszkodjunk-e korábbi álláspontunkhoz, hogy ösztöndíjas cserét csak egyezmény keretében vagyunk hajlandók lebonyolítani. 2.) Vissza kell utasítanunk a jugoszlávok azon álláspontját,

■

hogy a kölcsönösséget a jelenlegi időszaktól magyarázzák. Ez valójában a kölcsönösség elvének elutasítása. Ezek szerint továbbra is ragaszkodunk egy magyar színház és egy magyar népi együttes jugoszláviai vendégszerepléséhez. A jugoszláv iparművészeti kiállítás megrendezése helyett javasolnánk, rendezzenek egy középkori egyházi freskó kiállítást, melynek megrendezését mi már 1955-ben kértük. Beleegyeznénk a szerb templomok tanulmányozását végző két szakember fogadásába két hétre. Ennek ellentétéként kérnénk, küldhessünk két szakembert vajdasági magyar népdalok gyűjtésére. Fentiekkel kapcsolatban kifejténénk, hogy a javaslatok szorosan összefüggnek, esetleges jugoszláv változtatás részünkről is változást vonna maga után. Az ily módon kidolgozott munkaterv véleményem szerint a jugoszlávok részére is elfogadható. Meg kívánom még jegyezni, hogy szombati tapasztalataim azt mutatják, Dénes Leo elvtárs nemigen alkalmas a jugoszlávokkal folytatandó tárgyalások vezetésére. Látszik fellépésén, hogy nincs meggyőződve álláspontunk helyességéről, s a kevesebb vesződés kedvéért elfogadná a jugoszláv álláspontot teljes egészében. Helyesebb volna egy erélyesebb elvtárs kijelölése.²¹

Farkas Nándor Sinkó Ervinnek: „Egy kis elnézését kérem, hogy megkésve érkezik beígért válaszom. A héten tartottuk a Szerbia Kom. Szöv. kongresszusát és három nap állandóan lent voltam Beográdban. Amikor utoljára ott jártam maguknál megígértem, hogy mihelyst itt, Novi Szádon [Újvidék] elmondom zágrebi [Zagrab] beszélgetésünk eredményét, azonnal lelevelezem a dolgot Sinkó elvtárral. Nos, tehát én elmondtam itt mindenkinek, akiket a dolog illet és akik érdekelve vannak a noviszádi magyar katedra megnyitása körül, mindent amiről ottjártam alkalmával beszélgettünk. Már másnap, tehát pénteken (május 29-én) jártam a fakultáson és beszéltem Popovics [Petar I. Popović] dékánnal, valamint Penavin Olgával aki a mostani lek-

torátust vezeti a noviszádi egyetemen. Mind a kettőjüknek elmondtam a dolgokat úgy, ahogy megbeszéltük. Popovics dékán tudomásul vette azt, hogy Sinkó elvtárs elfogadja az egyetem második ajánlatát, amely szerint meghívott, rendes honoráris tanára volna a noviszádi egyetem magyar katedrájának. Ennek alapján három hónapot szemeszterenként Novi Szádon töltene, amennyiben megfelelő lakást biztosítanak számára. A dékán látható örömmel fogadta a dolgot (Sinkó elvtárs előbbi elutasító levelét akkor még nem kapta kézhez). Megbeszéltem vele, hogy a további részleteket már az egyetem fogja Sinkó elvtárral lelevelezni, vagy pedig személyesen letisztázni. Az egyetem tanácsának kell egy olyan értelmű határozatot hozni, amelyen a dékán Sinkó elvtárshoz intézett levelében volt megfogalmazva. Azonkívül vállalta azt is, hogy még az elvtárs nyári szabadsága előtt, ha csak lehet, elküldi Zágrebba magához Penavin Olgát a részletek megbeszélésével kapcsolatban. A lakáskérdés megoldását is vállalta. Még aznap beszéltem Nagy Jósikával is, aki szintén nagy szorgalmazója volt a katedra megindulásának. Nehány napra rá beszéltem Rehák Lászlóval is, aki az egyetem tanácsának tagja. Éppen tegnap beszéltem Zaga Krdzsaliccsal [Krdžalić, Zora] is, aki a Vajdasági Végrehajtó Tanács Közoktatásügyi Tanácsának elnöke, és elnöke az egyetem tanácsának is. Sóti Palival nem tudtam beszélni, mivel a napokban tért haza külföldről. A felsorolt emberek, akikkel beszélgettem, mind nagy meglepéssel fogadták Sinkó elvtárs pozitív döntését az egyetem tanári székének elfogadásával kapcsolatban. Tehát én a részemről elintéztém azt, amit nekem kellett megtenni. Még Sóti Palival kell beszélnem, különösen a lakással kapcsolatban. A további most már az egyetem gyors, vagy lassú intézkedésétől függ. Remélem, hogy az egyetem, annak tanácsa és mindazok akiket a dolog illet, ekspeditívek lesznek és a részleteket minél gyorsabban elintézik és megbeszélnek Sinkó elvtárral. Mégegyszer: minden

a legjobb úton halad és a lehető legnagyobb gyorsasággal szorgalmazzuk a dolgokat. Nagy Jóskával beszélgetve felvetődött, hogy esetleg nyári szabadsága után Sinkó elvtárs ellátogatna ide Novi Szádra, ha ez nem esik nehezeére, hiszen ügyis már régen járt erre felé, nálunk. Kedves felesége említette, hogy ügyis el kellene jönniök szeptember, október előtt a lakást megnézni. Ha ez a látogatás lehetne júliusban vagy augusztusban, akkor egyszerre két legyet ütünk: a részletekről itt ismerkedne (ha már előbb nem lesz ősmert) és a lakás dolog is megbeszélődne. Azonkívül egy kicsit elbeszélgetne a vajdasági vezető emberek Novi Szádon tartózkodó részével. Természetesen mindez abban az esetben, ha az elvtársnak is konveniál.²

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-7-1959. – 2. Sinkó Ervin levelezése II., 107. 119–120.

1959. június 8.

Peják Zsiva fogadta Kapičić budapesti jugoszláv nagykövetet, aki felvetette: „szeretné, ha a jelenlegi beszélgetésünk folyamán általános jellemzést adnék a magyar–jugoszláv viszonyról és annak perspektíváját illetően. Kifejtette, hogy ezt azért kéri, mert a legilletékesebb helyről származó, ezzel kapcsolatos véleményt szeretné tolmácsolni kormánya felé.” Peják 1959. június 10-i keltezésű feljegyzésének tervezete szerint „Az államközi kapcsolatokat illetően kifejtetem, hogy – véleményem szerint – azok nem rosszak, s fejlődőben vannak. Majd hangsúlyoztam, hogy ezt a fejlődést a jugoszláv nagykövet és a Nagykövetség beosztottai döntően elősegíthetik. A két ország gazdasági kapcsolatait illetően megemlítettem, azt szeretnénk, ha azok bővülnének, konkrétan, ha többet vásárolnának nálunk, s kértem, ha ezzel kapcsolatban van valamilyen javaslata, tegye meg, szívesen meghallgatom. A két ország ideológiai és politikai nézetkülönbségeivel kapcsolatban kijelentettem, hogy azok fennállnak, s ezek a nemzetközi munkásmozgalommal és a szocializmus építésével

kapcsolatosak [...] Említést tettem arról, hogy míg magyar részről elvi bírálatok hangzanak el, addig jugoszláv részről – különösen a sajtó részéről – olyan jelenségeket tapasztalunk, amelyeket nem kellene megengedniök. Itt említést tettem a Lukács Györggyel kapcsolatos cikkekre és könyveinek kiadására [...] Elmondta, hogy a gazdasági tárgyalások idején a maga részéről mindent megtett a gazdasági kapcsolatok elmélyítése érdekében, majd közölte, hogy a legutóbb kapott instrukciói alapján úgy néz ki, valóban mélyülni fognak gazdasági kapcsolataink [...] Ezek után a nagykövet hosszú és zavaros fejtegetésekbe kezdett, amely folyamán azt igyekezett bizonygatni, hogy a revizionizmust elítélő nyilatkozataink és bírálataink befolyásolják az államközi kapcsolatokat. Kijelentette: ennek tulajdonítható, hogy a gazdasági kapcsolataink nem úgy alakulnak, mint ahogyan azt magyar részről szeretnénk. Azt hozta fel példának, hogy kereskedőik nem mernek kötésekkel eszközölni, mert félnek, hogy egy-egy politikai nyilatkozat végetvet a gazdasági kapcsolatoknak is [...] Lukács Györggyel kapcsolatban kifejtette, hogy a jugoszláv kormány sohasem értett egyet Lukács politikai nézeteivel. Lukácsot Jugoszláviában nagy marxista esztétának tartják. Amennyiben most kiadták könyvét, ez azért történt, mert Jugoszláviában a kiadók bizonyos önállóságot élveznek, s ennek alapján valamely kiadó a Lukács körül folyó vitából könyveinek kiadásával nagy hasznot vélt elérni [...] Végül szeretett volna meggyőzni arról, hogy a jugoszláv kormány mindenkor a jelenlegi magyar kormányt tartotta és tartja a nép igazi képviselőjének »ellene soha nem lépett fel« stb. Majd azt kezdte magyarázni, hogy ha ők bennünket hasonló platformról bírálnának – mint mi őket a revizionizmus miatt – akkor a sztálinizmussal, a rákosizmussal kellene, hogy foglalkozzanak. Kapičić nagykövet fejtegetéseire az alábbiakban válaszoltam: [...] Mint ismeretes, a vita a JKSZ programtervezetének nyilvánosságra hozatala

után bontakozott ki; mi a programba sűrített revizionista nézeteket bíráljuk [...] Lukács György könyveinek megjelentetésére újból visszatérve megállapítottam, tény, hogy Lukács könyveit azóta kezdték kiadni, amióta mi támadjuk antimarxista nézeteit. Sajnálatosnak tartom, hogy egyes »raffinált« jugoszláv kiadók a Lukács körül folyó politikai vitából igyekeznek pénzt csinálni. Előre bocsátottam, hogy nincs szándékunk a múltra visszatérni, de emlékeztetni kívánom, hogy a budapesti Jugoszláv Nagykövetség korábbi munkatársai nagy gondot és nagy kárt okoztak nekünk [...] Sokkal hasznosabbnak tartanám, ha a Nagykövetség most megvizsgálná, milyen lépések megtételére volna szükség gazdasági kapcsolataink elmélyítése érdekében, valamint javasoltam – törekedjen arra, hogy minél kevesebb Lukács, Zilahy s ehhez hasonló ügy legyen a következőkben.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-004129-1959.

1959. június 9.

Sulhóf József az Újvidéki Rádióban így üdvözölte a Stražilovói Találkozó megszervezésének kezdeményezését: „Tervbe vettük, hogy őszre megrendezik a kezdő költők fesztiválját Karlócán. Ezen a rétegezésen lehetne csúfolkodni, hogy lesz majd cuclidijas költők fesztiválja [...] Volna tehát ok arra is, hogy egy kicsit csúfolódjunk, és arra is, hogy éppen az ifjúság iránti szeretet mély érzésétől hajtottan elgondolkozzunk azon, hogy külön fesztivált rendeznek őszre a kezdő költőknek. De a Novi Sad-i Ifjúsági Tribün, amely évről évre díjat kap sikeres munkásságáért, így is, úgy is megrendezi a találkozást Karlócán, Branko Radičević sírjánál. Maradjunk hát annál, hogy a krónikás közönyével beszámolunk a készülő eseményekről. Öt napra tervezik a találkozót, körülbelül ötven olyan költőt és ifjú esztétát hívnak meg az ország egész területéről, akinek megjelent első kötete, vagy folyóiratokban, lapokban igazolta már magát. Irodalmi estéken egyben ifjú színészekkel szavalatják majd a

verseket, és ifjú énekesekkel énekelgetik ifjú zeneszerzők ifjú költők versére írt dalait. Gyarak munkástömegeivel, szövetkezetek népével és az ifjúság széles rétegeivel hozzák majd össze a költőket. Érdekes, szép művészi események teszik majd emlékezetessé a találkozó napjait. De azért most, júniusban, amikor az iskolaév végén ezrek és ezrek lépnek ki az iskolakapun azzal a bizonytalan érzéssel, hogy nem tudják, merre forduljanak, amikor tízezrek állnak a pályaválasztás életre kiható nagy elhatározásai előtt, talán nemcsak a költőket kellene felségíteni a Pegazus nyergébe. Talán valahogyan meg lehetne és meg kellene rendezni az egyéb pályaválasztó ünnepségeket is.”

1959. június 10.

Cséby Lajos belgrádi magyar nagykövet tájékoztatta a Központot, hogy június 3-án Barity Miklós és Egyed Andor egynapos vidéki út keretén belül ellátogattak a szabadkai magyar Népkörbe, ahol Kiss János titkárral volt alkalmuk beszélgetni. Jelentésükben arra is kitértek, hogy „Délután a palicsi parkban sétálgatva találkoztunk Gruncsity disszidens battonyai délszláv tanítóval, aki megszólított bennünket. Mint ismeretes Gruncsity 1957-ben a Bela Crkva-i kiskorú menekülttábor nevelője volt. Erről annak idején egyik jelentésünkben beszámoltunk. Gruncsity a rövid beszélgetés alatt elmondotta, hogy jelenleg Novi Sadon egy szerb általános iskolában tanít, de Novi Sadra történt kihelyezésének első időszakában magyar nyelvű általános iskolában is tanított. Gruncsity tanítványaival iskolai kirándulás keretében tartózkodott aznap Palicson. Végül megemlítjük, hogy Szremszk-i Karlovciban [Karlóca] egy kruseváci [Kruševac] (Sumadia) szerb parasztemberrel volt alkalmunk beszélgetni, aki keserű és panaszos hangon adta elő a szerbiai parasztság életét. Panaszkodott a drágaságra, a rossz keresetekre. Magáról elmondotta, hogy dacára annak, hogy Krusevácban 5 holdnyi szőlője és szilvása van, kénytelen volt idejönni Szremszk-i

Karlovciba napszámos munkát végezni, hogy családját fenn tudja tartani. Krusevácból, mint mondotta, több személy jött ide munkára. Naponta 700 dinár napszámért kapnak, élelem nélkül. Az illető a beszélgetés során több ízben a következő kijelentést tette: »Leszámolunk ezekkel, le hamarosan. A raktárakból, ha egyszer megszerezzük a fegyvereket, azt tőlünk vissza senki sem veheti.« Megjegyezzük, hogy beszélgetésünk elején az illető megkérdezte, hogy kik vagyunk, és ezt követően mondotta el a fentieket. Megítélésünk szerint az illető személy mondókáját logikus okfejtésekkel adta elő. Az egész emberről szerzett benyomásunk alapján nem tételezzük fel róla, hogy kijelentéseit provokációs céllal tette volna.¹

Peják Zsiva és Tóth Elek feljegyzésben számolt be a visegrádi hajókirándulás során a budapesti jugoszláv nagykövetségi diplomataival folytatott vitáról, amely során „Zotovics [Zotović, Miroslav] durva, szemtelen és agresszív volt [...] Az utóbbi időben nem beszélünk Rákosi hibáiról, miért nem akasztottuk fel Rákosit, mikor Nagy Imrét kivégeztük stb. Ezekre a durvaságokra megfelelő választ adtunk. Zotovics többek között azt hangoztatta, hogy Magyarországon 13 500 kommunistát végzett ki Rákosi. Hivatkozott arra, hogy ezt a számot egy magasabb pártvezetőtől – vita folyamán hallotta. Bizonyítottuk ennek a számnak az irrealitását, s felhívtuk figyelmét, hogy az provokatív kijelentés. Megjegyeztük – mint ahogy Ön is nagyon jól tudja, Jugoszláviában jóval nagyobb számú kommunistát végeztek ki. Ezt nem cáfolta, hanem azzal védekezett, hogy ők nem rehabilitáltak és nem is fognak rehabilitálni senkit. A vita folyamán ismét hangoztatták, hogy bennünket személy szerint nem lehet a jugoszláv–magyar kapcsolatok barátainak nevezni, hiszen ők másokkal is beszélnek, és senkinek sincs olyan rossz véleménye Jugoszláviáról, mint nekünk [...] Tekintettel arra, hogy házigazdák

voltunk, nem hagyhattuk faképnél. Stakics ker. tanácsos igyekezett alátámasztani Zotovics nézeteit, Milasin [Milašin] [sajtó- és kultúratiszt] viszont – aki a vitát beindította – később visszavonult. A kirándulás végén a jugoszláv diplomaták meglegedésüket és örömeiket fejezték ki a meghívással kapcsolatban”.²

Az Ifjúsági Tribün magyar szerkesztősége a Népegyetem katedrájának klubhelyiségében, a József Attila elemi iskola épületében tartotta műsorát: *Ha a vége jó. Fiatal költők, elbeszélők, humoristák. Egyszóval mi magunk.*³

1. MOL XIX-J-1-j-16j-001031-1959. – 2. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-7-1959. – 2. Plakát.

1959. június 11.

Az Újvidéki Rádió közölte: „Azzal kapcsolatban, hogy őszre Vajdaságban több elemi iskolában szabadon választható, fakultatív tantárgyként bevezetik az eszperantó nyelvet, a Tartományi Közművelődési Tanács értesítette a járásokat, hogy Novi Sadon, a pétervárad erőd helyiségében július 13-tól 29-ig továbbképző szemináriumot szervez azoknak a tanügyi munkásoknak, akik már ismerik a nemzetközi nyelv alapjait. Ugyanebben az időben tanfolyamot szerveznek, amelyen az eszperantó alapelemeit sajátíthatják el a nemzetközi nyelv iránt érdeklődő tanügyi munkások.”

1959. június 14.

A zentai kiállítási teremben megnyílt Milan Konjović *Emberék* című képkiallítása. Június 29-ig 9059 látogatója volt.¹

A verseci Petőfi Sándor Kultúregyesület Pancsován vendégszerepelt Molière *Scapin furfangjai* című vígjátékával.²

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.; Zentai művésztelep, 68. – 2. Földessy összeáll. 1972, 81.

1959. június 15.

Az Újvidéki Rádió együttese Pancsován vendégszerepelt. Fellépett Boros István, Boros Mirjana, Gubik Mira, Sveta Damjanović, Peja Popov, Miloš Đuričin, Balázs Géza és Gerich Endre.¹

Saffer Pál az Újvidéki Rádió *Kultúrrevüjében*: „Már régen nem lepődünk meg a Zentáról eredő meglepő kezdeményezéseken. Mintha valami különös ösztönző erő dolgozna itt, hogy mindig újabb és újabb formákkal gazdagítsa a város és járás kultúréletét. A festő- és írótáborozások kezdeményezője, a legsikeresebb művészetbarát klub szervezője, Zenta tegnap megrendezte a kultúra napját, a műsor töménysége után ítélve a kultúra ünnepét. Kezdődött szombaton este a Művészetbarátok Klubjában, ahol megnyitották az izlésesen, művészien berendezett nyári kertet, mert nemcsak irodalmat, zenét és képzőművészetet, de igen helyesen kulturált nyári szórakozási lehetőséget is akarnak teremteni közönségüknek.”

1. Földessy összeáll. 1972, 81.

1959. június 16.

Saffer Pál az Újvidéki Rádióban bejelentette: „Kedves hallgatóink! *Könyv, könyvtár, könyvesbolt* címmel nyári műsorunk új adását indítjuk el [...] mert a nyári szabadságok, utazások idején azoknak is ideje van, hogy olvassanak, akik télen kevésbé jutnak hozzá [...] A belgrádi Kultura Kiadóvállalat megjelentette Lukács György *A kritikai realizmus mai jelentősége* című tanulmányát.”

1959. június 18.

Gellér Tibor riportja az Újvidéki Rádió gyermekműsorában: „Június 6-án és 7-én igen kedves vendégek látogattak el Kamenicára. Húsz-harminc író és megannyi vendég gyűlt egybe ezen a helyen [...] Jovan Jovanović Zmaj otthonában kezdődtek meg a II. Zmaj Játékok [...] Karlavaris Bogomil, a tanárképző főiskola tanára nyitotta

meg a Novi Sad-i tanulók rajzkiállítását [...] A legszebb képet, festményt kétségtelenül Csőke József, a Novi Sad-i Đorđe Natošević elemi iskola tanulója állította ki, meg is kapta az első díjat.”

1959. június 22.

Az MTI belgrádi tudósítója hosszabb beszélgetést folytatott a magyar Külügyminisztérium sajtóosztályán. Az 1959. június 27-én keltezett feljegyzésben ez áll: „Márkus elvtárs elmondta, hogy 1956 óta, amióta Jugoszláviában van, nagyban, egészében három fázist lehet a vele való bánásmódban megkülönböztetni. Az első időben alig akartak szóba állni vele, 1957-ben volt egy szakasz, amelyet az enyhülés és barátságosabb viszony jellemezett, 1957 vége, 1958 eleje óta ismét rosszabbodik a helyzet. A Tanjuggal való kapcsolata egyáltalán nem kielégítő [...] A megállapodásban, amelyet 1958-ban írtak alá, a két távirati iroda kötelezettséget vállalt a többi között arra, hogy tudósítóiknak kölcsönösen megküldik minden kiadásukat és tájékoztatják a várható eseményekről. Az MTI e kötelezettségnek eleget is tesz. Márkus elvtárs elmondta, hogy a *Sportkiadás* kivételével a világon semmit nem kap a Tanjuktól, ezt már ő szóvá is tette, de a Tanjug vezetői nem hajlandók a helyzeten változtatni [...] Az első időben igen feltűnően figyelték. Most ilyen konkrét, feltűnő figyelmet nem tapasztal, inkább arra van tapasztalata, hogy a legkülönbözőbb rendezvényeken találkozik olyan emberekkel, akikkel másutt más névvel és minőségben már találkozott. Példaképp elmondta, hogy ilyen módon akadt már több ízben össze Osztrigonaccal, aki az újvidéki *Magyar Szó* szerkesztőségében dolgozik; Perllel, aki a zágrábi Ady Endre Kör vezetője. Perl volt egyébként a magyar B válogatott szarajevói mérkőzése idején a magyar csapat tolmácsa [...] Az általános politikai hangulattal kapcsolatban elmondta Márkus elvtárs, hogy a személyi kultusz és az UDBA-tól [Uprava državne bezbednosti] való félelem egyre erősödik. Szerinte

az 1953-tól eltelt időszak tapasztalatai meggyőzték a jugoszlávok nagyobbik részét, hogy a baj náluk van, azt senki nem mondhatja, hogy a Szovjetunió most beavatkozik a belügyeikbe, vagy hogy blokád van [...] A zágrábi, szkopjei és trbovljei zavargások a helyzet romlásával kapcsolatosak, bár határozott politikai tendenciát is lehet bennük felfedezni. Márkus elvtárs szerint e tüntetésekből nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az UDBA-évforduló előtt zajlottak le néhány nappal. A zágrábi és a szkopjei tüntetés inkább nacionalista jellegű volt, bár mindkettőben, különösen az utóbbiban volt egészséges baloldali elem is. A Trbovlje városban lezajlott bányászmegmozdulás inkább baloldali jellegűt viselt. A magyar nemzetiség helyzetéről szólva elmondotta, hogy meggyőződése szerint állandó és tervszerű szerbesítés folyik. Márkus szerint tendenciózusan csökkenteni igyekeznek a nemzeti kisebbségek számát a statisztikában. Ugyanabban a házban, ahol ő Belgrádban lakik, élt egy Velosinszki nevű grafikus, aki az első világháború után emigrált Jugoszláviába és egy szót sem tud horvátul. 1949-ben behívták az UDBA-hoz és közölték vele, hogy ő mostantól kezdve horvát nemzetiségű. Egyébként Márkus szerint, mint nemzetiségi kérdéstől, a magyar problémától tartanak a legjobban. Márkus szerint ezzel magyarázható, hogy a magyar nyelvű sajtó szélsőségesen revizionista, az újvidéki *Magyar Szó* szerkesztőségében sok a politikai kalandor, a fasiszta múltú elem. Név szerint Rehákat, Vébelt, Belákat, Ácsot és a már említett Osztrogonácot említette. Hivatalosan mintegy 500 000 magyart tartanak nyilván, de szerinte a valóság ennek mintegy kétszerese. 1957-ben a helyzet e tekintetben is javult. A statisztika világosan mutatja. 1956-ban 250 magyar nyelvű iskola volt, 1957-ben 380 lett, majd 1958-ban ismét csökkent kb. ugyanarra a szintre, mint 1956-ban volt. Hasonló hullámváltozás tapasztalható a magyar színházak vonatkozásában. 1956-ban Bácsopolyán [Topolya] működött egy szintár-

sulat és Szabadkán haladott egy magyar nyelvű csoport, amelynek munkája 1956/57-ben felélénkült. 1958-ban már az Újvidéki Rádióhoz kerültek a szabadkai magyar színház színészei. A bacsstopolyai társulat nehézségeit és problémáit a »Déryné korabeli idők állapotával« jellemezte. Hivatalos adatok szerint Horvátországban 26 olyan színmagyar község van, ahol nincs betöltve a magyar tanítói státus. A tanítóprobléma egyébként is igen nagy. Különösen azóta, hogy becsukták az eszéki tanítóképzőben a magyar tagozatot, és megszüntették az ösztöndíjat. Jelenleg a községeknek maguknak kell taníttatniuk, ha pedagógust akarnak. A tandíj meglehetősen nagy, s aki maga fizeti, inkább a jobban jövedelmező és megbecsültebb foglalkozásokat választja. Hasonló jellegű problémák kerülnek felszínre, ha az egyes városok által a fejlesztésre jutó összegeket hasonlítjuk össze az egy főre jutó beruházás alapján. A szerbiai crnagórai [Crna Gora] városok általában három-négyezer többlet kapnak, mint a szlovéniai vagy a vajdasági városok, de a különbség gyakran nagyobb. Szabadkán egy főre jutó állami támogatás összege 20 dinár, a boszniai Zenicán 2000 dinár. A különbséget hivatalos helyen azzal magyarázzák, hogy a fejletlenebb területeket gyorsabban fel kell futtatni. Ennek azonban ellentmond, hogy az egyik legfejletlenebb köztársaság, Makedónia, hasonló helyzetben van.” A feljegyzés szerint a sajtóosztály javasolta, „hogy a Tanjug budapesti tudósítójával való bánásmódunkban vezessük be a teljes kölcsönösséget. Az MTI állítsa le különböző kiadásaik juttatását (a *Sportadás* kivételével) Csorovics [Čorović, Miloš] számára. Ugyancsak ne értesítsék előre a várható eseményekről sem. Ha Csorovics reklamál, nyíltan meg kell mondani, hogy ők megszegték a megállapodást, ne várják, hogy egyoldalúan mi teljesítsük”¹

Lévay Endre szabadkai tudósítása az Újvidéki Rádióban: „Most zajlottak le az új tanítójelöltek fölvételi vizsgái a subotica-i Tanítóképzőben

[...] összesen 101 fiatal jelentkezett az idén, 85 a magyar tagozatra, 16 pedig a szerb tagozatra. A magyar tagozaton 64, a szerbhorvát tagozatra jelentkező 16 jelölt közül pedig 14 tette le sikerrel a főlvételi vizsgát [...] A suboticaí írók klubjának irodalmi folyóirata, az *Életjel* június 24-én rendezte első nyári estjét, amely összeállításában lényegesen eltér a népszerű irodalmi élőlújság eddigi számaitól. A nyári műsor rendezői arra törekedtek, hogy könnyű és szórakoztató legyen ez az est a suboticaí közönség számára, ezért műfajként, mint legmegfelelőbbet, az irodalmi kabarét választották [...] Gál László, Majtényi Mihály, Bogdánfi Sándor, Csépe Imre, Juhász Zsuzsa, Kopeczky László, Lévy Endre, V. Lippay Etelka, Vukovics Géza és Urbán János karcolatai, humoros írásai és színpadi jelenetei mellett a könnyű muzsika neves szerzőinek kedvelt művei teszik színessé a programot. Konferál Kvazimodo Braun István.”

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-9-1959.

1959. június 23.

Sulhóf József az Újvidéki Rádióban így vélekedett Zilahy Lajos *Dühödt angyalok* című regényének jugoszláviai kiadásáról: „Zilahyban mindig volt szándékosság, még hozzá az a tudatos célkitűzés, amely lehetetlenné tette, hogy művész létére akkor is igazat mondjon, amikor nem ez a szándéka. Nem feltételezhető tehát ezúttal sem, hogy ebben az Amerikának és az amerikai propagandának szánt regényvégződésekben, de általában az egész mesevezetés erőszakoltságában is, más csúszott volna ki tolla alól, mint amit mondani akart. Pontosan azt, sajnos sokszor igen művészetlen jelmondatokban is, amit az amerikai propaganda hirdet – nem a sztálini szellemű rendszerről, hanem magáról az egész emberi haladásról, a szocializmusról [...] Különös csak az, hogy miután jó néhány hazai kiadónk visszautasította Zilahynak ezt a regényét, a cetinjei kiadó vállalta, hogy nálunk is forgalomba hozza. Kár, hogy a cetinjei

vállalat a nálunk érvényes alkotói szabadság értelmét ilyen félreérthetetlenül haladásellenes mű megjelentetésével próbálja elhomályosítani. Tudomásunk szerint ez a szabadság csak művészi alkotásra vonatkozik – szándékolt és megfontolt hazugságokra nem. A recenzióknak ezt nem lett volna szabad elfelejteniük. Rossz szolgálatot tettek vele a kiadó hírnevének, a közönségnek és nem utolsósorban a neves, eddig nálunk más kvalitásairól ismert íróknak is.”

1959. június 25.

Némety Béla, a Külügyminisztérium I. sz. Politikai Osztályának vezetője értesítette a belgrádi magyar nagykövetséget: „javaslatukat (> 1959. május 23.) a Központ megvizsgálta [...] A Központ álláspontja, hogy a jelenlegi időszakban legfontosabb feladat, a baráti országok politikájával összhangban, megtartani a magyar–jugoszláv kapcsolatokat azon a szinten, amelyen az elmúlt esztendőben kialakultak anélkül, hogy elvi engedményeket tennénk. A nemzetközi helyzet alakulása ezen politikánk folytatását lehetővé és egyben szükségessé is teszi.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-1a-003843-1959.

1959. június 27.

A belgrádi magyar nagykövetség szóbeli jegyzékben tiltakozott a jugoszláv Külügyi Titkárságnál amiatt, hogy az UDB többször is kihallgatta Kricskovics Antal magyarországi horvát táncművészt, aki 1957 óta Zágrábban tartózkodott.¹
> 1959. június 2.; > 1959. július 7.

A zentai kiállítóteremben Ács József beszélt festészetéről 38 hallgató előtt.²

1. Szóbeli jegyzék. 145/1/1959. Belgrád, 1959. június 27. MOL XIXI-J-4-a Belgrádi Nagykövetség iratai 28. d. 552–554.; Idézi Szesztay 2003, 239. – 2. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.

1959. június 29.

Az Újvidéki Rádió *Kultúrrevüjében* Sulhóf József beszámolt a Tartományi Szakszervezeti Tanács *A munkásosztály a kultúréletben* című tanácskozásról: „Évek óta lappang a kérdés, alig-alig tették fel, és csak az utóbbi hónapokban keresték a feleletet rá, hogy – a milliókat, amelyekbe a kultúra kerül, legnagyobb részben a munkásság teremti elő és fordítja készségesen színházak, múzeumok, képtárak s a többi intézmény fenntartására. Mi jut hát ezekből a nélkülözhetetlen kultúrházakból a munkásságnak? Miša Pavičević, aki az Országos Központi Szakszervezeti Tanács elnökségét képviselte a mai beszélgetéseken, azt mondta, hogy ezzel a kérdéssel eddig nem értek rá foglalkozni. Beleveszték a szűkebben vett szakszervezeti problémákba, különösen a pénzügyekbe, és még különösebben az üzemi javadalmazási díjszabások tárgyalásába; arra nem jutott idejük, hogy a munkásosztály mit kap a pénzéért kultúrában, művészetben, tudományban, szórakozásban, tartalmasabb, szebb életben [...] ezeket az intézményeket ugyan általában a társadalmi igazgatás irányítása és felügyelete alá helyezték, de a szervekből hiányzik a munkásság. A 684 vajdasági iskolatanács 7780 tagja közül mindössze 1574 a munkás, a legtöbb a közművelődési és tanügyi munkás és a többi földműves. Még az ipari tanulók iskolái állnak a legjobban, de csak azért, mert a tanácsokba a munkástanácsok delegáltak tagokat. A falvak közművelődési tanácsainak összesen 1630 tagja közül 115 a munkás, a járási tanácsoknak csak 108 munkástagja van, a járási kultúratanácsok 104 tagja közül csak 5 a munkás, a múzeumok és levéltárak tanácsának 197 tagja között egyetlen árva munkás akad csak, a színházak, képtárak, művészeti iskolák tanácsaiban sehol még ez az egy árva munkás sem akad. S a jelentés megállapítja ugyan, hogy nem akarják most erőszakkal megváltoztatni a tanácsok szociális összetételét, csak megfelelő irányba terelni a működésüket. Nagy József viszont erre azt mondta, hogy a

munkások pusztán testi jelenléte ezekben a tanácsokban akkor is, ha egyelőre nem mélyednek el különösebben abba, amiről a tanácsok tárgyalnak, már más irányt szabhat a tárgyalásoknak, beleviszi a beszélgetésekbe a munkásosztály szellemét. Persze nem lehet mindezt olyan nagy egyszerűen tisztázni. Olajos Mihály külön hangsúlyozta: amikor a munkásosztályról beszélünk, egyáltalán nem arra gondolunk, hogy az értelmiség nem tart a munkássággal, és nem veszi ki részét a szocialista társadalom kifejléséből. De tisztázni kell végre, hogy a munkásosztály és élcsapata mit kap azoktól az intézményektől, amelyekben természetesen értelmiségiek, művészek, tudósok működnek. A vita azután ilyen szerényen is indult [...] De Zsáki József, már amikor a mezőgazdasági munkások kultúréletéről beszélt, más képre irányította a reflektort. A mezőgazdasági birtokok munkásságából több mint százezer a sűrűbb településektől távol él. Igaz, növekedik az értelmiségiek száma, több a rádiókészülék az otthonokban, több újságot olvasnak, rövidebb a téli munkaidő, úgyhogy több idejük jut szórakozásra és tanulásra. S ami a legfontosabb, maguk a munkások keresik, kívánják, sürgetik a színlelőadásokat, érdekesebb rendezvényeket, örömmel vállalkoznak hosszú útra, hogy egy-egy előadást megnézzenek. A baj csak az, hogy az iskoláztatás még nem megy rendben. A mezőgazdasági birtokok gyerekei közül hetven százalék még nem végzi el a nyolcosztályost, s csak öt százalék iratkozik be felsőbb középiskolába. Egyetemre, főiskolára egy sem [...] Nagyon érdekes volt az a szempont, ahogy Rehák László világított rá. Mégpedig az, hogy a soknemzetiségű Vajdaság területén a munkásosztály a kultúrintézményekben nemcsak a kultúréletnek szab megfelelő irányt, hanem a múlt emlékein szított nemzetiségi ellentéteket is egykettőre megoldja. Subotica példát említett, ahol az egyik kultúrintézményben erős nemzetiségi elkülönülés kezdődött. Amikor azután a munkásság is bejutott az intézmény

vezetőségébe, egyszerre minden jelszó, minden erőszak, minden beavatkozás nélkül, magától megoldódtak és eltűntek az ellentétek [...] Nagy József [...] példának említette, hogy egyik kis városunkban nyolcszáznál több tagja van a képzőművészeti klubnak, és a modern festőkiállításokon a város fele megfordul, hogy megtekintse a képeket. Riasztó példának viszont az egyik Novi Sad-i kultúregyesületet hozta fel, amely arra vállalkozott, hogy tinglitangli előadásokkal vendégszerepeljen jugoszláv–magyar cégér alatt Párizsban [...] Ha maga a munkásosztály nevel majd értelmiséget, közvetlen befolyása hasonlíthatatlanul erősebb lesz. S ezzel a megállapítással zárult a tanácskozás. A vitát folytatják majd járásokban, üzemekben, és alighanem szép eredményre lesz az egész kultúréletünkben.”

1959. június 30.

Az Újvidéki Rádió bejelentette: „A belgrádi szakszervezeti otthon nagytermében július 3-án este megnyílik a III. Jugoszláv Költészeti Fesztivál. A program körülbelül 100 irodalmi rendezményt irányoz elő, mintegy 150 író és kritikus részvételével.”

A *Könyv, könyvtár, könyvesbolt* című műsorban Sulhóf József így ismertette a *Híd* legújabb számát: „Kettős számmal jelent meg a *Híd*, méghozzá már június végén a július–augusztusi számmal, hogy nyárra bőven gondoskodjék jó olvasnivalóról, egyre növekvő olvasótáborának. Ezzel nemcsak különféle késedelmeit hozta be, és pontos megjelenését biztosította, hanem rendezte nyomdai viszonyait is, úgyhogy az előfizetők pontosan időre megkapják a folyóiratot. Az előfizetési díjat egyelőre nem is emelte fel, noha a példányonkénti szám ára 100 dinár lett. A változatos, érdekes, tartalmas kettős szám bevezetőjében Rehák László a kétnyelvű iskolák egy éve húzódo, egyre időszerűbb, de igen kényes kérdéséről szól. Sinkó Ervin *Sacco és Vanzetti*, az 1927-ben kivégzett két amerikai forradalmár politikai gyilkossággal végződő bűnperére

emlékezik vissza. Ebben a kettős számban a költészet, noha szép számban vannak képviseelve a költők, kevésbé kerül előtérbe, inkább a prózai írók sorakoznak fel: Antonije Isaković, Gál László, Németh István, Majtényi Mihály, Urbán János, Burány Nándor, Deák Ferenc és Bányai János mellett az irodalmi munkásságának ötvenedik évét jubiláló Szirmai Károly *Víziók* című érdekes karcolatokat közöl. A szám különben több érdekességet is tartalmaz A. B. Simić versei mellett a dadaizmusról írt 1922-es tanulmánya világít rá egy meghaltnak vélt és újabban ismét sokszor szóba kerülő irányzatra. Fehér Ferenc Czimmer Anna segítségével néhány vajdasági román költő versét fordította le, és ezzel lehetővé tette, hogy megismerkedjék az újabb román költészettel. Azonkívül Fehér Ferenc saját verseivel is jelentkezik, kötött rímelve megmaradt, de formabontás mutatkozik ezekben a most közölt verseiben. Kívüle Torok Csaba, Gulyás József és Szántó Zoltán versei sorakoznak fel. Nagyon figyelemre méltó része a majdnem fele terjedelmet lefoglaló *Figyelő* és benne néhány, talán nem egészen elmélyült, de sok gondolatot keltő rövid tanulmány ad képet az időszerű művészeti és irányzati kérdésekről. Sveta Lukić *A művészet és az élet kettősége* címen a képzőművészet különös jelenségeire világít rá. Ivan Ivanji egy elmefuttatással szerepel. Németh P. István a Sterija Játékokról ad összefoglaló képet és értékelést, Lányi István a filmválság problémáit veti fel a legutóbbi cannes-i fesztivállal kapcsolatban. Mira Alečković a mai irodalom jelenségeit taglalja, Vukovics Géza Herceg János *Ég és föld* című regényéről közöl tanulmányt, Tomán László Zákány Antal és Fehér Ferenc versesköteteiről nyújt értékelést, Bori Imre több időszerű irodalmi kérdéshez szól hozzá, Czimmer Anna a francia irodalom egy új érdekességét ismerteti, Kolozsi Tibor a subotica *Életjel* címmel jelentkező élő irodalmi folyóirat fejlődését szemlélteti, s a *Krónika* a legidőszerűbb jelenségeket sorakoztatja fel.

Színessé, elevenné teszik a számot B. Szabó György, Slobodan Bogojević, Sáfrány Imre, Ács József és Dobó Tihamér rajzai és illusztrációi. A terjedelmes kettős szám gazdag tartalmánál fogva bizonyára az eddiginél is szélesebb körben kelt érdeklődést, és új híveket szerez majd folyóiratunknak.”

1959. július 1.

Az Újvidéki Rádió közölte: „Szerbia Népszkupstinájának két háza ma délelőtt külön üléseket tartott, és elfogadott néhány törvényjavaslatot. A Szövetségi Tanács a többi között jóváhagyta az elemi iskolákról szóló törvényt és az egyetemokról szóló törvény módosítását.” (> 1959. július 16.)

1959. július 2.

Budapesten megtartották a magyar–jugoszláv kulturális együttműködési munkaterv aláírását előkészítő vegyes bizottság második ülését, amely Tóth Elek 1959. július 6-án keltezett feljegyzése szerint a következőképp zajlott: „Az ülésen Kapičić elnökölt. Dénes elvtárs érdeklődésére Kapičić közölte, hogy semmilyen új javaslatot nincs módjában tenni. Ezután Dénes elvtárs kifejtette, hogy a jugoszlávok által javasolt ösztöndíjcsere az ismert elvi álláspontunk miatt elfogadni nem tudjuk. Látjuk azonban, hogy a jugoszláv elvtársak nagy súlyt fektetnek erre a kérdésre, s ezért a magyar nyelv- és irodalomtanárképzés területén meglévő problémáikon segíteni szeretnénk. Felajánljuk, hogy két magyar nyelv és irodalom szakos egyetemi előadót bocsájtunk rendelkezésükre. A többi vitás pontban megismételtük javaslatunkat: készek vagyunk fogadni egy jugoszláv iparművészeti kiállítást egy hasonló típusú magyar kiállítás rendezése ellenében, s a múltból fennálló jugoszláv adósságot pedig lezártunk tekintjük, ha a jugoszlávok vendégszerelésre fogadnak egy magyar népi együttest. Új javaslatunk határozottan meglepte Kapičićot, s az első reagálása a következő volt: »tehát semmi,

ismét semmi«. Ezután hosszasan fejtegette, hogy az új javaslat nem oldja meg a problémáikat, mert ők saját kádereket akarnak nevelni. Ezt a javaslatot nem lehet úgy tekinteni – mondotta – mint ami egyenértékű az ösztöndíjas cserére irányuló jugoszláv javaslattal, erről a kérdésről esetleg lehet tárgyalni, de a kulturális munkaterven kívül. Ők mindenképpen biztosítani szeretnék az ösztöndíjcsere. Újból megismételte, hogy a kiállításcsere és a népi együttes vendégszerelés konstrukció számukra elfogadhatatlan. Nem arról van szó – mondotta Kapičić –, hogy »Jugoszlávia összedőlne«, ha egy magyar együttesel többet fogadnának, mint Jugoszlávia küld, hanem arról, hogy ezt nem foglalhatják a tervbe, mert az precedenst teremtene a jövőre vonatkozóan. Fejtegetése folyamán a hanghordozása megenyhült, s befejezésül kijelentette, köszöni a magyar elvtársak új javaslatát. Végül összegezve a mondottakat, kijelentette, hogy a magyar javaslatot nem tartja kielégítőnek, a magyar álláspont továbbra is akadályozza a megegyezést mind a reciprocitás keretében, mind a diákcseré ügyében. Ezután Balassa elvtárs, a Kultint [Kulturális Kapcsolatok Intézete] osztályvezetője fejtegette ki, hogy tudomása szerint a Külügyminisztérium már javaslatot tett egy kulturális egyezmény megkötésére, de a jugoszláv fél erre még nem reagált. Nyilvánvaló, hogy az ösztöndíjas kérdést csak a kulturális egyezmény megkötésével lehetne gyökeresen megoldani. Ez a megjegyzés annak ellenére hangzott el, hogy többször felhívtam az elvtársak figyelmét a Kultintben, hogy ne fessegessék a kulturális egyezmény kérdését. Dénes elvtárs válaszában kérte Kapičićot, terjessze javaslatunkat az illetékes jugoszláv hatóság elé, s utána folytassuk a tárgyalásokat. Kapičić [...] félmondatokban utalt arra, hogy ha a reciprocitás kérdésében meg tudnának a magyar féllel egyezni, akkor remény lenne arra, hogy ők is megváltoztassák álláspontjukat az ösztöndíjas kérdésben. Miután ezt a kérdést nem fejtette ki, többször visszatértünk rá, és kértük, közölje

álláspontjukat. Kapičić ezután a következőket mondotta: amennyiben lemondanánk a népi együttes küldéséről, azaz elfogadnánk a kölcsönösség elvének jugoszláv magyarázatát, úgy hajlandók lemondani az ösztöndíjasok küldéséről. A munkatervbe bevennék, hogy ez »a magyar elvtársak« javaslatára történt. Dénes elvtárs erre a javaslatra kifejtette, nincs meghatalmazása megváltoztatni az eddig kialakult álláspontunkat, úgy véli azonban, hogy ebben a kérdésben a magyar fél álláspontjának változtatására nem lehet számítani. Ismételten kérte Kapičićot, terjessze új javaslatunkat illetékes jugoszláv szervek elé. Ezen ülés érdekes momentumá Kapičić hangjának megváltozása az első üléshez viszonyítva, amikor még úgy dobálta a szavakat, hogy »ha nem lesz terv, hát nem lesz terv«. Továbbra is úgy vélem, hogy a tanárok kiküldéséről szóló javaslatunkat nem fogják elfogadni. Ez a javaslat azonban már most is meghozta a hasznát, megvédte álláspontunkat az ösztöndíjas kérdésben. Kapičićnak az a kijelentése, hogy kívánják a kulturális munkaterv megkötését, feljogosít arra a reményre, hogy a jugoszlávok esetleg további, bizonyos mértékű engedményt tesznek.¹

Az Újvidéki Rádió *Gyermekműsor*ában elhangzott: „Kedden befejeződött a *Gyermekrádió híradója* kis- és ifjú riportereinek egy hetes táborozása. Elcsendesedett a tábor környéke, a kis újságírók hazatértek. A tudósítóverseny harmadik díjaként 15 kisriporter a zobnaticai állami birtokon és Palicson táborozott. Velük együtt nyaralt a Kopári Rádió [Radio Koper] öt kistudósítója. A táborozáson részt vett a belgrádi, zágrábi, a ljubljanai és a koperi rádió gyermekműsorának szerkesztője. Kedves, meleg, meghitt találkozója és ismerkedése volt ez a pajtásoknak: a kopáriaknak és a vajdaságiaknak. Ugyanakkor ismerkedést is jelentett a gyermekműsorok szerkesztőivel. Június 28-án, vasárnap Palicson adta át a Novi Sad-i Rádió a megérdemelt jutalmat, egy rádiókészüléket a legjobb és legszorgal-

masabb kistudósítójának, Muhi László oromi pajtásnak [...] Szép emlékekkel és sok érdekes élménnyel gazdagodtak a pajtások a zobnaticai állami birtokon. Nagyon szívesen közlik veletek is benyomásaikat, átadjuk nekik a szót.”

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-9-1959.

1959. július 3.

Az Újvidéki Rádió közölte: „Kolozsvárott, az ismert egyetemi központban egyesítették a román és a magyar egyetemet és az összes többi főiskolát, melyeken közel tízezer hallgató és tanár addig különálló román és magyar fakultásokon dolgozott. (> 1959. február 23.) A kolozsvári magyar és román egyetemet több évtizeddel ezelőtt alapították, s eddig önálló intézményekként működtek. Az egyesítési döntést a román főiskolások legutóbbi nemzeti értekezletének javaslatára hozták. Gheorghiu-Dej, a párt első titkára ugyanis elítélte ezeknek az iskoláknak a különállását, mert ez a nemzeti elkülönülésre való törekvést jelenti. Az egységes egyetemen az előadásokat ezután magyar és román nyelven tartják, de Románia történelmét és földrajzát az összes fakultásokon csak románul adják elő.”

Ugyanott elhangzott: „A Szovjetunióban a kormány elrendelte, hogy fokozatosan fel kell vásárolni mindazokat a háziállatokat, amelyek a kolhoz- és szovhoztagok magántulajdonát képezik [...] Az egyik érv szerint a magántulajdonban lévő jószág megkárosítja az államot és a kolhozot is, mert a kolhoz takarmányát eszi.”

1959. július 5.

Aleksandar Ranković, a Szövetségi Végrehajtó Tanács alelnöke, a Jugoszláv Harcoszövetség elnöke Križevcin mintegy százezer ember előtt mondott beszédében feltette a kérdést: „Micsoda erkölcsi elvekből indulnak ki például a Volksdeutscherek és a hozzájuk hasonlóak, akik az említett országokban szakadatlanul rágalmazák Jugoszláviát és jogtalanul követelik, hogy visszatérhessenek hazánkba?”¹

1. ÚR, Hírek, 1959. július 5., 22.00.

1959. július 6.

Két hír az Újvidéki Rádióban: „Budapest mellett, Szentendrén tegnap megünnepelték Jaša Ignjatović ismert szerb író halálának 70. évfordulóját. A városi múzeumban kiállították az író műveit és a munkásságára vonatkozó több dokumentumot [...] A Szlovén Népköztársaság Tanügyi Tanácsa mai ülésén úgy döntött, hogy a Koperi, Izolai és Pirani Községi Népbizottságok körletében lévő szlovén iskolákban kötelezővé teszik az olasz nyelv tanítását, az olasz iskolákban pedig a szlovén nyelvet. Ezekon a vidékeken – mint ismeretes – olasz nemzeti kisebbség is él.”

1959. július 7.

Az MSZMP KB PB véglegesítette *A nacionalizmus elleni harc néhány kérdéséről* című határozattervezetet. Kádár János a vita végén így értékelte a helyzetet: „Fel lehet tételezni, hogy nálunk a felnőtt emberek milliói nem szocialista hazafiak, s nem burzsoá nacionalisták. Ilyen tudományos világnézet nélkül hazafias érzésűek. Ez a többség. Valahol ezt is meg kellene mondani: a két póluson, a tömegek két ellentétes pólusán van két osztály világnézete, s tudatos állásfoglalása a hazafi kérdésében. Egészen bizonyos, hogy sok olyan ember van, akit ha megkérdeznénk, hogy helyesli-e a magyar–szovjet barátságot, azt mondaná, hogy igen. Megkérdeznénk tőle, hogy Kassát szerezzük vissza? Azt mondaná, hogy feltétlenül szerezzük vissza. Ezt nem lehet ellenséges elemnek venni, de zavarodik benne a két dolog. Ezt valahogy meg kell mondani.”¹

Péter János a Külügyminisztériumban fogadta Kapičić budapesti jugoszláv nagykövetet és közölte vele, hogy a továbbiakban – akárcsak a többi budapesti nagykövetség esetében – a jugoszláv nagykövetségtől is minden szolgálati útlevélre a Külügyminisztérium útján kéri a vízumot. (Addig a jugoszláv nagykövetség volt az egyetlen kivétel, amelytől csak a külügyi szolgálati útlevelekre kérték a vízumot a Külügyminisz-

térium megfelelő osztálya útján.) Péter másnapi keltezésű feljegyzése szerint „Kapičić visszatért arra, hogy a nálam tett látogatása után kedvező tárgyalása volt Apró elvtárrsal. Említettem neki, hogy tudomásom szerint ő azóta néhány napot Belgrádban töltött, és kérdeztem, hogy az Apró elvtársnál folytatott beszélgetésről adott-e jelentést. Azt válaszolta, hogy mindenről, a nálam tett látogatásáról is részletesen beszámolt, és információja kedvező hatást gyakorolt, a vezetői azt tételezik fel, hogy a két ország kapcsolatai a jövőben kedvezőbben fejlődnek. Ez összefügghet Jugoszláviának a többi szocialista országgal való kapcsolatai kedvezőbb alakulásával is. Viszont az utóbbi napokban három olyan mozzanattal találkozott, amelyet nehezen tud beilleszteni ebbe a kedvező képbe, és ezek miatt Belgrádban ő maga is komoly kritikát kapott. Az első: a Kricskovic [Antal] miatt átadott szóbeli jegyzék, amelyre úgy tekintenek Belgrádban, hogy Cséby elvtárs kimondottan a jegyzék átadása céljából utazott Belgrádba. A másik: a revizionizmusról, mint főveszélyről a Kossuth kiadónál megjelent könyv. Ha ez – mondta – 4-5 hónappal ezelőtt jelent volna meg, kevésbé csodálkozott volna. A harmadik: a kulturális kapcsolatok munkatervére vonatkozó tárgyalás, amelyen mi nem voltunk hajlandók elfogadni ösztöndíjasok küldését, viszont ragaszkodtunk a reciprocitás elvéhez az elmúlt két évre visszamenően. A három pontot hosszan fejtette ki, majd áttért az általános tézisre, hangoztatva, hogy a jugoszláv vezetők, függetlenül a szocialista táborra vonatkozó nézeteink és egyéb ideológiai állásfoglalásaink különbözőségétől, a két ország kapcsolatainak a javítását akarják. Válaszomban hangsúlyoztam, hogy Magyarország és Jugoszlávia kapcsolatait nem lehet elszigetelten szemlélni Jugoszláviának a szocialista országok felé tanúsított általános magatartásától. Amilyen mértékig javul Jugoszlávia magatartása általában a szocialista országok felé, olyan mértékig javulhatnak Magyarország és Jugoszlávia kapcsolatai és viszont:

Magyarország és Jugoszlávia szomszédságából eredő kapcsolatok kedvezően hatnak Jugoszláviának a szocialista országokhoz fűződő általános kapcsolataira. Ami pedig a konkrét kérdéseket illeti: a Kricskovics-ügyben átadott szóbeli jegyzékkel mi segítséget akartunk nekik adni, hogy kivizsgálják a nyilvánvaló visszaélést, mert nem szeretnénk feltételezni, hogy a zágrábi rendőri szervek a Központ utasítására vagy a Központ tudtával jártak el. Most is van valamilyen jugoszláv sportszerv részéről olyan igény, hogy magyar tréneret akarnak Zágrábba. Kapcsolatainknak az csak ártana, ha – amennyiben a meghívás elfogadásra talál – az illető tréner hasonló helyzetbe kerülne, mint Kricskovics. – Ami pedig a könyvet illeti, azzal kapcsolatban figyelembe kell tartania, hogy pártjaink között lényeges ideológiai nézeteltérések vannak, s a párt kiadványait gondozó vállalatnak kötelessége ilyen ideológiai problémákkal foglalkozni. Ez a vita még megvan, tovább fog nyilván folytatódni a nézetek teljes tisztázásáig. Viszont én is megemlítek egy kiadványt, angol–amerikai kiadócégnél jelent meg a jugoszláv–magyar viszonyról könyv, amelynek tartalma jelentős arányban, megállapíthatóan jugoszláv forrásokból ered. Ez a könyv viszont nem az ideológiai problémákkal foglalkozik, hanem a két állam között folytatott diplomáciai eszmecserét tárja fel helytelen beállításban. A kulturális tárgyalásoknál mi helyesen képviseljük azt a nézetet, hogy ösztöndíjasok cseréjéről majd akkor tárgyaljunk, amikor a politikai helyzet kulturális egyezmény számára megérik, addig pedig mi készek vagyunk Újvidékre olyan professzort vagy professzorokat küldeni, akik – anélkül, hogy nekik politikai problémákat okoznának – a magyar kisebbséggel összefüggő kulturális és nevelési kérdések megoldásában segíthetnek. A reciprocitás elvéhez való ragaszkodás is helyes, de mi nem fogjuk ezt az elvet mereven alkalmazni. Az előttünk lévő időszakban kellene megoldani kölcsönösen 1-1 kiállítás rendezését, és ezzel

párhuzamosan vagy ezt követően egy magyar népi együttes látogatását Jugoszláviába. Azt hiszem ezen az alapon meg lehetne egyezni. Kapičić az elmondottakat jegyezte és vállalta, hogy Belgrádba jelenti.”²

1. MOL 288. f. 5. cs. 138. ö. e. Idézi Kalmár98, 252. – 2. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-9-1959.

1959. július 8.

A Szerb Népköztársaság Tanügyi Tanácsa meghozta az általános iskolai tantervet, amely a szaköröket is az oktató- és nevelőmunka szerves, kötelező részévé tette.¹ > 1957. január 19.

Az Újvidéki Rádió közölte: „Szerbia Közoktatási Tanácsa ma elfogadta a köztársaság elemi iskoláinak új tantervét és tanmenetét. Az első négy osztályában már a következő iskolaévben az új tanterv és tanmenet alapján dolgoznak. A legfontosabb újdonság az új programban a technikai oktatás bevezetése, valamint az esztétikai és testnevelés kereteinek kibővítése. A tanács ülésén ezen kívül megállapították, hogy szükség van a tanítóképzők csaknem egész tantervének módosítására. Ezt az új iskolatörvény meghozatala után hajtánák végre. Javasolták továbbá, hogy Zentán, Sremska Mitrovicán és Prištinán létesítsenek segédorvosi iskolát.”

Az Újvidéki Rádió szerkesztőjének nem került el a figyelmet a következő Tanjug-hír sem: „A budapesti rádió jelentése szerint Bohumil Lomskýnak, Csehszlovákia népvédelmi miniszterének vezetésével ma csehszlovák katonai küldöttség érkezett a magyar fővárosba. A delegációt Révész Géza honvédelmi miniszter és Kis Károly, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Vezetősége Politikai Bizottságának tagja fogadta.”

1. Pálinkás József: *Csantavér népoktatása 1785–1985*. Újvidék, 1985, Forum, 81., 88.

1959. július 9.

Hírek az Újvidéki Rádióban: „Budapestén magyar–jugoszláv kereskedelmi tárgyalások kezdődtek. A tárgyalások a jövő évi rendes árucseré-forgalomra valamint a két ország három évre szóló árucseré-forgalmi egyezményére vonatkoznak [...] Dr. Aleksander King, a termelői egységgel foglalkozó európai szervezet igazgatóhelyettese hatnapos jugoszláviai látogatása után elutazott Belgrádból. Hazánk szakértőivel a nemzetközi együttműködés lehetőségeiről tanácskozott. Fogadta Krszte Crvenkovski, a Szövetségi Végrehajtó Tanács tagja és dr. Jože Vilfan, a Szlovén Végrehajtó Tanács alelnöke [...] Jugoszlávia és a Német Demokratikus Köztársaság képviselői Belgrádban ma tárgyalásokat kezdtek a jövő évi áruforgalmi jegyzőkönyvről és a következő három évre szóló áruforgalmi egyezmény megkötéséről [...] A lengyel tervbizottság küldöttsége, amely a Szövetségi Gazdasági Tervintézet vendégeként már több napja hazánkban tartózkodik, ma megtekintette az Iskra nevű kranji gyárat [...] Kijevben a szovjet–jugoszláv sakkmérkőzésen a jugoszláv válogatott legeredményesebb tagja Fuderer András nemzetközi mester volt. A negyedik fordulóban ismét legyőzte Bronstein szovjet nagymestert, és így négy fordulóból két győzelemmel és két döntetlennel összesen három pontot szerzett [...] A Novi Sad-telepi Partizán Testnevelő Egyesület kosárlabdázói között ma nagy volt az öröm. A čačaki leányifúsági köztársasági bajnokságon a Novi Sad-i leányok egészen fiatal csapata megnyerte Szerbia bajnokságát. Győzelmük rendkívül értékes, mivel a belgrádi Crvena Zvezda és a Radnički együttese elől vitték el a babért.”

1959. július 10.

Az Újvidéki Rádió hírül adta: „Budapestén a napokban *A revizionizmus a legnagyobb veszély* címmel könyvet adtak ki. A 425 oldalas kiadvány 25 szerző – főleg a keleti és nyugati országok kommunista pártjai funkcionáriusa-

inak – írásait közli. A 25 közül 20 élesen támadja Jugoszláviát, a Jugoszláv Kommunista Szövetséget, a VII. kongresszust és a JKSZ programját [...] A kiadvány nem elméleti értékű könyv, hanem valójában jugoszlávellenes gúnyirat [...] A szóban forgó könyv [...] károsan hat a nemzetközi viszonyokra és az általános légkörre ezen a területen.”

A becsei tudósító arról számolt be, hogy „A napokban megalakították a Hivatásos Zenészek egyesületét. A számítások szerint csaknem 150 tagja lesz. Az alakuló közgyűlésen hattagú vezetőséget választottak. Elnöke Holló András, titkára Radoslav Doroslovački. Az egyesület tervbe vette, hogy időnként szórakoztató esteket és délelőttöket, hangversenyeket és egyéb rendezvényeket is szervez. A tiszta jövedelmet a zenészek szervezete tevékenységének fejlesztésére és az elesett harcosok gyermekeinek megsegítésére fordítják”.

A *Kultúrrevüben* elhangzott Fehér Ferenc levele a Jugoszláv Költészet III. fesztiváljáról: „Belgrádban kezdődött. Az Írószövetség székházában az ország minden tájáról több mint száz költő és kritikus gyűlt egybe; a jugoszláv költészet matuzsálemi kort megélt veteránjai éppúgy, mint a poézis gyermekarcú, 18 éves felavatottjai. Nem csoda hát, ha se vége, se hossza nem volt a kölcsönös ismerkedéseknek, szerbek és szlovének, makedónok és horvátok és az ország más nemzetiségeihez tartozó írók között [...] A szervezők is úgy akarták, hogy Pártunk és a SKOJ évfordulói ünnepségeivel egybeeső fesztivál elsősorban a fiataloké legyen [...] autóbuszba ültünk és négyes-ötös csoportokban egy-egy szerbiai vagy makedóniai sátortábor vendégei lettünk három felejthetetlen napra [...] Szorongva léptünk fel a tábor hatalmas térségén felállított emelvényre, amelyet megvilágítottak a tábortűz hamut és szikrát szóró lángjai, és elszorult a torkom. A véletlen úgy hozta, hogy ebben a táborban most nincsenek vajdasági magyar brigádok, így hát szerb fordításos verseimet

szorongattam a kezemben. S aztán elkezdtem olvasni a pipacsok és bogárhátú házak között született verseket itt a csillagos szerbiai ég alatt egy olyan nyelven, amely összeköti ezeknek a sokajkú, de egy szívdobbanású fiataloknak szavakba öntött érzéseit és gondolatait. Olvastam, mondom, a verseket, s fokozatosan áradt el bennem egy eddig soha nem érzett, szívet marcangoló öröm: az, hogy itt is értenek, s amikor anyámról beszélek verseimmel, lám, annak a kis makedón gimnazistának felfénylik a tekintete a tábornút lángjainál. Boldog voltam, és szerettem volna megfogni fordítóim kezét.”

1959. július 12.

Magyarországi szerb nemzetiségűek csoportjai Lastić Svetozar vezetésével az ország különböző részeiből egyházi ünnep alkalmából országos szerb találkozót rendeztek a Tolna megyei Grábóc ortodox kolostorában, amelyre a jugoszláv nagykövetséget is meghívták.¹ A KÜM arra kérte a politikai rendőrséget, hogy kutassa fel és részesítse figyelmeztetésben a szervezőket.²

> 1959. július 22.

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-10-1959. – 2. Peják Zsiva: Feljegyzés. Grabocai szerb nemzetiségi találkozó. 255/Né. Budapest, 1959. július 22. MOL XIX-J-4-a, Belgrádi Nagykövetség iratai 27. d. 1959, 58. Idézi Szesztay 2003, 25., 254.

1959. július 13.

Az Újvidéki Rádió is közölte a két újvidéki napilap, a *Dnevnik* és a *Magyar Szó* közös kommentárját azzal kapcsolatban, hogy a *Társadalmi Szemle*, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának folyóirata júniusi számában hosszabb cikket közölt *A mezőgazdaság szocialista átalakulásának jugoszláv elképzeléséről* címmel: „A *Társadalmi Szemle* áltudományos értekezése csatlakozik a falupolitikánkat ért ismert keleti támadásokhoz és sem tartalmában, sem módszerében nem tér le a Jugoszláv Kommunista Szövetség ellen folyó antirevizionista kampány kitaposott útjairól. A *Társadalmi Szemle* cik-

kében a Szocialista Szövetség vezetőségének 9. plénuma adott alkalmat, amelyen mint ismeretes Edvard Kardelj elvtárs kimerítő, dokumentált és elméletileg jelentős beszámolója alapján megvitatották mezőgazdaságunk fejlesztésében és a falu szocialista társadalmi viszonyainak kibontakozásában eddig elért eredményeket [...] A cikk azt állítja, hogy a jugoszláv mezőgazdaság néhány rekordtermést nem számítva – lényegében ma is a háború előtti színvonalon mozog, és hogy az országos átlagnál jobbak az állami birtokok és szövetkezetek eredményei, de ez »nem hat lényegesen az úgyszólván kizárólag kistermelői mezőgazdaság színvonalára«. A *Dnevnik* és a *Magyar Szó* cikkírója statisztikai adatokkal támasztja alá azt, hogy Magyarországon a mezőgazdasági termelés már hosszabb ideje a háború előtti színvonalon áll, és hogy a mi mezőgazdaságunk különösen az utóbbi években, amióta megkezdődött agrárpolitikánk végrehajtása, jelentősen fejlődik [...] A mezőgazdasági termelés fejlesztéséhez nem elegendő a beruházás, a gépesítés, a szakszolgálat stb. megteremtése. Ahhoz, hogy mindezek az elemek megfelelő eredményeket hozzanak, meghatározott társadalmi és gazdasági viszonyokra van szükség, többek között arra, hogy a paraszt anyagilag érdekelt legyen a termelés növelésében, kifejleszthesse egyéni kezdeményezőképességét, nyitva álljon az út előtte a szabad fejlődés felé, és lehetősége legyen a termelés és elosztás politikájának befolyásolására. Csak ilyen feltételek között lehet megvalósítani a szocializmus győzelmét a falun.”

Penavin Olga Sinkó Ervinnek: „A megbízásokat elintéztem. Átadtam Leskovac professzornak az adatokat és az üdvözlőt. A Forumból is elküldik a raktárukon lévő irodalmi tankönyveket. Sajnos, jelenleg semmiféle tankönyvük, szöveggyűjteményük nincs. Nálunk még nem volt tanítás irodalomból, tehát skriptánk sincs. Szabó Gyurka a főiskolán tartott előadásait még nem adta ki. Skriptákat, sajnos, nem küldhetek. A könyvtár-

ban főleg modern írók találhatók, van néhány irodalomtörténetünk is, szöveggyűjteményünk is. Ezeket el tetszik tudni vinni augusztusban. A könyvtárban még nincs katalógusunk, ezért azt sem tudom eljuttatni. A dékán augusztus 20. táján várja Professzor urat. Igen szeretne beszélni Professzor úrral. Én is aug. 20-ra érkezem vissza. Ha szükséges van Professzor úrnak valamire, csak tessék jelezni.¹

1. Sinkó Ervin levelezése II., 108. 121.

1959. július 15–19.

Salzburgban megtartották a Duna menti svábok találkozóját.¹ > **1959. június 5.**

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-7-1959.

1959. július 16.

Szerbia hivatalos lapjában megjelent a Szerbia Képviselőháza által > **1959. július 1-jén** elfogadott Törvény az általános iskolákról,¹ amely konkretizálta a Jugoszláv Képviselőház által > **1958. június 28-án** elfogadott Általános iskolatörvényt. Ekkor fogadták el az új általános iskolai tantervet és tanmenetet is a szövetségi keretrendszerrel összhangban. Ez külön figyelmet fordított a tanulók társadalmi nevelésére, a műszaki képzésre, a testnevelésre, a tanórán kívüli tevékenységekre, az iskolának a társadalmi közösséggel való kapcsolataira. Új tantárgyakat vezettek be (műszaki képzés, a szocialista erkölcs alapjai), és mind nagyobb figyelmet fordítottak az idegen nyelvek oktatására is.²

Újvidéki Rádió, *Hírek*: „Salzburgban megkezdődött a Duna menti svábok öt napig tartó ünnepe. Ennek az irredenta gyülekezetnek már első napja jugoszlávellenes hangulatban múlt el. Egy mást követték a hazánk elleni kihívások.”

1. Zakon o osnovnoj školi. SG NRS 1959/30. 489–500. – 2. Bondžić 2008, 411., 413.

1959. július 17.

Bécsből jelenti a Tanjug: „Az ausztriai Salzburgban tegnapelőtt megkezdődött a »Duna menti svábok napjának« ötnapos ünnepe. Az ünnepekre mintegy húszezer »Volksdeutscher« gyűlt össze, a levert hitleri hadsereggel együtt Románia, Jugoszlávia és Magyarország területéről elmenekült vagy kitelepített több mint egymillió főnyi német kisebbség képviselőiben. A legtöbb résztvevő Ausztriából érkezett, de sokan jöttek Nyugat-Németországból, a többi nyugat-európai országból, az USA-ból és Kanadából is. Az ötnapos ünnepek szervezőinek valódi szándéka már az első perctől kezdve nyilvánvaló volt. Így például a kitelepített, kiutasított vagy elmenekült Duna menti németek sorsát bemutató kiállítás azt állítja, hogy »Jugoszláviában 200 000 Duna menti németet gyilkoltak meg«. A kiállítást a város központjában nyitották meg az osztrák és nyugatnémet hatóságok hivatalos képviselőinek jelenlétében. »A Duna menti svábok munkaközössége«, amely most ünnepli megalakításának 10. évfordulóját, tulajdonképpen a nagy német eszme híveinek összefogására megalakított háború előtti »Kulturbund« munkáját folytatja, amely készségesen kiszolgált Hitlert, és súlyos véráldozatokat okozott a »Volksdeutschereknek« és azoknak az országoknak is, ahol annak idején tartózkodtak. Ez a szervezet és *Neuland* című lapja az utóbbi időben egyre többet ír »az óhazáról, amelyet most három ország között osztottak szét«, és hangot adnak annak az elképzelésnek is, hogy Vajdaságból alakítsanak külön országot »Vajdaság a vajdaságiaké« jelszóval. A *Neuland* című lap elképzelése szerint ebbe az új országba megalakítása után visszatérnének a Duna menti németek is.”¹

Az Újvidéki Rádió ismertette a Tanjug jelentését: „Drago Kunc, a Külügyi Államtitkárság szóvivője a mai sajtóértekezleten [...] a Volksdeutscherek salzburgi gyűléséről nyilatkozott. Az újságírók

megkérdezték azt is, hogyan tekint a Duna menti svábok akcióközösségének tevékenységére és a szervezet lapjának, a *Neuland*nak az írására. Ez a lap ugyanis a »Vajdaságot a vajdaságiaknak« jelszóval külön állam megalakítását propagálja. Mindezekre a kérdésekre adott válaszában Drago Kunc hangsúlyozta, hogy a jugoszláv kormány eddig többször is interveniált az osztrák kormány-nál, és rámutatott, milyen káros ez a tevékenység, amely ellentétben áll az osztrák államszerződés 9. és 10. szakaszával, Ausztria semlegességével és kölcsönös viszonyunk érdekeivel. A salzburgi gyűlésen azok a volt Volksdeutscherék jöttek össze, akik háborús bűntetteik a hitleri hadsereg és rendőrség szolgálatában folytatott ellenséges tevékenységük miatt elmenekültek, vagy akiket törvényes úton elűztünk hazánkból. A rendezvénynek kimondottan revansizista és Jugoszláviával szemben ellenséges jellege van. Különösen aggodalomba ejt, hogy a gyűlésen részt vesznek az osztrák és a nyugatnémet kormány hivatalos képviselői is – mondotta Drago Kunc.”

Saffer Pál a *Kultúrrevü*ben kifejtette: „Holnap ül össze a Tartományi Kultúr tanács, hogy megvitassa többek között az idei könyvkiadási térítéseket [...] Jelenlegi előírásaink szerint a térítés összegét a könyvkiadó vállalat kapja, az előállítási, helyesebben az eladási ár csökkentésére [...] Ismert és sokszor emlegetett tény, hogy a nálunk évente megjelenő könyvtömeg jelentős része túl sokáig hever a raktárakban [...] Felmerül tehát a gondolat, és ezt egy alaposabb gazdasági elemzés bizonyára igazolná, hogy a térítésre szánt jelentős anyagi eszközökkel közvetve talán a könyvtárakat is lehetne segíteni könyvleltáruk gyarapításával, és ezáltal a térítés fokozottan hatna alapvető célja, a könyvterjesztés irányába.”

Némety Béla, az I. sz. Politikai Osztály vezetője a belgrádi magyar nagykövetség munkatársainak a szabadkai Népkörben tett látogatásáról küldött jelentésre reagálva közölte: „A Nagykövetség

feladata, hogy a jelenlegi – nem kedvező – körülmények között is állandóan fejlessze kapcsolatait, újabb és újabb módosításait alkalmazza a kapcsolatok fejlesztésének. Tapasztalataink szerint az utóbbi időben ebből a szempontból javult a nagykövetség munkája. Mint a helyes irányú munka jelét üdvözölte a Központ – Barity és Egyed elvtársak egynapos vidéki útjáról szóló jelentést. Az észlelt jelenségek, ha nem is nagyfontosságúak, minden esetre jellemzőek a jelenlegi Jugoszláviára, ezért azok jelzése hasznos volt. A Központ véleménye az, hogy a jövőben a Nagykövetség saját anyagi eszközeit leghasznosabban, a kínálkozó lehetőségeket pedig maximális mértékben felhasználva fokozza aktivitását minden területen. A tapasztalt jelenségekről szükség szerint külön-külön vagy más ügy kapcsán küldjön jelentést.”²

A Zentai járás kommunáinak közoktatásügyi tanácsai a *Magyar Szóban* közzétették együttes, utólagos pályázatukat az 1959–1960-as iskolaévre. A 17 iskolába összesen 52 tanítót vagy tanárt kerestek, Bogarason, Tornyoson, Felsőhegyen és Kispiacon lakást, fűtőanyagot és a nehéz feltételekért járó ötezer dináros pótlékot is kínáltak a jelentkezőknek.

1. Tanjug: Újabb irredenta összejeövetel Ausztriában. Önálló vajdasági állam megalakítását követeli a „dunamenti svábok közössége”. MSz, 1959. július 17. – 2. MOL XIX-J-1-j-16j-001031-1-1959.

1959. július 22.

Peják Zsiva, a magyar Külügyminisztérium jugoszláv referatúrájának I. o. titkára Sebes István miniszterhelyetteshez címzett feljegyzésében közölte: „Értesülesem szerint folyó hó 12-én Grabocán (Baranya megye) az ottani kolostorban – egyházi ünnep alkalmából – a magyarországi szerb nemzetiségűek találkozózt rendeztek. E találkozózn állítólag részt vettek az ország különböző részein élő szerbek csoportjai. Az ott rendezett ünnepségen – ismeretlen részről tör-

tént meghívás alapján – részt vettek a jugoszláv Nagykövetség beosztottai is. Figyelembe véve, hogy a jugoszláv Nagykövetség beosztottai az utóbbi időben újból aktivizálják magukat a hazai délszláv nemzetiségek körében, kívánatosnak tartom, hogy a Protokoll Osztály nézzen utána, hogy kinek a részéről történt a meghívás, s hívja fel annak figyelmét, hogy a jövőben az ilyen és ehhez hasonló meghívásokat minden alkalommal egyeztesse a KÜM-mel.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-10-1959.

1959. augusztus 1.

Magyarország és Jugoszlávia összesen 95 millió dollár forgalmat előirányozó hosszú lejáratú árucseré-forgalmi egyezményt írt alá Budapesten az 1960–62-es évekre, melynek volumene és árustruktúrája a magyar külügyminisztériumi referatúra értékelése szerint „számonkra kielégítő”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-m-jug-visz-1955–59.; MTK82

1959. augusztus 2.

A *Magyar Szó* mellékletként közölte AVNOJ nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos határozatait, majd következő vasárnapi számában az azóta hozott határozatokat szintén a nemzetiségekkel kapcsolatban. A Cséby Lajos belgrádi magyar nagykövet által > **1960. március 18-án** a Központnak felterjesztett, *A Vajdaság politikai helyzete Jugoszláviában* című, Kovács Zoltán által összeállított jelentés ezt így értelmezte: „A tézisek ismertetésével céljuk az volt, hogy a Vajdaság magyar nemzetiségű lakosságát megnyerjék a jugoszláv revizionista eszméknek. Az ideológiai előkészítő munkát az tette szükségessé, hogy a Vajdaság Jugoszlávia élelmiszerellátásában jelentős szerepet kapott. Köztudomású, hogy az elmúlt év jó mezőgazdasági termése tette lehetővé először a felszabadulás óta, hogy nem szorultak kenyérgabona behozatalra. Az első sikerek felhívták a jugoszláv vezetők figyelmét

arra a körülményre, hogy a vajdasági nemzeti kisebbséggel megkülönböztetett bánásmódot kell alkalmazni ahhoz, hogy termelési kedvüket felfokozzák.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-16d-002761-1960.

1959. augusztus 12.

Peják Zsiva a Sik Endre külügyminiszterhez címzett feljegyzésében közölte: „Oláh József et. belgrádi nagykövetségünk első titkára a napokban budapesti tartózkodása alatt itteni újságíró körökben olyan »híreket« hallott, hogy »Tito a jugoszláviai magyar kisebbség helyzetének kérdését hajlandó volna napirendre tűzni, azt Magyarországgal megvitatni, s a magyarlakta területeket nekünk átadni, amennyiben a magyar kisebbség kérdésében hasonló álláspontra helyezkedne a Román Népköztársaság és a Csehszlovák Köztársaság kormánya is.” Nem kétséges, hogy a fenti kérdés a magyar–román, illetve a magyar–csehszlovák viszonyt, továbbá a szocialista tábor egységét veszi célba. Feltételezéseink szerint a hír revizionista, jugoszlávbarát körökből ered, de nincs kizárva, éppen a fenti cél figyelembevétele mellett, hogy maguk a jugoszlávok a hír szerzői és terjesztői. Egy másik célja kétségtelenül Tito és a Jugoszlávia glorifikálása is. Figyelembe véve a Magyarországon még meglevő nacionalista szellemet az ilyen kérdések felvetését és terjedését igen veszélyesnek ítéljük. Éppen ezért szükségesnek tartjuk a megfelelő intézkedések megtételét. Miután az ilyen ál- és suttogáson alapuló híreket visszaverni nyíltan nem lehet, kívánatosnak tartjuk, hogy különböző módon a következőkben többet foglalkozunk a jugoszláviai magyar kisebbség állandóan rosszabbodó helyzetével. Itt elsősorban arra gondolunk, hogy újságíró és más körökben több tájékoztatást adnánk arról, hogy Jugoszláviában az utóbbi 2 évben felszámoltak 3 magyar színházi együttest. Tervbe vették az utolsó (topolyai) magyar színház felszámolását. A múlt iskolai év folyamán pl. több mint 80 magyar tannyelvű iskola – tanító hiány követ-

keztében – nem dolgozott. Emlékeztessünk arra, hogy milyen felháborodással fogadták Hruscov et. lipcsei beszédét, továbbá arra a páratlan feltékenységükre, amellyel a jugoszláviai magyar kisebbséget kezelik. Itt elsősorban az UDB akcióira gondolunk, amikor nagykövetségünk tagjait vajdasági útjaik alkalmából lépten-nyomon kísérik, és kihallgatják azokat a személyeket is, akikkel a nagykövetség beosztottai akár véletlen is, és csak néhány szót is váltanak. (Legutóbb egy virágárust kétszer behívtak az UDB-ra kihallgatásra, mert a »magyarok« tőle vásárolták meg a magyar színház tagjainak vitt virágot) stb.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00473-10-1959.

1959. augusztus 16.

A zentai klubban Stojan Trumić előadást tartott Paja Jovanović festészetéről 48 hallgató előtt.¹

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.

1959. szeptember 1.

Magyarkanizsán megkezdődött az Írotábor.¹

Aladics János az Újvidéki Rádióban bejelentette, hogy az írotáborozás első résztvevői „Ma délelőtt gépkocsin érkeztek meg Kanizsára és a parki gyógyfürdőben ütötték fel összkomfortos, hideg-meleg vízzel ellátott tanyájukat [...] Ötnapos kanizsai táborozás, vitatkozás, sőt ülés után – noha a táborozás előtt gyakran hangoztatták, hogy a táborozás teljesen programmentes – az írók Zentára költöznek át, és ott is öt napot töltenek. A Novi Sad-iak közül ma délelőtt a következő írók érkeztek Kanizsára: Majtényi Mihály, Boško Petrović, Sulhóf József, Bogdánfi Sándor, Saffer Pál és két fiatal: Bányai János és Deák Ferenc. Suboticáról Urbán János és Zákány Antal érkezését várják, Beográdból valószínűleg Jara Ribnikar és Đuza Radović vesznek részt a táborozáson. Az elkövetkező napokban még Fehér Ferenc, Laták István és Major Nándor csatlakoznak majd a táborozókhoz.”

Ugyanő a művelődési műsorban így ismertette a *Híd* tartalmát: „Majd kéthavi szünet után megjelent a *Híd* legújabb, szeptemberi száma. Időre. Még augusztus utolsó napjaiban hozta meg a postás ezt a zöld köntösű füzetet, amely már felszínes fellapozás után is sok jónak ígérkező olvasmányt sejtet a nyári pihenő után betűre szomjas olvasónak. Ha azután tüzetesen is végigolvassuk lapjait, meggyőződhetünk róla, hogy első benyomásunk nem volt téves. Tartalmas az új *Híd*-szám, különösen versben gazdag. Elsőnek Fehér Ferenc *Elégikus sorok egy ló hullája fölött* című versét olvashatjuk. Ez a mély értelmű költemény kissé szokatlanul, bizarr módon zárul. Ezután még Laták István, Dóró Sándor, Gulyás József, Galamb János, Dési Ábel és Foky István verseit olvashatjuk, és ízelítőt kapunk az őserőket a modernnel összeegyeztető mai macedón költészetből. Széppróza tekintetében talán valamivel erőtlenebb irodalmi folyóiratunk legújabb száma. Pap Pál néphősről, a dalmáciai népi felkelés egyik szervezőjéről és harcos szívé anyjáról *Habfőhár csipkeszalag* című írásában Szimin Bosán Magda emlékezik meg, s ezzel – a napokban megjelent regénye után – újabb bizonyosságát adta annak, hogy kiváló ismerője a felszabadító mozgalom eseményeinek. Nagyon szép, bár félreérthetetlenül irányzatos olvasmány Mirko Božić *Kurlani* című regényéből közölt részlet. Majtényi Mihály egy hangulatos kis novellával szerepel az új *Híd*-ban, Szirmai Károly pedig *Az édes otthonról* táplált illúziók szertefoszlásáról, a szülő és gyermek közötti elidegenedés fájó érzéséről írt novellát. Külön figyelmet érdemel Herceg János írása. Móricz Zsigmondnak a háború alatti bácskai irodalomra vonatkozó leveleit közli fényképmásolatban érdekes szövegmagyarázattal megvillantva a nagy író harcos, társadalomábrázoló – társadalombíráló egyéniségét. Mindezt Móricz Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulója alkalmából eleveníti fel az író. A *Figyelő* rovatban Fehér Ferenc jegyzetét olvashatjuk a harmadik jugoszláv költészeti fesztiválról.

Kalapis Zoltán a pulai filmszemle eredményeit összegezi. Ezután Sveta Lukićnak gondolatokat ébresztő és elgondolkodtató tanulmányát olvashatjuk. Az író különös szemszögből vizsgálja napjaink költészetét, és nemcsak a versek, a kész művek jellegét próbálja meghatározni, hanem mélyebbre szállva, magukban a költőkben – az alkotókban keresi a gyengeséget, az önszeretetet, egocentrikusságot, elfogultságot, azt a bizonytalanságot, amelyet költőink éreznek a kötetlen, szabad formájú versben, amely elől sekélyes rímkovácsolásba menekülnek. Aco Sopov a mai macedón irodalomról közli gondolatait. A *Szemle* rovatban Borbély János, Bori Imre és Burány Nándor számolnak be olvasmányaikról. Sáfrány Imre Ács József művészetét elemzi topolyai tárlata alapján. Ivanji Ivan John Osborne-nak legújabb *Paul Sliki világa* című színdarabja bemutatója körül támadt bonyodalmakat mondja el. A *Krónikában* érdekes kulturális vonatkozású híreket olvashatunk a *Híd* legújabb szeptemberi számában.”

1. JUMIL; Pató Imre: A Kanizsai Írótábor bibliográfiája. *Hungarológiai Közlemények*, X. évf. 1984. 60. 1079.

1959. szeptember 7.

Kapuzárás után. Sáfrány Imre jegyzete az Újvidéki Rádióban a topolyai művésztelepről: „Tegnap – hűvös nyárvégi este – a belgrádi Lasta autóbussza elindult Topolya központjából Subotica felé: véget ért a topolyai nyári művésztelep ez évi táborozása. [...] Benes József és Szilágyi Gábor festőművészek távoztak Topolyáról tegnap este. Kora délután pedig a belgrádi festőművészek utolsó csoportja, Miloš Bajić, Miloš Gvozdenović, Aleksandar Luković és Zoran Petrović integettek búcsút Zoran autójából. A művésztelepek krónikásai három kimagasló eredményt jegyezhetek fel az idén a topolyai nyári művészteleppel kapcsolatban. Az első: Miloš Bajić mozaikvázlatának realizálása a most épülő Petőfi Brigád Emlékiskola számára. A

második jelentős eredmény az, hogy Konjović Milan közismert festőművésznek az idén sikerült művésztelepi munkájában áthelyezni a hangsúlyt a tájképről a figurális kompozíciókra [...] A harmadik feljegyezni való nem Topolyán történt, de összefügg a művésztelepekkel. Itália két éve alatt, a ravennai festőversenyen közel háromszáz, a világ minden zugából összesereglett művész kétnapos nemes versengésében a múlt hónap végén Gvozdenović Miloš, a művésztelep tagja elnyerte Velence város aranyérmét [...] A hagyományos októberi tárlat emeli majd az idén is a város felszabadulása évfordulójának fényét, és hirdeti az élő és fejlődő művésztelepi mozgalom erejét és értékét.”

Sinkó Ervin Rehák Lászlónak: „Feleségem levelezésben van Sóti elvtárrsal a noviszádi [Újvidék] lakásunk berendezése ügyében, s felajánlotta, hogy ha szükséges, két napra esetleg lemegy Novi Sadra. Erre nézve még választ nem kapott. Nagy elvtárstól értesítést kaptam, hogy úgy határoztak, hogy a székfoglaló előadásom¹ magyar nyelven tartsam, s hogy a meghívottak számára, akik nem értenek magyarul, a szerbhorvát fordítást sokszorosítani fogják. Kérem, közölje Nagy elvtárrsal, hogy ez a megoldás helyesnek tűnik, s hogy a székfoglaló szerbhorvát szövegét idejében el fogom küldeni sokszorosítás végett. Már meglehetősen előre haladtam a munkában. Kérem, közöljék velem, mikorra kell és kinek elküldenem sokszorosítás végett a szerbhorvát szöveget. Amennyire az eddigiekből meg tudom ítélni, eléggé érdekes lesz a nem-magyarok számára is, minthogy elvi kérdéseket vetek fel és igyekszem tisztázni. Talán érdemes volna kis broszura formájában kinyomtatni. Önökre bízom ennek eldöntését. Csak közöljék velem idejekorán, hova, kinek és mikor küldjem el. Levelem legfőbb célja: levelet kaptam Penavin Olgától. Közli velem, hogy kik pályáztak és egyben a véleményét is, mely szerint Szabó György adná elő a régi irodalmat, asszisztens Bóna Júlia, Bori

Imre, lektor Dávid András, könyvtáros pedig Sörös Piroska lehetne. Hangsúlyozza, hogy nem akar engem befolyásolni s kér hogy közöljem a döntésem – szükségük van rá a referátum megírása miatt. Én egyidőben ezzel a levéllel válaszolok neki, hogy minthogy a pályázók legnagyobb részt számomra ismeretlen, nem tudok dönteni, hanem lépjen Önnel érintkezésbe s majd Önnel egyetértésben írja meg a referátumot. Magamnak tartom fenn a feladatot, hogy személyes megismerkedés után a megválasztottak munkakörét kijelöljem. Egyébként mást se teszek, mint készülök a rámváró munkára [...] A pályázók, akiket Penavin Olga felsorol: Szabó György, Bori Imre, Bóna Júlia, Jámbor László, Dávid András, Pénovátz Antal, Sörös Piroska, Katona Jozefine.”²

1. Az 1959. október 21-én elhangzott előadást közli a *Híd*, 1959. 11. 883–893. Megjelent még a Sinkó Ervin: *Magyar irodalom. Tanulmányok*. 1. köt. Novi Sad, 1961, Forum. – 2. Sinkó Ervin levelezése II., 109. 121–122.

1959. szeptember 10.

Peják Zsiva a belgrádi magyar nagykövetséghez eljuttatott feljegyzésében megemlítette, hogy Midina helyhatósága panaszt emelt az anyaországi rokonlátogatók miatt, akik arról beszéltek, hogy milyen jó náluk a szövetkezeti kényszer megszűnése. Ennek alapján a KÜM javasolta a látogatók fokozott titkosszolgálati figyelését.¹

1. Peják Zsiva: Jugoszláv állampolgárok magyarországi tevékenysége. 317/Né. Budapest, 1959. szeptember 10. MOL XIX-J-4-a, Belgrádi Nagykövetség iratai 27. d. 1959, 50. Idézi Szesztay 2003, 239.

1959. szeptember 11.

Újvidéki Rádió, *Esti híradó*: „A Kommunista Szövetség vajdasági tartományi vezetőségének mai plenáris ülésén rámutattak, hogy az őszi mezőgazdasági munkálatok a társadalmi-politikai erők teljes felkészültségét követelik meg. Vajdaságban az idén 30 000 vagonnal több búzát takarítottak be, mint 1957-ben. A jelek szerint

pedig 50 000 vagonnal több kukorica és 20 000 vagonnal több cukorrépa lesz majd. A vetési tervek szerint Vajdaságban jövőre 160 000 vagon búzát, azaz 30 000 vagonnal többet várnak, mint amennyi az idén termett.”

1959. szeptember 12.

A magyar–jugoszláv kulturális tárgyalások során a jugoszláv delegáció szorgalmazta 4-4 ösztöndíjas cseréjét, de a magyar küldöttség elutasította a tervet.¹

1. Tóth Elek III. o. titkár: Magyar–jugoszláv kulturális tárgyalások. 322/Né.-1959. Budapest, 1959. szeptember 12. MOL XIX-J-4-a, Belgrádi Nagykövetség iratai 27. d. 1959. 43–44. Idézi Szesztay 2003, 243.

1959. szeptember 16.

A szabadkai Népszínház bemutatta Fehér Klára *Nem vagyunk angyalok* [1958] című vígjátékát. Rendező: Garay Béla mint vendég. Díszlettervező: Petrik Pál. Fellépett: R. Fazekas Piri (özv. Szili Mártonné), Heck Paula (Vera, a leánya), Pataki László (dr. András György, a veje), Juhász Anna (özv. Petényiné), Czehe Gusztáv (dr. Joó Ferenc, geológus). A 32 előadásnak összesen 11 055 nézője volt.¹

Cintányér – újra kezdjük. Az újvidéki Ifjúsági Tribün Szép Szó szerkesztőségének évadnyitó műsora.²

1. Faragó Árpád: *Nem vagyunk angyalok*. Évadnyitó bemutató a suboticei Népszínházban. MSz, 1959. szeptember 15. 12.; Vukovics Géza: *Nem vagyunk angyalok*. MSz, 1959. szeptember 29. 9.; Gerold, Pastyik 1970. – 2. Plakát.

1959. szeptember 17.

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy „A Szerb Kommunista Szövetség vajdasági tartományi vezetősége mai ülésén indítványozta néhány vajdasági járás és község egyesítését [...] a Verseci járást a Pancsevóihoz [Pancsova], a Kikindait [Nagykikinda] a Zrenjaninéhoz

[Nagybecskerek], a Zentait és Bácsstopolyait [Topolya] a Suboticiához [Szabadka], a Verbászit pedig részben a Novi Sad-ihoz [Újvidék], részben a Zomborihoz kellene csatolni, a Sremska Mitrovica-i járás megmaradna mai keretei között. A járásoknak és községeknek ez az új közigazgatási területi felosztása kormányzati rendszerünk további decentralizációját jelentené egyrészt, másrészt pedig a községek nagyobb önállóságát”. Az átszervezés után tehát a tartomány addigi 11 járásából mindössze 6 maradt és csak a szabadkai járásában maradt egyértelmű magyar többség. A magyar követség megígérte a budapesti KÜM-nek, hogy elemezni fogja az átszervezés hatását a kisebbségpolitikára.¹

Kuti Jenő, a belgrádi magyar nagykövetség ideiglenes ügyvivője jelentést küldött a Központnak arról, hogy Oláh József és Csákány István Újvidéken ellátogatott a *Magyar Szó* és a rádió szerkesztőségébe: „A *Magyar Szó*nál a lap főszerkesztője, Wébel Lajos, [Wébel Lajos] helyettese, Luko András, a Forum Könyvkiadója, Steinitz Tibor és még egy szerkesztő fogadott bennünket. A beszélgetés elsősorban a Forum kiadói tevékenységéről, a magyar könyvek fordításáról, a Magyarországról importált könyvek kérdéséről folyt. Steinitz többek között elmondotta, hogy a magyar könyvek importja ebben az évben a tervezett 60 ezer dollárról kb. 100 ezer dollárra emelkedik. Közölte továbbá, hogy a Forum szerbre fordított magyar műveket is megjelentett már ebben az évben. A szerkesztőség valamennyi tagja láthatóan került minden kényesebb kérdést. A Forum igazgatója néhány könyvet ajándékozott Csákány és Oláh elvtársnak, azokból a kiadványokból, amelyek a Forumnál a legutóbbi időkben jelentek meg. A beszélgetésen jelen volt egy Kovács nevezetű személy, aki azonos azzal a Kováccsal, [Kovács János] akinek mint ösztöndíjasnak a további vizumát megtagadtuk. Nevezett Budapestről visszatérve Újvidéken a Forum Könyvkiadó igen befolyásos munkatársa

lett. A beszélgetés során felvetette, hogy vajon a kulturális egyezmény lehetővé fogja-e tenni, hogy ő tanulmányait Budapesten befejezze? Az elvtársak azt válaszolták, hogy a megkezdett tárgyalások csupán egy tervezet összhangba hozásáról folynak, annak végleges tartalma csak a tárgyalások befejezésével dől el. Ezt követően a Rádió szerkesztőségének meglátogatására került sor. Ennél a beszélgetésnél a Rádió igazgatója, Farkas Nándor, főszerkesztője, Szabadka József és még egy munkatársnő volt, a Rádió dramaturgiai osztályának vezetője, akinek a nevét nem sikerült feljegyeznünk. Ennél a látogatásnál nem került sor érdekesebb politikai vonatkozású beszélgetésekre, mert Farkas Nándor és munkatársai határozottan kerültek az ilyen témát. Ez itt annál inkább feltűnő volt, mert Farkas ismert arról, hogy provokatív kérdéseket tesz fel és politikai vitákat erőltet. A Rádió főszerkesztője, Szabadka igen kedvező benyomást tett ránk, valószínűleg ő a Rádió munkájának igazgatója, mert képzettségénél és műveltségénél erre alkalmasnak látszik, ami Farkasra különben egyáltalán nem mondható. Kedvező benyomást tett a dramaturgiai osztály vezetője is, aki nagy érdeklődést tanúsított a magyarországi kulturális élet iránt. Szabadka is meglehetősen jól ismeri a magyarországi viszonyokat, mert már több ízben járt Budapesten. Ezekről a látogatásairól igen kedvezően nyilatkozott. Ezt követően ellátogattunk az újvidéki egyetemre, ahol a magyar tanszék vezetőjét, Penavin Olgát akartuk felkeresni, azonban mivel a tanítás még nem indult meg, nem tartózkodott az egyetemen s így nem sikerült beszélni vele. Hasonlóképpen a szabadságolások miatt ezúttal nem sikerült összeköttetést teremteni a Matica Szerpska [Matica srpska] ismert munkatársaival. Az újvidéki tartózkodásunk során a rendőrség emberei csoportosan állandóan kísérték és szemmel tartottak bennünket, s egyes esetekben nem törődve azzal, hogy ez a kísérés és szemmel tartás feltűnő.”²

1. Kuti Jenő ideiglenes ügyvivő: Közigazgatási módosítás a Vajdaság területén. 219/szig. titk./1959.

Belgrád, 1959. szeptember 25. MOL XIX-J-4-a, Belgrádi Nagykövetség iratai 28. d. 211–212. Idézi Szesztay 2003, 275. – 2. MOL XIX-J-1-j-27g-005801-1959.

1959. szeptember 19.

Belgrádban Bognár József vezetésével magyar küldöttség tárgyalásokat folytatott és jegyzőkönyvet írt alá a két ország közötti gazdasági együttműködés kérdéseiről, amelyben a hosszú távú együttműködés mellett szálltak síkra (külkereskedelmi bankok és vállalatok együttműködése; közös fellépés harmadik piacon bizalmas jelleggel, mert – mint a magyar küldöttség jelentésében fogalmaz – „a jugoszláv fél a velünk való szorosabb kapcsolat kiépítése mellett nem akarja feladni nyugati kapcsolatait sem”; rijekai magyar szabad raktárterület felállítása). Felmerült az alumíniumkombinát megépítésének pénzelésében való magyar részvétel kérdése is, amivel kapcsolatban a jelentés megjegyzi: „harmadik ország finanszírozási segítsége nélkül nem látjuk megoldhatónak. (E pontnál ők szóbahozták a csehszlovák finanszírozási készséget, magyar részről gondolunk esetleg a Szovjetunióval való refinanszírozás kérdésének megtárgyalására.) Szovjet részről Kovalj elvtársnak egyébként az a véleménye, hogy a jugoszláv elgondolások nagyságrendileg túlzottak (ezt elsősorban az alumíniumkombinátokra érti) és az elképzelések egy része lesz csak – finanszírozási okokból – megvalósítható.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-m-jug-visz-1955–59.

1959. szeptember 23.

A Szocialista Szövetség vajdasági tartományi elnöksége a könyvkiadás, elsősorban a kisebbségi könyvkiadás kérdését tűzte napirendre. Az ülésről aznap az Újvidéki Rádióban Sulhóf József így számolt be: „Az új lendület a kisebbségi könyvkiadásban onnan ered, hogy a politikai körök felismerték fontosságát. Maguk a kisebbségek kisebb tömegeik miatt nem tudnak annyi könyvet vásárolni, amennyi mondjuk

szerbhorvát nyelven megjelenik és eljut az olvasóhoz. Viszont nem lehet kirekeszteni őket sem a világirodalomból, nem szabad megállítani a hazai kisebbségi irodalmak lendületét sem, és szakkönyvek, népszerű tudományos könyvek, gyermek és ifjúsági irodalmi művek is kellene. A közösség vállalta, hogy biztosítja az anyagi eszközöket. A könyvbehozatal könnyítést nyújt, mert sok olyan könyvet nem kell itt kis példányszámban kiadni, amivel a kisebbségi olvasó gondolatvilága, ismeretei gazdagodnak. A kiadóvállalatok arculata és a kiadói politika kérdései azonban rendezésre várnak. Kétirányú kiadási tevékenységet kellene szorgalmazni. Először is azt, amit egy jól átgondolt tömegnevelési politika megkövetel. Másodsor, a saját irodalom fejlődését valamennyi kisebbségi nyelven. Az utóbbinak azzal is szárnyat kellene adni, hogy délszláv nyelvekre lefordítják a műveket, amelyekről a műbíráló már általában megállapította, hogy megállják helyüket a jugoszláv irodalomban. A lefordított műveket azonban nem a magyar, szlovák, román kiadóvállalatoknak kellene kiadniok és terjeszteniök, hanem főként azoknak a vállalatoknak a feladata lenne, amelyek már képviselnek bizonyos színvonalat olvasóik előtt. Annyi bizonyos, hogy az az új lendület, amellyel a kisebbségi könyvkiadás és behozatali könyvterjesztés megindult, túlságosan fiatal még ahhoz, hogy eredményeit lemérhessék. A kiadóvállalatok még a régi helyzet következményeit nyögik. Raktáraikon hatalmas készletek állnak. Részben mert nem a tényleges szükséglethez mérték a példányszámokat. Részben pedig mert eléggé ügyetlen volt a terjesztés. S ebben szerepet játszott az is, hogy még a könyvtárak sem vásárolták a könyveket, mert nem volt pénzüik. Időbe telik, mire a raktáraktól megszabadulnak és mozgékonyabbakká válhatnak. De csak akkor lehet majd elvárni tőlük, hogy határozott jelleget öltson kiadói politikájuk. Addig az eladási politika kerül előtérbe. A kiadói tevékenységről pedig a társadalmi ellenőrzés szerve, a kiadói

tanács gondoskodik és vállalja a felelősséget. Az a vélemény, hogy más beavatkozásra nincs is szükség a kiadóvállalatokban. Pénzt adnak és a kiadói tanácsra bízzák, hogy a legjobban, legokosabban, legcélszerűbben használják fel. Alighanem ez a legcélszerűbb kisebbségi könyvkiadási politika. A Szocialista Szövetség elnökségi ülésén is ebben állapodtak meg. Ezenkívül igen hathatósan ajánlják majd a Népbizottságoknak, hogy a könyvtárak számára teremtsenek elő legalább annyi pénzt, hogy a könyvek eljuthassanak a könyvtári olvasóhoz.”

Ugyanott elhangzott Thurzó Miklós tudósítása: „A járás új területi felosztásáról tárgyalt ma délelőtt a Kommunista Szövetség zentai járási vezetősége. Utána a Szocialista Szövetség kibővített járási plénuma is megvitatta a területi felosztásról szóló javaslatot. A kérdéssel kapcsolatos jelentést Molnár Gábor József, a Kommunista Szövetség járási szervezetének titkára terjesztette be. A javaslat szerint a Zentai járásban az eddigi öt kommuna helyett három, gazdaságilag erősebb községet létesítenek. Ezt az átszervezést a községek egymásra utalása is sürgette, másrészt az egy évvel ezelőtt létesített Ada–Mol [Mohol] kommuna eredményes munkája is bizonyította, hogy a nagyobb és gazdaságilag erősebb területi egységek gyorsabban fejlődhetnek. A betervezett javaslat szerint Horgost és Martonost Kanizsához csatolják. Ennek a kommunának 35 000 lakosa lesz. Ada, Mol és Obornjača [Völgypart] külön kommunát képeznek, míg a zentai kommunához a város környékén lévő tanyacsoportokat csatolják.”

Csendesek a folyók címmel az Ifjúsági Tribünön Berger Oszkár és Hatala Zoltán beszámolt az Opatija 1959 táncdalfesztiválról.¹

1. Plakát.

1959. szeptember 24.

Az Újvidéki Rádió *Gyermekrádió*jának híradójában Ritz Katalin és Berényi Ilona ifjú riporterek

arról számoltak be, hogy „Bővülnek a Novi Sad-i iskolák. Dél felé járt az idő. A szeptemberi napok meglehetősen hűvösek. A Novi Sad-i Petőfi Sándor iskola mellett munkások szorgoskodnak. Új iskolaépület van készülöben. Szép, tágas tantermek lesznek. A mostani Petőfi Sándor iskola képmása. Az órák közötti szünetekben a tanulók kíváncsian nézik, hogy halad a munka, szépül az új iskolaépület. Felkerestem Huber Lajost, az iskola igazgatóját és elbeszélgettem vele a készülő új iskolaépületről. Tőle tudtam meg azt, hogy ez az új épület valószínűleg a félévi szünidőre, vagy csak az év végére lesz teljesen befejezve. Ebbe az új iskolaépületbe az Arany János elemi iskola tanulói jönnek majd [...] De a Telepen is van ám újdonság! Épül a Nikola Tesla elemi iskola testvérépülete. Egy mintára csinálják a régivel. Itt is lesz központi fűtés. Villanycsengő hangja gyűjti majd a tanulókat össze az órákra. A parkettás tantermekbe itt is csak házcipővel lehet majd bemenni [...] Reméljük, kedves épület lesz ez, ahol még nem is olyan régen kukoricaszárak hajladoztak”.

A *Délutáni híradó*ban Szajkó Margit előzetese: „Ifjúsági vezető körökben már jó ideje emlegetik a fiatal költők fesztiválját. Kezdetben a fesztivált tartományi keretekben képzelték el. A párt jubileumi éve alkalmából azonban a Népi Ifjúság tartományi vezetősége elvállalta, hogy országos méretekben rendezze meg. A fesztivál vasárnap kezdődik. A szervezők 60 fiatal költő és kritikus érkezésére számítanak. Az ünnepélyes megnyitót Oskar Davičo, a fesztivál bizottságának elnöke a karlovci [Sremski Karlovci, Karlóca] gimnáziumban tartja. A megnyitó után *Stražilovo* címen verses összeállítás következik, melynek keretében a fiatal költők verseit a belgrádi Színművészeti Akadémia növendékei szavalják. Vasárnap este nyílik meg a fiatal költők verses kötetek kiállítása az Ifjúsági Tribünön. Utána majd megvitatják, mit jelent ma és nálunk írni, és milyen a fiatal költők szerepe irodalmunkban és társadalmunkban. Ugyanitt szó lesz a fiatalok

témaválasztásáról is. Vita indul a költészet és a kritika viszonyáról. A találkozások során felszólalnak a kiadványok képviselői, ifjúsági hetilapok szerkesztői és a költővendégek. A vitaestet a Novi Sad-i Ifjúsági Tribün termében tartják. Sor kerül a fiatal jugoszláv költők antológiájára is. A résztvevők költeményeiből Milosav Mirković állította össze a műsort, melyet Vuk Vučo rendezett. A vendégek ezután vajdasági körútra indulnak. Több helységben: Suboticán [Szabadka], Zrenjaninban [Nagybecskerek], Zomborban, Verbászon, Sremska Mitrovicán, Pančevón és Bácskatopolyán [Topolya] irodalmi esteket tartanak. A Stražilovói Találkozó nevet viselő költészeti fesztiválnak tehát munkajellege lesz.”

Belovai Mihály telefonjelentése: „A Kommunista Szövetség járási bizottságának ma délelőtti bővített ülésén az új Zrenjanini járás területi felosztásáról volt szó. A Zrenjanini [Nagybecskerek] és a Kikindai [Nagykikinda] járás egyesítésével felvetődött a községek számának csökkentése is. A Zrenjanini járás területén eddig 24, a Kikindai járás területén pedig 10 község volt. A községeknek átlag hat-hétezer lakosuk volt. A jugoszláv átlag azonban tizenhatezer lakos községenként. Ezek a kisközségek gazdaságilag is gyengék, és nem tudják magukra vállalni azokat a feladatokat, amelyek a jövőben rájuk várnak. Ezért a Kommunista Szövetség járási bizottsága javaslatot fogadott el, amellyel indítványozza, hogy a járás területén mindössze kilenc községet alakítsanak: hatot a Zrenjanini és hármat a Kikindai járás területén.”

1959. szeptember 25.

A *Társadalmi Szemle* közölte a Magyar Szocialista Munkáspárt téziseit *A burzsoá nacionalizmusról és a szocialista hazafiságról*,¹ amely leszögezte, hogy „A magyar nacionalizmust általában jellemezte az irredentizmus, vagyis Nagy-Magyarország visszaállításának – Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia feldarabolásának – követelése, az antiszemitizmus, a fajel-

melet”. A magyar irredentizmus pedig a szerzők szerint „meghamisítja azokat a történelmi és néprajzi tényeket, amelyek a jelenlegi határok kialakulásában közrejátszottak”. Egyértelművé tette, hogy minden olyan fölvetés, amely a határkérdést érinthetné, nacionalizmus. A nacionalizmus ellen pedig kulturális és adminisztratív harcot hirdetett.²

Két jelentés az Újvidéki Rádióban a kommunális rendszer átalakításáról. Lévy Endre: „A Szocialista Szövetség suboticaai járási vezetősége a Kommunista Szövetség vezetőségének plenáris ülése után csütörtökön foglalkozott a járások átszervezésének kérdésével. Stipan Marušić, a Járási Népbizottság elnöke a Kommunista Szövetség titkársága nevében javaslatot terjesztett elő a községek egyesítéséről. A Suboticaai járásban eddig kilenc község külön kommunaként működött [...] az az elgondolás merült föl [...] hogy egyesítsék [...] két községbe, a suboticaiba és a bajmokiba [...] A suboticaai község magában foglalja a három városi községen kívül Tavankut, Palics, Békova és Žednik [Nagyfény] községeket, Györgyén pedig Bajmokkal egyesül.” Fejős István: „A Szocialista Szövetség verbászi járási bizottságának mai ülésén megállapították, hogy a járás területén működő nyolc községből három: Bačko Petrovo Selo [Péterréve], Bačko Gradište [Bácsföldvár] és Ruski Krstur [Bácskeresztúr] nem tudott megfelelni minden funkcionális kötelezettségének [...] Az új területi felosztás szerint Bačko Petrovo Selót és Bačko Gradištet Becséhez, Ruski Krsturt pedig Kúlához csatolják. Ily módon az eddigi 8 község helyett öt létesül: Becse, Srbobran [Szenttamás], Verbász, Kúla és Cservenka központtal.”

1. A burzsoá nacionalizmusról és a szocialista hazafiságról. Tézisek. *Társadalmi Szemle*, 1959. 8–9.; *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai, 1956–1962*. Budapest, Kossuth, 1973. – 2. MTK82.; Szesztay 2003, 197–198.

1959. szeptember 26.

A szabadkai Népszínház bemutatta Pierre Carlet de Chamblain de Marivaux *A szerelem és véletlen játéka* [Le Jeu de l'amour et du hasard, 1730] című vígjátékát. Fordította Radó Antal. Rendezte és a díszletet tervezte Virág Mihály. Felléptek: Szabó István és Remete Károly (Orgon), Apró Ferenc (Mario), Majoros Katika (Silvia), Godányi Zoltán (Dorante), Szabó Cseh Mária (Lisette), Versegi József (Pasquin). A 49 előadásnak összesen 14 124 nézője volt.¹

1. Faragó Árpád: *Szerelem játéka*. MSz, 1959. szeptember 26. 10.; Vukovics Géza: *Szerelem játéka*. MSz, 1959. szeptember 29. 7.; Dévavári Zoltán: *Szerelem játéka*. *Dolgozók*, 1959. október 2. 9.; Lévy Andre: *Szerelem játéka*. *7Nap*, 1959. október 4. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1959. szeptember 27.

Az Újvidéki Rádió közölte a Tanjug jelentését, amely szerint „Petar Stambolić, a Jugoszláv Kommunista Szövetség Politikai Bizottságának tagja, a Szövetségi Népszkupstina elnöke ma a Kragujevacon megrendezett nagygyűlésen beszédet tartott”, és ott többek között a következőket mondta: „Szerbia kommunistáinak kitartó és következetes harca, akik abból a tétlelből indulnak ki, hogy egy nép, amely másikat sanyargat, maga sem lehet szabad, jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a nagyszerb burzsoázia politikája csődöt mondjon. Az új Jugoszlávia nem lehetne sem demokratikus, sem szocialista, sem szabad, sem független, sem erős, ha népei nem élveznének egyenjogúságot. Népeink egyenjogúságáért harcolva a kommunista párt nemcsak a munkásosztály érdekeiért, hanem Jugoszlávia valamennyi népének érdekeiért is harcolt. A sovinizmus és a sovinizsza kilengések ma ellenséges kirohanást jelentenek népeink ellen, vagy egészen alacsony eszmei és politikai elmaradottságot.”

1959. szeptember 28.

Megtartották az I. Stražilovói Találkozót, a fiatal költők jugoszláv fesztiválját.¹ > **1959. szeptember 30.**

1. Janko Kos *Költői téma* című koreferátumának szövegét lásd *Híd*, 1960. 2. 122–126.

1959. szeptember 30.

Az Újvidéki Rádió bejelentette, hogy „Novi Sadon ma ünnepélyesen két új fakultást nyitottak meg: a Belgrádi Egyetem jogi és technológiai fakultását. Mindkét karon már holnap megkezdődnek az előadások. A jogi fakultásnak 212 rendes és 346 magánhallgatója van. Technológiára 117-en jelentkeztek. Az ünnepséget Borislav Blagojević, a Belgrádi Egyetem rektora nyitotta meg [...] Megállapította, Novi Sad meglévő főiskolaival és alakulófélben lévő fakultásaival biztos úton halad, hogy néhány év múlva önálló egyetemi várossá fejlődjön”.

Pintér Lajos arról számolt be, hogy „Alig két órával ezelőtt kezdődött meg Novi Sadon a Községi Tanács és a Termelők Tanácsának ülése [...] Szó volt a Szerb Népszínház új épületének tervéről is. Elhatározták, hogy a központban lebontanak néhány épületet a Jugoszláv Néphadsereg utca és az Uspenska utca elején, s ott építik fel az új színházat”.

Aladics János elmondta, hogy „Milosav Mirković tegnap esti élő verses antológiájával, amelyben a költők legifjabb generációjának verseiből szavaltak a belgrádi Színiakadémia növendékei, és a ma esti Vajdaság-szerte megtartott irodalmi estekkel véget ért az első Stražilovói Találkozó, ifjú poétáink és kritikaink háború utáni első találkozója. Holnap a költők összecsomagolják poggyászukat, táskájukba rakják versesköeteiket és elindulnak a szélrózsza minden irányába. Érdekes lenne megtudni, mit visznek magukban erről a találkozóról, mennyiben segített a háromnapos vita, hogy költészetünk fejlődése helyes irányba terelődjék [...] A találkozó nem tévesztette célját. Ez csendült ki a vita záróak-

kordjaiból, abból a szép és igazi költőre valló felszólalásból, amelyben Ciril Zlobec költő és mások is a nyelvhátárok megszüntetéséért szálltak síkra. Megállapították, hogy a gyümölcsöző együttműködés érdekében minden jugoszláv költőnek legalább három nyelvet kell ismernie: a szerbet, macedónt és szlovént. Mert eddig ezekből a nyelvekből csak ritkán és alkalmilag fordítottak. A műfordítások pusztán véletlen és személyes kapcsolatokról függtek. Nem feledkeztek meg a felszólalók a kisebbségi költőkről sem, akiknek gazdag irodalma megérdemli a fordítók figyelmét. A találkozóon a vajdasági [magyar] ifjú költőket egyébként Koncz István, Deák Ferenc és Gulyás József képviselte.” Részlet a találkozót nem hivatalos közleményéből: „Le akarjuk dönteni a nyelveink között fennálló utolsó gátakat is, széles körű verscserét kívánunk szervezni és verseinket mindazoknak eljuttatni, akik hajlandók elfogadni és szeretni műveinket. Az első stražilovói találkozó egyike azoknak a napfényes ifjúsági összejöveteleknek, amelyek fényét a hősi párt és SKOJ jubileuma növeli.”

1959. szeptember

Az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékén megkezdődtek az előadások.¹ Kérésében ekkor egy meghívott professzor (Sinkó Ervin),² egy docens (dr. Penavin Olga), egy szakmunkatárs (B. Szabó György), egy tanársegéd (Jámbor László) és két gyakorlatvezető (Bori Imre és Ágoston Mihály) volt alkalmazásban.³

> 1959. október 21.

A Magyar Tanszékre ekkor 88 (34 rendes és 54 rendkívüli) hallgató iratkozott be. A következő években a hallgatók száma 1960: 55 (24, 31); 1961: 107 (25, 82); 1962: 55 (25, 30); 1963: 56 (44, 12).⁴

A Vajdasági Oktatásfejlesztő Intézet az 1959–1960-as tanévben kétnyelvű (szerbhorvát és magyar) kísérleti oktatást szervezett az újvidéki József Attila és a szabadkai Jovan Jovanović

Zmaj Általános Iskola 1. és 3. osztályainak két-két tagozatában, valamint a bajsai Pannónia Mezőgazdasági Birtok Általános Iskolájának egy 3. osztályában, bilingvális környezetben, összesen 197 tanulóval, akik mindkét nyelvet megközelítőleg azonos szinten beszélték. A tanév végi felmérés alapján készített jelentés leszögezte, hogy a kétnyelvű oktatás az átlagosnál eredményesebb volt.⁵

A Magyar Külügyminisztérium Jugoszláv Referatúráján készült, magyar–jugoszláv viszony jelenlegi állása tárgyú feljegyzés így fogalmaz: „A jelenlegi magyar–jugoszláv viszonyt tartózkodó normális államközi kapcsolatokként lehet jellemezni, mely az utóbbi hónapokban egyes jugoszláv lépések következtében fokozatosan elhidegülő tendenciát mutat [...] Kulturális területen jóformán mindennemű mozgás az év eleje óta szünetel. Kulturális egyezményünk nincs. Mi egy ilyen egyezmény megkötését már 1955-ben javasoltuk, 1956 és 1957-ben javaslatunkat megismételtük. A jugoszlávok minden esetben kitérő vagy elutasító választ adtak. Ennek hiányában évenként kulturális munkaterveket kötöttünk, melyet magyar részről mindig teljesítettünk, jugoszláv részről azonban nem. Így történt meg, hogy minden viszonzás nélkül fogadtunk jugoszláv népi együtteseket, a Jugoszláv Drámai Színház vendégszereplését, egy festőművész kiállítását stb. [...] Több jel mutat arra, hogy Kapičić Hruscsov elvtársnak az albániai látogatás[a] után azt remélte, magyar részről készek vagyunk áldozatokat hozni a kapcsolatok megjavításáért. Mi magyar részről minden lépést vagy jugoszláv kezdeményezést támogattunk, melyek a két ország normális kapcsolatát segítik elő, s amelyek nincsenek ellentétben az egyenjogúság elvével. Ugyanakkor ellentétben frázisaikkal jugoszláv részről jelenleg is egész sor barátságtalan gesztussal találkozunk. Ezen barátságtalan lépések: 1.) Már több hónapja nem hajlandók elfogadni a Külügyminisztérium

közbenjárását a nem külügyes szolgálati utazások ügyében, megakadályozva ezáltal egész sor fontos hivatalos kiutazást; 2.) Azon a címen, hogy nincs kulturális munkatervünk elutasították egy sor fontos kulturális szakemberünk vízumkérelmét, akik viszonyossági alapon, vagy jugoszláv meghívásra kívántak Jugoszláviába utazni. Ugyanakkor névre szóló meghívásokat küldenek olyan személyeknek akiket politikailag hasznosnak tekintenek mint pl. Vujicsics Sztoján [Vujičić, Stojan] magyar állampolgár szerb sovinizta irodalmár; 3.) Ismeretes az a huzavona, melyet Peják Zsiva et. vízumkérelmével kapcsolatban immár harmadik hónapja tapasztalunk; 4.) A jugoszláv belügyi szervek ez év májusában Magyar Népköztársaság ellenes nyilatkozatra és disszidálásra akarták kényszeríteni Kriczkovics Antal magyar állampolgárt, majd kiutasították [...] Jugoszláviában tartózkodó Incze [Jenő] miniszter elvtárs partnere a Szövetségi Végrehajtó Tanács egyik titkárságának vezetője, akinek rangban kb. egy miniszterhelyettes felel meg.”⁶

1. Tóth Pál Péter: Nyelv és lélek – vajdasági helyzetkép. Beszélgetés Szelei István akadémikussal. *Magyar Tudomány*, 1991. 4. 460–471. – 2. Akit a magyar diplomácia a jugoszláv „revizionista” ideológia legfontosabb magyar képviselőjének tartott. Cséby Lajos nagykövet: A magyar nemzeti kisebbség helyzete Jugoszláviában. 17/szig. titk./1960. Belgrád, 1960. január 15. MOL XIX-J-1-j, Jugoszláv TŰK 25. d. 16/b 00651/1960.; Idézi Szesztay 2003, 276–277. – 3. *Filozofski fakultet u Novom Sadu 1954–1984*. Novi Sad, 1984, 92. – 4. *Filozofski fakultet 1954–1964. Spomenica*. Novi Sad, 1964, 76. – 5. Bilten centra za usavršavanje nastavnika AP Vojvodine, 1960/5, Sremski Karlovci.; AÁ, 242. – 6. MOL XIX-J-1-j-4bc-m-jug-visz-1955–59.

1959. október 1.

Újvidéken megalakult a Josip Slavenski Zeneiskola.¹

Budapesten megalakult a Délszlávok Központi Népi Együttese.²

1. Eberst 1978, 108. – 2. *Iz naše prošlosti I*. Budimpešta, 1979, 150.

1959. október 3.

A zentai klubban Tripolszky Géza tartott előadást *Párizsi benyomások* címmel, 56 hallgatója volt.¹

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.

1959. október 6.

Nemes Dezső érvelése az MSZMP KB PB ülésén: „Ha a televízió olyan fontos a Szovjetunióban, még inkább fontos nálunk, mert a televízió terjedése szorítja háttérbe majd a rádiót, és ezzel ki fogja szorítani a nyugati rádióadásokat is.”¹

1. ZBSZ, 334.

1959. október 7.

Vitaest az újvidéki Ifjúsági Tribünön: Édes fiam. Bírósági tárgyalás. Vádlott a mai fiatalság. Vádló Varga László. Bíró dr. Gyetvai Károly. Védő Girizd László. Tanúk a fiatalok, az ifjúsági vezető, a tanár, a nevelő, a szülő.¹

1. Plakát.

1959. október 10.

A szabadkai Népszínház bemutatta John Osborne *Dühöngő ifjúság* [Look Back in Anger, 1956] című színjátékát. Fordította Otlík Géza. Rendező: Virág Mihály. Díszlet- és jelmeztervező: Mihajlo Dejanović. Zene: Vojislav Kostić. Fellépett: Szilágyi László (Jimmy Porter), Romhányi Ibi (Alison Porter), Fejes György (Cliff Lewis), Tóth Éva (Helena Charles), Szabó István (Redfern). A 31 előadásnak összesen 8722 nézője volt.¹

1. Faragó Árpád: Ünnepi bemutató a suboticiai Népszínházban. John Osborne: Dühöngő ifjúság. MSz, 1959. október 9. 12.; Vukovics Géza: Dühöngő ifjúság. MSz, 1959. október 15. 7.; Dér Zoltán [Dévavári Zoltán]: A meghasonlás tragédiája. 7 Nap, 1959. október 18. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1959. október 14.

Az újvidéki Ifjúsági Tribün *Ökörnyál* címmel humor- és satíraestet szervezett.¹

1. Az est szövegkönyve. Kézirat.

1959. október 19.

Farkas Géza Sinkó Ervinnek: „Végre nyomodra bukkantam. A *Népszavában* olvastam kinevezésedet, melyhez sok szerencsét kívánok. Úgy tudom a 40-es években jártál Pesten, azt hiszem rádióban hallottam a hírek között – én akkoriban Kunszentmiklóson voltam [...] 53-ban végleg Pesten telepedtem le sok lakáskomplikáció és letelepedési szertartás után [...] Nagyon szeretnék már egyszer egy-két hétre haza menni, mert én itt megszokni soha nem fogok.”¹

1. Sinkó Ervin levelezése II., 110. 122–124.

1959. október 21.

Sinkó Ervin megtartotta székfoglaló előadását az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékén, amelyet így kezdett: „Mikor én az egyetem megítéző meghívására ezt a katedrát elfoglalom, érzem, hogy ellenkezne a jugoszláv forradalom egész szellemével, sértené a szocialista Jugoszlávia alapvető törvényeinek leglelkét, ha a magyar irodalom tanszékének felállításáért az állam vagy a kormány nagylelkűségét dicsérném, illetve a jugoszláviai magyarság háláját hangoztatnám az állam, a kormány vagy bármiféle hatóság iránt. Amit kaptunk vagy kapunk – mi éppúgy, mint bármely más jugoszláviai közösség – nem valamiféle uralkodó nemzetnek, hanem annak köszönhető, hogy a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságban nincs uralkodó nemzet. Amit kaptunk és kapunk, a forradalomnak köszönhetjük, mely nem Jugoszlávia egyik vagy másik népének, hanem valamennyinek, valamennyiünknek a forradalma.” Miután megjegyezte, hogy „a magyar irodalomnak ez az egyetemi tanszéke tehát csak akkor fog a jugoszláviai magyarság kulturális életében pozitív szerepet betölteni, ha tevékenysége sikeres hozzájárulás lesz a Jugoszlávia szocialista kultúrájáért folytatott általános, sokoldalú közös erőfeszítéshez”, és nem úgy interpretálni a magyar irodalmi műveket, „hogy azokat az úgynevezett hazafias nemzeti célok szolgálatába lehessen befogadni, mindennek az úgynevezett magyar

kultúrfölény igazságát, a magyar szupremácia jogosságát, a mítoszt kellett szolgáltnia”, székfoglalóját így fejezte be: „Van abban valami felemelő szimbolikus jelentőség, hogy a jugoszláviai magyar irodalom inaugurálása abban az esztendőben történik, amikor a jugoszláv kommunista párt negyvenéves fennállását ünnepeljük. Ennek a pártnak, a mi pártunknak, mindazoknak, akik életüket adták, harcoltak és harcolnak érte, köszönjük, hogy ma itt lehetünk, s hogy ilyen szép feladat elvégzéséhez kérhetjük mostani és jövőbeli diákjaink és munkatársaink segítségét.”¹

> 1959. szeptember

1. Sinkó Ervin: Székfoglaló előadás. *Híd*, 1959. 11. 883–893.

1959. október 27.

Némety Béla fogadta Dimitrijević [Dimitrijević, Božidar] jugoszláv nagykövetségi tanácsost, aki aznapi feljegyzése szerint „vissatért a kulturális tárgyalásokkal kapcsolatos korábbi beszélgetésünkre. Közlése szerint javaslatot terjesztettek Belgrádba, hogy a tárgyalásokat a holtpontról kimozdítsák. A Nagykövetség véleménye szerint két megoldás látszik lehetségesnek: 1.) Tekintettel arra, hogy az év végéig már csak két hónap áll rendelkezésre, nem lenne célszerű a kulturális munkatervet megkötni. Azt javasolják, hogy a két ország koncertirodái művészcserében állapodjanak meg; 2.) Szélesítsük ki az 1959. évi tervjavaslatokat és kezdjük meg a tárgyalásokat az 1960. évre [...] A beszélgetés során többször kihangsúlyozta, hogy számukra nagy fontossággal bír a diákcseré megvalósítása, ezért az új kulturális megállapodás tárgyalásainál újra napirendre kívánják tűzni. Megjegyezte, hogy a magyar nemzetiségű diákok között nehezen tudnák megmagyarázni, hogy miért nem mehetnek Magyarországra tanulni. Pozitív javaslatként értékelte a tárgyaláson kifejtett módosító javaslatunkat, hogy a diákcseré helyett tanárokat küldjenék az Újvidéki Egyetem magyar fakultására [Magyar Tanszék]. Javaslatunk ellen valóban

nehéz bármit is felhozni, de a diákcsere fontosságát hangsúlyozva értésünkre kívánta adni, hogy javaslatunk nem nyerte meg tetszésüket. Figyelembe véve a fentieket, saját véleményként azt a gondolatot vetettem fel, hogy talán mégis helyes lenne, ha megkötnénk az 1959. évi kulturális munkatervet 1960. márciusáig szóló érvénytel, s januárban megkezdhetnénk az 1960. évre szóló tárgyalásokat. Ennek véleményem szerint politikai szempontból is jelentősége lenne. Egyrészt elérnénk, hogy a jugoszlávok végülis akceptálnák követelésünket, másrészt a diákcsere az 1960. évi tárgyalásokhoz kötnénk, amelyet addig lehetne húzni, amíg a jugoszlávok rendeznék tartozásukat [...] Javasoltam, hogy tegyenek javaslatot a delegáció értekezletére és új javaslataikat ott tegyék meg.”¹

Miroslav Krleža Sinkó Ervinnek: „Ne felejtse el, kérem, hogy az embernek, ha e világnak akármilyen katédráján kitaratni kíván, elsősorban izmosnak kell lenni, a gondolkodás törvényeit tisztelni és ha arra fordul a sors, az ész védelmére a fegyveres ellent állásra is elszánni magát. A jövőnk még mindig mint valami csodálatos fatamorgana lebeg előttünk, és ha az egész újvidéki kaland jobbnak mutatkozik, mint ahogy féltünk, annak csak örülök.”²

1. MOL XIX-J-1-j-4a-006180-1-1959. – 2. Sinkó Ervin levelezése II., 111. 124.

1959. október 28.

Az újvidéki Ifjúsági Tribün *Hét muskátli* címmel verses összeállítást készített Gál László kötetéből. Közreműködött Gyapjas Marika, Milenkovics Szvetiszláv és Papp Tibor. Szerkesztette Bányai János.¹

1. Plakát.

1959. október 30.

Benes József a zentai klubban előadást tartott *Modern irányzatok a festészetben* címmel 76 hallgató előtt.¹

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.

1959. november 1.

Mladen Leskovac írta az újvidéki Magyar Tanszék munkájának megkezdése kapcsán a *Politika* című belgrádi napilapban: „A tanszékre nem kevésbé van szükségük a szerbeknek és a horvátoknak, mint a magyaroknak, elsősorban a tudományos munka mind nagyobb követelményei és mind szerteágazóbb szükségletei folytán. A vajdasági szerbség és magyarság több százados együttélése, a horvátok és a magyarok sok százados és sokrétű kapcsolata, s e kapcsolatoknak a messzi, Werbőczy és Kazinczy–Széchenyi korából eredő megszokás nélküli láncolata olyan kötelezettségeket rónak ránk, amelyeket a jövőben, de már ma sem lehet és nem is szabad tagadnunk, sem pedig könnyelműen halogatnunk, noha az effajta stúdiumok – úttörők lévén – mindig nehezek. Bizonyos, hogy a szerb–magyar, a horvát–magyar, tehát a délszláv–magyar viszonyok a múltban olyannyira szövevényesek, gyakran olyan nagy jelentőségűek és sorsdöntőek voltak, hogy lehetetlen ignorálnunk őket, s ostobaság volna nem venni róluk tudomást; mindez azonban nem annyira felderítetlen vagy olyannyira sémákba van kényszerítve az egyik, a másik, esetleg egy harmadik fél legtöbbször tendenciózus és pillanatnyi szükségleteinek megfelelően, hogy ezeknek objektív vizsgálata elsősorban a történelem, de talán még inkább az irodalomtörténet számára alapvetően szükséges. Emiatt az újonnan alapított Magyar Tanszék egész Jugoszlávia szolgálatát kell, hogy vállalja, s nem csupán egy pillanat érdekeit kell, hogy kielégítse.”

1959. november 4.

A tartományi pártbizottság plenáris ülésén párt-szervezési kérdésekről tárgyalt. Milka Agbaba beszámolójában hangoztatta, hogy a Kommunista Szövetségnek 1959. szeptember végén 100 028 tagja volt az 1957. év végi 83 534 taghoz képest, és a kilenc hónap alatt felvett 17 489 új tag 23%-a volt magyar nemzetiségű. Végül leszögezte, hogy e tendencia csak akkor folytatható, ha „kompromisszum nélküli harcot folytatunk mindenfajta, de különösen a szerb sovinizmus, a konzervatív felfogások és a különféle maradi előítéletek ellen”.¹

1. Vajdasági Levéltár, 334. fond. Idézi Bjelica 2010, 426.

1959. november 5.

Tóth Elek, a Külügyminisztérium I. sz. Politikai Osztálya Jugoszláv Referatúrájának III. o. titkára a Sík Endre külügyminiszterhez címzett, Némety Béla osztályvezető által ellenjegyzett tervezetben így összegezte a magyar–jugoszláv kapcsolatokat és az azokra vonatkozó feladatokat: „Jugoszlávia tekintélye a magyar ellenforradalom, majd a JKSZ VII. kongresszusa után rohamosan csökken elsősorban a szocialista tábor országaiban [...] Az imperializmusnak az a szándéka, hogy a jugoszláv revizionizmus segítségével megbontsa a szocialista tábor egységét és a nemzetközi kommunista mozgalmat, megghiúsult. Ez azonban távolról sem jelenti azt, hogy lemondott volna a jugoszláv revizionizmus felhasználásáról. Bizonyítja ezt az is, hogy az Egyesült Államokkal az élen jóformán minden jelentősebb kapitalista ország ma is igen nagy anyagi támogatásban részesíti Jugoszláviát. Mindezeket figyelembe véve megállapítható, hogy Jugoszlávia problémája és szerepe háttérbe szorult. Szükségesnek látszik tehát Jugoszláviát súlyának megfelelően értékelni, s ennek alapján alakítani ki a magyar–jugoszláv kapcsolatokat [...] Jugoszlávia külpolitikájának egyik legfontosabb célja, hogy kedvező körülményeket teremtsen a jugoszláv

revizionizmus terjedése számára. Ezen célkitűzés érvényesült Magyarország irányába folytatott külpolitikájában is [...] 1957 és 1958 folyamán a szocialista tábor gyengítése céljából megkülönböztetett politikát folytattak Magyarország és Lengyelország irányában, ugyanakkor élesen támadták a Szovjetuniót és a többi szocialista országot [...] A jelenlegi nemzetközi helyzet, a nemzetközi erőviszonyok, Jugoszláviának csökkenő szerepe a világpolitikában, a revizionizmus veresége lehetővé teszi, hogy az utóbbi évektől eltérően, amikor Jugoszlávia viszonylatában az intézkedéseinkben a reagálás politikája volt a domináló, jelenleg aktív, kezdeményező politikát folytassunk. Figyelemmel kell kísérni elsősorban a Szovjetuniót, valamint a Jugoszláviával szomszédos Román Népköztársaság és Bolgár Népköztársaság politikájának hasonló vonását. Ez a kezdeményező politika azt is jelentené, hogy hazánkat vagy a testvéri országokat ért jugoszláv támadás esetén tudatos kellemetlen lépést is foganatosítanánk Jugoszlávia irányába [...] A jugoszláv revizionizmus igen erős gyökereket vert a kultúra területén. A revizionizmus elleni harc szempontjából, valamint a szocialista magyar kultúra terjesztése érdekében, igen fontos, hogy minél szélesebb kulturális tevékenységet folytassunk Jugoszláviában. Ugyanakkor szemelőtt kell tartani, hogy a jugoszláv revizionizmus kulturális vonalon igen sokat árthat hazánk kultúrája fejlődésének. Feladatunk tehát olyan normális kulturális kapcsolatok fenntartása Jugoszláviával, a teljes kölcsönösség alapján, mely megakadályozza a revizionizmus beszivárgását.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-4b-001673-1959.

1959. november 6.

Némety Béla a Külügyminisztériumba kérette Kapičić budapesti jugoszláv nagykövetet és 1959. november 13-i feljegyzése szerint „közöltem vele, hogy az utóbbi időben egy-két pozitív lépést tapasztaltunk részükről, amit értékelünk, azonban megmaradt még a belügyi szolgálati vízumok

problémája – amely mindkettőnk számára igen kellemetlen. Ezzel kapcsolatban magyar szóbeli jegyzéket nyújtok át; azzal a meggyőződéssel térünk vissza a kérdésre, hogy megfelelő jóindulattal a probléma megoldható”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-006475-1959.

1959. november 11.

Zentán a Városi Kórház udvarán leleplezték dr. Gerő István mellsobrát. A szobor Vida Jocić munkája.¹

1. Zentai művésztelep, 68.

1959. november 13.

Benes József a zentai klubban előadást tartott *Szimbolizmus a festészetben* címmel 53 hallgató előtt.¹

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962. Forum.

1959. november 14.

A szabadkai Népszínház bemutatta Peter Bejach *A lehetetlen nő* [Eine unmögliche Frau, 1954] című vígjátékát. Fordította Zsigó Károly. Rendező: Garay Béla. Díszlet- és jelmeztervező: Petrik Pál. Fellépett: R. Fazekas Piri (Barbara), Versegi József (Hannes), K. Petz Marika (Katrin). A 71 előadásnak összesen 18 013 nézője volt.¹

1. -: A lehetetlen nő. *7 Nap*, 1959. november 22. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1959. november 15.

A zentai kiállítási terebben megnyílt a művésztelep kiállítása. Tizenkét kiállító 35 művét december 1-jéig 6075 látogató tekintette meg.¹

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.; Zentai művésztelep, 68.

1959. november 18–19.

Egy évvel a JKSZ programjának elfogadása után, 1959. november 18–19-én megtartották a JKSZ KB második plénumát.¹ Az ülésen kifejezésre jutott az utóbbi hat-hét évben tapasztalt gazda-

sági növekedés miatti optimizmus. Ismertették azokat az adatokat, amelyek szerint hét év alatt a nemzeti jövedelem Jugoszláviában megkétszereződött, 1957 és 1959 között évi 13,3%-kal növekedett. Büszkeséggel állították, hogy „fejlődésünk három-négyszer gyorsabb volt, mint a legfejlettebb nyugat-európai országokban, kétszer gyorsabb, mint a legfejletlenebbeké, és ugyancsak gyorsabb, mint a kelet-európai országokban”. Ezeket a jelentős eredményeket az öngazgatás bevezetésének tulajdonították. Az a vágy is jelen volt, hogy a nemzetközi munkásmozgalom előtt megmutakozzon a szocializmusba vezető jugoszláv út szuperioritása.²

Ugyanakkor a JKSZ KB határozatot hozott a „pártmunka hiányosságairól”, ami elsősorban a tagköztársaságok egymáshoz való viszonyáról szólt. A problémák gyökerét a szerzők a beruházások elosztásánál érvényesülő „nacionalista” tendenciákra, a nemzetek egymás közötti érintkezésében mutatkozó „soviniszta” megnyilvánulásokra és az ellenséges külföldi propagandára vezették vissza.³

1. Tito 14, 63. – 2. Bilandžić 1999, 387. – 3. Cséby Lajos nagykövet: Belpolitikai jelentés. 14./szig. titk./1960. Belgrád, 1960. január 19. MOL XIX-J-4-a, Belgrádi Nagykövetség iratai 29. d. 737–741. Idézi Szesztay 2003, 209.

1959. november 19.

A magyar Külügyminisztérium jugoszláv referense így értékelte a magyar–jugoszláv kapcsolatokat: „A szocialista tábor országai, s köztük hazánk is 1955-től kezdve nagy erőfeszítéseket tettek, hogy Jugoszláviával a proletár nemzetköziség elvei alapján a szocialista országok közötti kapcsolatok szintjét elérő viszonyt alakítsanak ki. Mint ismeretes, a jugoszláv vezetők durván elutasították a proletár-internacionalizmus elveinek alkalmazását a nemzetközi kapcsolatokban. Ez az álláspontjuk a JKSZ kongresszusán nyert végleges megfogalmazást. Mindezek alapján hazánk – a többi szocialista országgal egyetemben – kénytelen Jugoszláviával fennálló

kapcsolatait a békés egymásmellettélésre korlátozni és a pártközi kapcsolattól határozottan elzárkózni [...] Az utóbbi években Jugoszlávia irányában részünkről a reagálás politikája volt a domináló. Ezt az akkori viszonyok hozták magukkal. Jelenleg, amikor a Szovjetunió és a szocialista országok, közöttük hazánk nemzetközi tekintélye erősödik, ugyanakkor Jugoszlávia nemzetközi tekintélye csökkenő tendenciát mutat – amikor a revizionizmus hazánkban is és nemzetközi méretekben is döntő vereséget szenvedett, módunk van Jugoszlávia irányában is kezdeményező politikát folytatni, ideértve a pozitív kezdeményezést, de ha ez szükségesnek látszik, negatív lépések megtételét is.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-m-jug-visz-1955-59.

1959. november 21.

Az újvidéki Ifjúsági Tribün Szép Szó szerkesztősége *Találka* címmel irodalmi-humoros-szatirikus műsorral lépett fel a zágrábi Ady Endre Kultúrkörben.¹

1. Plakát.

1959. november 22.

Az újvidéki Ifjúsági Tribün Szép Szó szerkesztősége *Találka* címmel irodalmi-humoros-szatirikus műsorral lépett fel a lendvai Svoboda Kultúrkörben.¹

1. Plakát.

1959. november 27.

Az Újvidéki Rádió fennállása tízéves évfordulója alkalmából a nyilvános *Vidámestet* tartott az újvidéki Szerb Népszínház nagytermében, amelynek felvételét másnap sugározta.¹

Cséby Lajos belgrádi magyar nagykövet a Ficiu román attaséval folytatott beszélgetésről készített beszámolójában jelentette, hogy 1957-ben Újvidéken megszűnt a román nyelvű ipari szakiskola, amelyet egy év szünet elteltével Óbecse egyik szakiskolájában pótoltak román osztállyal,

a román nyelvű újság pedig olvasók hiánya miatt 34 000-ról 9000-re (azaz mintegy 70%-kal) csökkentette példányszámát.² A jelentésbe olyan durva tárgyi tévedések is bekerültek, hogy a *La Libertate* [helyesen Libertatea] című román lap Óverbászon jelenik meg. [Helyesen: Versec].

1. ÚR, *Vidámműsor*, 1959. november 28., 20.00 – 2. Cséby Lajos nagykövet: Ficiu román attaché látogatása. 265/szig. titk./1959. Belgrád, 1959. november 27.

1959. november 28.

Cséby Lajos belgrádi magyar nagykövet jelentéséből: „Hivatkozással a Központ fenti számú rendeleteire, közöljük az alábbiakat: A budapesti Jugoszláv Nagykövetség beosztottainak a JKSZ VII. kongresszusán elfogadott program módosításával és felülvizsgálásával kapcsolatos utalását a magunk részéről taktikázásnak és manipulációnak tartjuk. Ha figyelembe vesszük, hogy a JKSZ Központi Bizottságának legutóbbi november 19–20-i plénuma úgyszólván a program helységének bizonyítása jegyében zajlott le, akkor állításuk valószínűsége alig tételezhető fel [...] A balkáni paktum felélesztése viszont egyet jelent Jugoszláviának a paktumon keresztül a NATO-hoz való csatlakozásával [...] sem a jugoszláv külpolitikában, sem ideológiai vonalon jelenleg nem tapasztalunk olyan változásokat, amelyek a szocialista táborhoz való közeledését bizonyítanák. A nemzetközi erőviszonyoknak a szocialista tábor javára történő megváltozása következtében ide-oda kínálgatják magukat, és továbbra is a két tábor közötti viszályból szeretnének megélni. A szocialista tábor megerősödésétől való félelmükben a jugoszláv külpolitikában inkább olyan változások tapasztalhatók, amelyek a további nyugati orientációt helyezik kilátásba.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-1a-006830-1-1959.

1959. november 29.

Jovo Kapičić budapesti jugoszláv nagykövet fogadást adott a köztársaság napja alkalmából,

amelyen Apró Antal is megjelent. Csatorday Károly, a magyar Külügyminisztérium Protokollosztályának vezetője másnapi feljegyzésében megjegyezte: „Kapičić hosszan ecsetelte, hogy milyen lehetőségek vannak még a két ország közötti gazdasági kapcsolatok fejlesztésére, majd a pártkongresszus fontosságát méltatta és arra üritette poharát, végül a lakbérrendezést említette meg. Apró elvtárs igen barátságos hangnemben válaszolt a felvetett kérdésekre. Amikor a nagykövet arról beszélt, hogy a jugoszláv mezőgazdaságban rekord termést értek el az olasz búza alkalmazásával, Apró elvtárs rámutatott az olasz búza negatív oldalaira, még pedig a nagy műtrágya-igényességére, valamint a belőle készült liszt alacsonyabb minőségére. Ez a beszélgetés mint egy 20-25 percig tartott.”¹

Az Újvidéki Rádió tanácsa díszülést tartott a rádió tízéves évfordulója alkalmából. Farkas Nándor volt igazgató mondott beszédet.²

1. MOL XIX-J-1-j-4a-006944-1959. – 2. Beszédét lásd *Híd*, 1960. 1. 58–62.

1959. november 30. – december 1.

Budapesten megtartották a Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusát. Felszólalt Hruscsov, a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának első titkára, a Minisztertanács elnöke is. A kongresszus az alábbi vezetőséget választotta: a Központi Bizottság első titkára Kádár János; a Politikai Bizottság tagjai: Apró Antal, Biszku Béla, Fehér Lajos, Fock Jenő, Kállai Gyula, Kiss Károly, Marosán György, Münnich Ferenc, Nemes Dezső, Rónai Sándor, Somogyi Miklós; póttagok: Gáspár Sándor, Komócsin Zoltán, Szirmai István. A Központi Bizottság titkárai: Fock Jenő, Fehér Lajos, Kádár János, Kiss Károly, Marosán György és Szirmai István.¹ Kádár János beszámolójának az állami viszonyokról szóló részében úgy értékelte, megvannak a feltételek a Jugoszláviával való „normális, jószomszédi viszonyok” kialakításá-

ra, megjegyezve, hogy ezek a viszonyok 1956 és 1958 között „súlyosan megromlottak”, és nehezményezve, hogy „Jugoszlávia az utóbbi időben támadja a Kínai Népköztársaságot és az Albán Népköztársaságot”.² A kongresszuson rajta kívül egy felszólaló se bírálta Jugoszláviát.³

A kongresszus határozatában a *Társadalmi rendünk további erősítése és fejlesztése* címet viselő V. fejezet egyik kétbekezdéses pontját teljességgel a nemzetiségi kérdésnek szánták. Az első bekezdés leszögezte, hogy a hazai nemzetiségpolitikában a marxizmus–leninizmus általános elvei érvényesülnek. A németiség diszkriminációjára a demokrácia megszilárdítása érdekében volt szükség, de ma már a németek is a szocialista Magyarországot építik. A délszlávok üldöztetéséről nem írt, csak arról, hogy sikertelenek bizonyultak az ő állampolgári hűségük megingatására tett állítólagos kísérletek. A bekezdés a két megnevezett kisebbséget tehát mentesítette a kollektív felelősség aljától, de magát a kollektív felelősség elvét fenntartotta. A második bekezdés szerint az állam „ezután is gondoskodni fog róla, hogy nemzetiségeink ápolják anyanyelvi kultúrájukat [...]; gyermekeik az általános és a középiskolában is saját nyelvükön tanulhassanak, a nemzetiségek tagjai társadalmi és állami életükben a magyarokkal egyenlően vegyenek részt.”⁴

1. *Iz naše prošlosti I.* Budimpešta, 1979, 143.; MTK82. – 2. *Népszabadság*, 1959. december 1. – 3. MRP 1959, 160. – 4. *Magyar történelmi kronológia.* Budapest, 1981, Tankönyvkiadó, 553.; Kalmár98, 253.; Szesztay 2003, 195–196.

1959. november

A *Híd* 11. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Székfoglaló előadás*; Fehér Ferenc: *Írói adósságaim*; Gál László versei; Bányai János: *Életünk legszebb útja*; Majtényi Mihály: *Csoda a búzaföldön*; Huszár Zoltán versei; Ranko Marinković: *Három csontcsillag* (Ford. Borbély János); *Fehér Ferenc versei*; Németh István: *Hőstett*; Deák Ferenc: *Rekviem*; Karl Gorčanec: *Lebegés* (Ford. Bodrits István); Dér Zoltán: *Hét isme-*

retlen Kosztolányi-vers; Sánta Péter [Simokovics Rókus]: *Beszélgetés*; Juhász Géza: *Ajándék* (Majtényi Mihály: *Lássuk a medvét*); Juhász Géza: *Fejlődő kritikánk* (B. Szabó György: *Tér és idő*); Bori Imre: *Napló a boldogtalan gyerekkorról* (Radnóti Miklós); Borbély János: *A háború utáni jugoszláv irodalom egyik legértékesebb alkotása* (Ranko Marinković: *Ruke*); Bori Imre: *Az értelem dicséretéről* (Kolozsvári Grandpierre Emil); R. M.: *Nyugatnémet Hamlet; Krónika; Jegyzetek*. Dobó Tihamér, Sáfrány Imre, Ács József és Ankica Oprešnik rajzai.

1959. december 2.

Az újvidéki Ifjúsági Tribün Szép Szó nevű magyar szerkesztőségének szervezésében Székely Tibor tartott előadást Nepárról.¹

1. Plakát.

1959. december 3.

A Forum Lap- és Könyvkiadó Vállalat Tanácsa Nagy József elnökletével, Farkas Nándor igazgató előterjesztésére határozatot hozott a Híd irodalmi díj megalapításáról, és elfogadta a Híd-díj kiosztásának szabályzatát hangsúlyozva: „A Forum kiadói tanácsa a *Híd* folyóirat fennállásának huszonötödik évfordulója és a Jugoszláv Kommunista Párt fennállásának negyvenedik évfordulója alkalmából elhatározta, hogy irodalmi díjat létesít a jugoszláviai magyar írók kiváló műveinek jutalmazására.”¹

Boros Róbert, a magyar Külügyminisztérium I. sz. Politikai Osztályának megbízott vezetője, miután Kapičić budapesti jugoszláv nagykövettel és annak két munkatársával megtárgyalta a magyar–jugoszláv kulturális munkaterv nyitott kérdéseit, hosszabb beszélgetést folytatott a nagykövettel, amelynek tartalmát 1959. december 16-án keltezett feljegyzésében így foglalta össze: „A beszélgetés folyamán Kapičić kifejtette: örül, hogy megegyeztünk a kulturális munkaterv kérdésében. A megegyezés ténye túl-

haladja magának a munkatervnek a jelentőségét. Ezután arról beszélt, hogy külügyminisztériumi körökben – tapasztalata szerint – egy olyan nézet van elterjedve, hogy személy szerint ő és a nagykövetség tagjai rosszakaratúan kezelik a magyar–jugoszláv kapcsolatok problémáit. Ő a legmélyebb meggyőződéssel mondhatja – mondta – hogy magyarországi missziójának első percétől kezdve egyetlen óhaj hatotta át: a magyar–jugoszláv viszony javítása elősegítésének kívánsága. Nem ő tehet róla, hogy ez nem sikerült neki. Reagálva az általa elmondottakra azt mondtam, nem pontos az a benyomása, hogy a Külügyminisztérium úgy vélekedik róla, hogy a magyar–jugoszláv kapcsolatok fejlesztése ellen tevékenykedik, ellenben egy olyan vélemény valóban kialakult, hogy a budapesti Jugoszláv Nagykövetség nem tesz meg mindent kapcsolatainkban felmerülő problémák megoldása érdekében. Itt utaltam azokra a problémákra, amelyek az utóbbi időben meghatározták a magyar–jugoszláv kapcsolatokat: vízumháború, Peják-ügy, kulturális munkaterv stb. Kapičić ezután elmondotta, hogy Némety elvtárs legutóbbi beszélgetésük alkalmával úgy vélekedett, hogy már csak egyetlen probléma van a magyar–jugoszláv viszonyban – ez a szolgálati vízumok ügye. Magyar szempontból valóban így van. Jugoszláv szempontból azonban több probléma áll fenn. Ezek a problémák a következők: Milovanov halálával kapcsolatos magyar kártérítés, a kulturális javak restitúciójáról szóló megállapodás magyar részről való jóváhagyása, valamint a Magyarországon államosított jugoszláv vagyronról kért tájékoztatás megadása. Kapičić ezután hosszasan beszélt az MSZMP kongresszusán Jugoszláviával kapcsolatban elhangzottokról. Csak a maga nevében beszél – jelentette ki – ő üdvözli Kádár elvtárs azon szavait, hogy a magyar–jugoszláv kapcsolatok továbbfejleszthetők. Nem érti azonban, hogy milyen összefüggésben van a magyar–jugoszláv viszony a jugoszláv–albán, vagy a jugoszláv–kínai kapcsolatokkal.

Ami Kádár elvtársnak a JKSZ-szel kapcsolatos kijelentéseit illeti, arról a következőt mondotta: volt, ahogy volt, azonban miért kellett ezt a kérdést az események után 3 évvel újból előhozni. A jugoszláv fél számtalan jelét adta jóakarátának már 1956 folyamán, hiszen fogadták a Gerő vezette pártküldöttséget annak ellenére, hogy Gerőt Jugoszlávia ellenségének tartották. Tito elsőként üdvözölte a Kádár-kormányt »mint egyetlen tisztességes erőt« Magyarországon. Véleménye szerint a pártkongresszuson elhangzott »jugoszlávellenes támadás« részükről megfelelő reagálást fog maga után vonni. Kapičić fenti fejtegetéseire azt válaszoltam, hogy a kongresszus az utóbbi három év eseményeiről tárgyal, tehát ezt a kérdést kikerülni semmi esetre sem lehetett, de amint látják, a jugoszlávkérdés a legmértéktartóbban, s a legszűkebbre korlátozva szerepelt a kongresszusi beszámolóban.²

1. *Híd*, 1960. 1. 3–4. – 2. MOL XIX-J-1-j-4a-0016739-1959.

1959. december 4.

Sulhóf József beszámolója az Újvidéki Rádióban: „Kultúrhónapot rendez Csantavéren a *Magyar Szó* szerkesztősége. A kísérleti hónap célja, hogy a majdnem minden napra jutó rendezvényekkel felkeltsék az érdeklődést a kultúrelvet különféle jelenségei és műfajai iránt. Az érdekes és a többi falunak példaadó kísérlet sajnos nem úgy kezdődött, ahogyan maga a mozgalom megkövetelte volna. Az első előadás a filmről elmaradt, a másodikat egy vendéglőben rendezték meg, amelynek rendes forgalma nemcsak zavarta az előadót és hallgatóságot, hanem azt is lehetlenné tette, hogy a bejelentett klubest közvetlen, vitákkal élénkített hangulata kialakuljon [...] Az első, tegnap este megtartott előadás keretében Sulhóf József a magyar nótáról és a népdalról beszélt [...] Végezetül azonban azt a megállapítást tette, hogy a népdal és a nóta közötti ellentétben a műdalok művészi értéke a lényeges. A problémát a mai fiatalság már alig ismeri, mert főként

a táncdal iránt érdeklődik. Az előadáson Blinka Ilona és Purda András szép énekkel, Rác Lajos és zenekara muzsikával illusztrálta Sulhóf József szavait.”

1959. december 5.

A szabadkai Népszínház bemutatta Ray Lawler *A tizenhetedik baba nyara* [Summer of the Seventeenth Doll, 1958] című színjátékát. Fordította Majoros István. Rendező: Virág Mihály. Díszlet: Petrik Pál. Fellépett: Szabó Cseh Mária (Olive), Heck Paula (Pearl), Szilágyi László (Roo), Fejes György (Barney), Juhász Anna (Emma, Olive anyja), Pataki László (Johnie Dawd), Romhányi Ibi és Majoros Katica (Búbbá). A 26 előadásnak összesen 7767 nézője volt.¹

Az Újvidéki Rádió közölte: „Ma este újabb rendezvénnyel gazdagodik a *Magyar Szó* szervezte csantavéri kultúrhónap. A szövetkezeti otthon színháztermében a *Magyar Szó* 15. évfordulója alkalmából ünnepi élőújságot rendeznek. A jubileumi élőújságon Vébel Lajos, a *Magyar Szó* főszerkesztője, Kollin József, Minda Tibor, Szerencsés József, Girizd László és Németh P. István a *Magyar Szó* szerkesztői, valamint Varga László az *Iffúság* főszerkesztője és Lépes László a *Képes Sportújság* szerkesztője színes írásokat és időszzerű cikkeket olvasnak fel, továbbá anekdotákat mondanak el a szerkesztőség életéből. Az élőújság szokásos vidám műsorszámái sem maradnak el. Ferenczi Jenő és Nagy József a Rádió *Vidámest* együttesének tagjai villámtréfákat adnak elő. Kovács Sztrikó Zoltán, a Novi Sad-i Tanárképző Főiskola tanára pedig időszzerű karikatúrákat rajzol. Az élőújság résztvevői ezenkívül Csantavér egyik időszzerű társadalmi problémájáról bírósági tárgyalást tartanak. Műsor közben Bogdánfi Sándor ismert humoristánk, a *Dolgozók* főszerkesztője konferál.”

A *Fényszóró* című ifúsági műsor arról számolt be, hogy „December másodikán Székely Tibor, akinek a nevét bizonyára mindannyian

ismeritek, a Novi Sad-i Ifjúsági Tribün vendége volt. Hogy műsorunk hallgatóinak is adjunk egy kis ízelítőt a nagy világotutató előadásából, megkértük, mesélje el egyik érdekes nepáli élményét. Ahogy ő mondotta, sajnos magyarul már elfelejtett, és ezért a beszélgetést csak fordításban közölhetjük”.

1. Dévavári Zoltán: Elveszett illúziók. *Dolgozók*, 1959. december 11. 9.; Dér Zoltán [Dévavári Zoltán]: A társtalanság szomorúsága. *7 Nap*, 1959. december 13. 7.; Gerold, Pastyik 1970.

1959. december 8.

Az Újvidéki Rádió közölte: „Jovo Kapičić, hazánk budapesti nagykövete és Dénes Leó, a külföldi kultúrkapcsolatokat ápoló magyar intézet alelnöke levélváltás által jugoszláv–magyar kulturális egyezményt kötött.”

1959. december 9.

Az Újvidéki Rádió *Hajnali híradás*ában sugározta a Tanjug jelentését arról, hogy „Az Egyesült Nemzetek közgyűlése tegnap vitát kezdett a 24 nyugati országnak a magyarkérdéssel kapcsolatban benyújtott határozati javaslatáról. A vita elején Leslie Munro új-zélandi képviselő, az Egyesült Nemzetek külömbizottja jelentést tett küldetéséről. Péter János magyar delegátus hosszabb beszédben foglalkozott a jelenlegi kormány tevékenységével, majd áttért az ügynevezett magyar ügynek az Egyesült Nemzetekben történt felvetésére, és kétségbe vonta az ENSZ illetékességét ebben a kérdésben. Az 1956. évi magyarországi eseményekről szólva Péter János a többi között kijelentette, hogy a magyar hatóságok azért folyamodtak a szovjet csapatok beavatkozásához, mert féltek, hogy Magyarország új tűzfészek, új Korea lesz. Számunkra ez az élet vagy halál kérdése volt – mondotta. A továbbiakban hangsúlyozta, hogy az Egyesült Államok nyíltan olyan célokra törekszik, amelyek ellentétben állnak a nemzetközi feszültség csökkentésével. Cabot Lodge, az amerikai kül-

döttség főnöke sajnálkozását fejezte ki, hogy a Szovjetunió és Magyarország nem tartja tiszteletben az ENSZ-nek a magyarkérdésben hozott határozatait. Az amerikai küldött támogatta Leslie Munro jelentését, és ő terjesztette be a 24 ország határozati javaslatát. Leslie Munro jelentését támogatta a holland, az angol és a francia kiküldött is. Kuznyecov szovjet külügyminiszter-helyettes kijelentette, hogy az ügynevezett magyarügy megvitatásával elvonják a küldöttek figyelmét a valóban fontos kérdésekről. A vitában felszólalt még Olaszország, Pakisztán és Albánia képviselője.” Késő esti híradásában azt is közölte, hogy „A Fülöp-szigetek, Spanyolország, Dánia, Ausztrália, Uruguay és Venezuela képviselői támogatták a huszonnégy ország határozatát. Követelték a szovjet szövetségtől, hogy vonja ki csapatait Magyarországról, a magyar kormánytól pedig, hogy tegye lehetővé az ENSZ Különleges Bizottságának a véleménykutatást a három évvel ezelőtti magyarországi eseményekről. A bolgár delegátus élesen a szemére vetette az Egyesült Államoknak, hogy az ENSZ révén be akar avatkozni Magyarország belügyeibe. Románia képviselője hangsúlyozta, hogy az amerikai delegáció Magyarország esetében a szabadságról és az igazságról beszél, ugyanakkor azonban a szabadságért harcoló algériai felkelők ellen szavaz.”

Arról is beszámolt, hogy „Magyarországon tíz hónappal ezelőtt a gyárakban munkaverseny kezdődött a pártkongresszus tiszteletére. A verseny most a kongresszus után is folytatódik, egészen jövő év április 4-ig, a felszabadulás napjáig. Mint a budapesti lapok írják, mind több az olyan munkaközösség, amely a kongresszusi versenyben vállalt kötelezettségek teljesítése után újabb feladatok teljesítését vállalta magára. Feltelezik, hogy a kongresszus előtti versenyben a terven felül megvalósított termékek összértéke meghaladja a 3 milliárd forintot”.

Az újvidéki Ifjúsági Tribünön *Dél keresztje* címmel zenés irodalmi és képzőművészeti műsort

szerveztek. „Szó: Faragó Árpád, Gyapjas Mari-ka, Laták András, Papp Tibor, Tusnek Ottília. Kép: Deák Ferenc, Dobó Tihamér. Rendezte: Milenkovics Szvetisláv. Zenei rendező Berger Oszkár.”¹

1. Plakát.

1959. december 10.

Az Újvidéki Rádió ismertette a *Komunist*, a JKSZ sajtószerve aznapi számában megjelent kommentárját a Magyar Szocialista Munkáspárt hetedik kongresszusáról (> 1959. november 30. – december 1.): „A Magyar Szocialista Munkáspárt november harmincadika és december ötödike között megtartott VII. kongresszusa a pártélet 1954-től máig eltelt időszakát ölelte fel [...] A kongresszusról nincs teljes áttekintésünk, mert a jugoszláv sajtó képviselőinek nem engedélyezték a részvételt a kongresszuson, holott az MTI tudósítója annak idején végigkísérhette a JKSZ VII. kongresszusának menetét, de a rendelkezésünkre álló adatok szerint a kongresszus figyelme a gazdasági problémákra összpontosult. Magyarország az ismert októberi események alatt nagy gazdasági megrázkódtatásokon esett át, ami megtorpantotta az ország gazdasági fejlődését [...] Az októberi események közben Kádár János hazánkat is megemlítette. Jugoszlávia jól ismert álláspontját ezekről az eseményekről sajnos úgy értékelte, mint beavatkozást Magyarország belügyeibe. Nem mulasztotta el, hogy beszámolójában megtámadja a JKSZ vezetőségét és a Kommunista Szövetség úgynevezett revizionizmusát, ami véleménye szerint gátolja a két párt hivatalos viszonyát. A kongresszusnak az a megállapítása, hogy az utóbbi időben a magyar–jugoszláv nemzetközi viszonyok javultak, és hogy még jobbak is lehetnek, üdvözlést érdemel. Annál értelmetlenebbül hangzik azonban a jugoszlávellenes kampány fegyvertárából származó vádak megisméltlése, amelyek szerint a jugoszláv kormány megnehezíti a békeharcot, mert állítólag támadja Magyarországot barátait,

mint amilyenek a Népi Kína és Albánia, jóllehet mindenki tudja, hogy ki kit támad. A szovjet pártküldöttség vezetőjeként a kongresszuson részt vett Hruscsov, a Szovjet Kommunista Párt első titkára [...] beszédében nagy súlyt fektetett a munkások anyagi érdekeltségének kérdésére is hangsúlyozva, hogy attól nagymértékben függ a szocialista építés fejlődése. Tekintet nélkül arra, hogy az MSZMP kongresszusa nem bocsátkozott bele abba, hogy maradéktalanul kielemezze az októberi események okait, mégis elégedetten kell megállapítanunk, hogy az, amit Kádár János, meg különösen amit Nikita Hruscsov mondott, egy újabb lépés a múltbeli téves politika valós okainak felmérése felé. Úgy is mondhatnánk, hogy ez újabb lépés lehetne előre, ha nem fordulnának elő következetlenségek és ellentmondások, vagyis hogyha az említettekkel egy időben nem hibáztatnák az úgynevezett jugoszláv revizionizmust és azokat a törekvéseket is, amelyek a pozitív irányú haladást jelentik a magyar szocializmusban.”

Helyet kapott az aznapi műsorban a következő hír is: „Katonai vállalataink, melyek azelőtt kizárólag a Néphadsereg számára dolgoztak, jövőre 30%-kal több közfogyasztási cikket gyártanak, mint az idén. A program szerint jövőre elsősorban a személygépkocsik, motorok, továbbá textil-, varró- és írógépek, ezenkívül fényképezőgépek, kerékpárok és háztartási cikkek gyártását fokozzák. A szóban forgó üzemek már 1956 óta foglalkoznak közszükségleti cikkek gyártásával. A termelést fokozatosan átszervezték, és 1956-tól 1959-ig az üzemek kapacitásának 20%-án már erre a célra használták ki.”

1959. december 11.

Fehér Ferenc az Újvidéki Rádióban: „A napokban értesültünk, hogy bizonytalan időre elhalasztották a Jugoszláv Írószövetség december derekára tervezett zágrábi plénumát. Mivel azonban remélhető, hogy csak szervezési akadályok hátráltatták íróink e jelentős találko-

zását, s remélhetőleg még ez évben sor kerül a plénumra – érdekes lesz visszapillantani az Írószövetség legutóbbi, rendkívüli plénumára. Öt év távlatából nyugodtan megállapíthatjuk, hogy forradalmi fordulópontot jelentett az a sok-sok referátum, és a tartalmas viták egész sora, melyek eredményeként tovább folytatódott irodalmunk egészséges szellemi emancipálódása az irányítotttság nyúgei alól [...] Több olyan irodalmi lap és folyóirat jelent meg a legutolsó plénum óta, amelyek zászlajukra már nem egyik vagy másik irodalmi front harci jelszavait tűzték, hanem egy mind többet emlegetett »általános jugoszláv irodalmi kritérium« megvalósítását szorgalmazzák. Mind gyakoribb jelenség, hogy szlovén irodalmi folyóiratok egész számukat szerb, horvát vagy macedón írónak szentelik, ugyanezt teszik a más népköztársaságainkban megjelenő testvér folyóiratok is. A nyelv emelte határok mindinkább leomlanak az országos, közös irodalmi rendezvényekkel – gondolunk itt elsősorban a jugoszláv költészeti fesztiválra és más nagy irodalmi találkozókra – s minden egyes ilyen nagy találkozó úgyszólván egy-egy újabb felfedezést jelent [...] Nem tudhatjuk még, mi képezi majd a közelgő új írószövetségi plénum központi magvát, de bizonyos, hogy szó lesz majd általános jugoszláv irodalmi esztétikánk kérdéseiről is.”

A zentai klubban Benes József tartott előadást *Dadaizmus és kubizmus a festészetben* címmel. 63 hallgatója volt.¹

1. Slikarska kolonija u Senti. Novi Sad, 1962, Forum.

1959. december 12.

A JK SZ és a SKOJ 40. évfordulójának ünnepségei keretében Zágrábban díszülést tartott a HK SZ városi bizottsága, amelyen Tito is beszédet mondott. Többek között kijelentette: „A külpolitikai kérdésekről szólva meg kell említenem a Budapesten, a Magyar Dolgozók Pártja

kongresszusán ellenünk elhangzott kritikát is. Szerintünk ez igen sajnálatos. Magyarországgal többé-kevésbé jó a viszonyunk gazdasági, de politikai téren is. Miért volt rá szükség, hogy most ezen a kongresszuson ismét hangoztassák valamiféle bűnünket, vagyis hogy beavatkoztunk Magyarországot belügyeibe. Mint ismeretes, mennyi dokumentumban és beszédben kimondtuk, hogy nem avatkoztunk be belügyekbe, és hogy ott olyan kellemetlen események játszódtak le, amelyeket mi éppúgy elítélünk, mint ők. Kinek van szüksége arra, hogy ezt ismét firtassa? Mi azonban nem akarunk a világ előtt, a történelem előtt bűnösnek látszani olyasmiben, amiben nem vagyunk bűnösök. Ha egy nap szükség lesz rá, nyilvánosságra hozzuk a teljes dokumentációt, hadd lássák, bűnösök vagyunk-e [...] Kádár elvtárs például ezt mondta: Sajnáljuk, hogy a jugoszláv elvtársak támadják barátainkat, Kínát és Albániát. Ezek szerint mi két olyan országot támadunk, amely az ő barátjuk. De hát ki kit támad? Úgy látszik, hogy Kádár összekevert itt valamit. Helyesebb lett volna, ha ezt mondja: Nekünk tetszik, hogy Kína és Albánia támadnak benneteket, nem pedig azt, hogy mi támadjuk őket. Védelemben venni valakit, aki olyan szitkozódva és kíméletlenül támadja hazánkat és minden cselekedetünket, mint ahogyan e két ország egyes vezetői teszik, mégiscsak méltánytalan magatartás velünk szemben. Szeretném, ha ez többé nem fordulna elő. Az a kívánságunk, hogy Magyarországgal még szorosabb kapcsolatokat teremtsünk. Szomszédok vagyunk, sok a rokon vonás köztünk, és az országaink közti gazdasági árucserre terén mindkét ország érdekében együttműködhetnénk – s ezt kellene tennünk a politikai kapcsolatok terén is.”¹

1. Tito 14, 129–131.

1959. december 14.

Tito Varaždinban mondott beszédéből: „Olykor ugyan, amikor az eszközök elosztásáról van szó, előfordul, hogy mindenki többet szeretne kapni.

Mindenki a maga vidékét tartja szem előtt, és ez érthető. De én azt szeretném, ha az emberek öntudata ebben a vonatkozásban is olyan fejlett volna, hogy mindig az egészet, a közösség egészét tartanák szem előtt [...] Megvalósítottuk népeink testvériségét és egységét, és tudnunk kell, hogy ma, amikor igyekszünk ezt a testvériséget és egységet megszilárdítani, nem engedhetjük meg, hogy ebben a gazdasági tényező akadályozzon bennünket.”¹

1. Tito 14, 139–140.

1959. december 15.

Az Újvidéki Rádió a nap folyamán többször is közölte: „A belgrádi Jugoeksport külkereskedelmi vállalat ma Budapest egyik legszebb kiállítási termében megnyitotta a jugoszláv könnyű- és háziipari termékek kiállítását. Ez alkalomból Božo Dimitrijević, hazánk budapesti nagykövetségének ügyvivője fogadást rendezett. Részt vettek rajta a magyar külügy- és külkereskedelmi minisztérium funkcionáriusai, a külkereskedelmi kamara és más intézmények képviselői, valamint a diplomáciai kar tagjai.”

Aladics János a *Délutáni híradó*ban arról számolt be, hogy „A hét végén színvonalas irodalmi esten vettünk részt a Novi Sad-i szlovákok Pavel Jozef Šafarik nevét viselő kultúrházában [...] Az estnek nagy sikere volt. Úgy is mondhatnánk, hogy a Novi Sadon élő körülbelül négyezer szlovák nagyon is rászomjazott a költők élő szavára. Mert Novi Sadon már régen – körülbelül egy évvel ezelőtt – volt hasonló szlovák nyelvű irodalmi rendezmény”.

Az Óbecsei Községi Népbizottság 07-949/58. számú határozatával Óbecsén megalakította a Levéltári Begyűjtő Központot, amelyet az egykori Óbecsei Járási Népbizottság 1. számú épületében, a Felszabadulás téren helyeztek el. E begyűjtő központ alapítására annak idején a zentai Történelmi Levéltár kezdeményezése alapján került sor a célból, hogy a volt Óbecsei járás

területén begyűjtött levéltári anyag elhelyezhető legyen, védelem és rendezés alá kerüljön, mert a Verbászi Járás Népbizottsága, amelyhez a terület az Óbecsei járás megszűnte után tartozott, megtagadta a levéltári tevékenység finanszírozását.

1959. december 18.

Tito a Beli Dvorban fogadta a szlovéniai katolikus papok Cirill és Metód nevű egyesületének küldöttségét élén Matija Medvešek elnökkel és dr. Stanko Cajnkar alelnökkel, a ljubljanei teológiai fakultás dékánjával. Dr. Cajnkar emlékeztette a köztársasági elnököt, hogy a küldöttség egyes tagjai már 1945-ben, a köztársaság kikiáltása alkalmából rendezett fogadáson vendégei voltak, majd vázolta a római katolikus egyház és az állam közötti viszonyban felmerült nehézségeket, és megállapította, hogy e kérdés megoldása megköveteli a papok szellemi átállását, s ebből a szükségletből született meg a különálló papi egyesületek megalakításának gondolata is. Miután megemlítette, hogy az egyesület most fennállásának 10. évfordulóját ünnepli, és hogy már a szlovéniai katolikus papok felét soraiba tömörítette, dr. Cajnkar a következőket mondta: „Ma már nem fér kétség ahhoz, hogy mi, a Szlovén NK katolikus papjainak egyesületébe tömörült katolikus papok is a szocialista társadalom alapjait építjük, mert a jelenkori nagy zűrzavarban ez az egyetlen nagy reménysége az emberiségnek.”¹

1. Tito 14, 142.

1959. december 21.

A Tartományi Közművelődési Közösség értekezletén Nagy József elnök kifejtette: „az amatőr színházak és műkedvelő színjátszó együttesek egy részének műsorában még elég sok fogyatékoság, sőt eszmei gyengeség is észlelhető. Műsoruk hátrányos elemei a romanticizmus, a népieskedés, a primitivizmus, idegen hátrányos hatások, a divatmajmolás és a sovinizmus [...] Hangsúlyozni kell, hogy a nemzeti romantika problémája még

sokkal kiütközőbb egyes kisebbségi, főképp magyar amatőr színjátszó egyesületekben. Ezek az egyesületek 1958-ban mintegy 90 művet adtak elő. Ezek közül tíz népszínmű volt határozottan nemzeti-romantikus tartalommal. Ha ehhez hozzáfűzzük, hogy mintegy 50 művet mutattak be a magyar romantikus irodalomból, amelyek eszmei-politikai szempontból nem károsak ugyan, de cselekményükkel, szereplőikkel és díszleteikkel egy elmúlt társadalmi-történelmi korszakot mutatnak be, akkor teljes képet alkothatunk magunknak az említett műkedvelő egyesületek műsorának eszmei jellegéről [...] A magyar nyelvű színházak műsorának futólagos áttekintése arról tanúskodik, hogy az 1958/59. évi idényben csak némileg változott a helyzet. A 72 bemutatott darab közül 18 hazai drámai mű, 11 nemzeti-romantikus tartalmú, 14 émelegős operett, 16 nagyrészt a két háború között írt felszínes és könnyű színdarab. Való tény, hogy a bemutatott daraboknak majdnem a fele eszmei szempontból nagyjából ártalmas.”¹

Az Újvidéki Rádió hírül adta: „Vajdaság Kultúrközössége Novi Sadon ma megtartotta első közgyűlését. Megállapították, hogy a tartomány mintegy 300 közművelődési egyesületének megintézményének munkája sokoldalú, fejlett kultúréletet eredményezett. Az elmúlt idényben körülbelül 4500 rendezmény volt és több mint 700 000 polgár tekintette meg. A Kultúrközösség elnökévé ismét Nagy Józsefet választották meg.”

1. Nagy József beszámolójának szövegét lásd *Híd*, 1960. 2. 152–156.

1959. december 22.

Az Újvidéki Rádió *Kultúrrevü* című műsorában Sulhóf József *Tudósítás a kultúrparlament üléséről* címmel részletesen beszámolt a Vajdasági Kultúrközösség előző napi közgyűléséről: „Parlamentari beszámolókat természetesen azzal kell kezdeni, hogy megmondjuk: a kultúrközösségek

tartományi tanácsának közgyűléséről van szó, amelyet sokszor és joggal neveznek kultúréletünk tartományi parlamentjének. Az ülésről tehát a következő országgyűlési tudósításban számolunk be. A parlament ülését Nagy József elnök valamivel kilenc után nyitotta meg [...] a közművelődés néhány kérdéséről tartott beszámolót. Bevezetőben hangsúlyozta, hogy a közművelődésnek lépést kell tartania az ország rohamos gazdasági fejlődésével. Ezt nemcsak a gyors gépesedés követeli meg, hanem a szocializmus maga is, hiszen a legszélesebb rétegeknek is a kultúrjavak részeseivé kell válniuk [...] Kitért a beszámoló arra is, hogy a kommunák milyen szerepet kaptak a kultúrélet fejlesztésében, mivel anyagi erejük növekedésével mind nagyobb eszközök állnak rendelkezésre ahhoz, hogy a szellemi életet is fejlesszék [...] A gazdasági tényezők olykor nem tanúsítanak elég megértést a kultúrélet szükségletei iránt [...] A beszámoló azzal zárult, hogy a módszerekben változtatni kell, hathatósabb eszközökhöz kell folyamodni, hogy a tömegek a kultúrélet tevékeny résztvevői, egy humánus szocialista élet élvezői legyenek. A beszámolót követő szünet után sorban jelentkeztek a felszólalók. Varga Péter Suboticáról a zenei amatőrizmusról, az új és régi munkamódszerek nehézségeit tette szóvá [...] Sulhóf József író a Gyermekszíniátszó Szövetség néhány vitatételével egészítette ki az elnöki beszámolót [...] Draginčić elnök ezután az ülést berekesztette és folytatását délután háromra tűzte ki. De bizony fél négy felé járt, mire Sreta Stajić, aki átvette az elnöklést, megnyithatta az ülést. A résztvevők száma megfogyatkozott, a mezei hadak elkapták az első vonatot, amely hazafelé indult, és a hallgatóság soraiban is csak alig lézengett néhány kitarató érdeklődő. Az első felszólaló Olajos Mihály, a rádió igazgatója volt, de nem a rádió szerepéről, hanem a szakszervezeti kultúrtevékenységről beszélt. Hangoztatta, hogy a munkásosztálynak nemcsak művelődnie kell, hanem egész kultúréletünknek magán kell viselnie a munkásság vezető szerepének hatását.

Braun István Suboticáról a műkedvelő színjátszást abból a szempontból világította meg, hogy hogyan lehet a legkisebb eszközökkel legnagyobb eredményeket elérni, és a színvonalas tarka műsorok mellett szállt síkra [...] Dévics Imre a társadalom mint mecénás szerepére világított rá [...] A vita ezzel lezárult. A jelölőbizottság nevében Jan Kiš előterjesztette az új parlament jelöltjeinek névsorát. A jelölteket a közgyűlés egyhangúlag megválasztottnak nyilvánította. Az ülés ezzel végleg véget ért. Természetesen nem hiányoztak a kuloárbeszélgések sem [...] Az egyik mondatban Nagy József elnök nehezményezte, hogy a műkedvelő színjátszók játékkrendjén még mindig szerepelnek lélekrontó népszínművek, köztük a *Csirkepaprikás* című zenés játék is. Ezt a szót megértették szerbek, románok, szlovákok, ruszinok, és mind egyöntetűen követelték, hogy ne üldözze az elnök a csirkepaprikást, mert az nagyon jó étel, különösen galuskával. Lapzártáig nem érkezett jelentés arról, hogy az elnök módosította-e a nehezményezett mondatot. Csupán arról értesültünk, hogy az ülés után a résztvevők egy csoportja az elnökkel együtt, akit újra megválasztottak, csirkepaprikás mellett vitatta meg az ülés lefolyását. A fehér asztal melletti vita részleteiről nem kaptunk tudósítást.”

1959. december 23.

Az Újvidéki Rádió közölte: „A *Magyar Szó* munkaközössége ma este ünnepelte meg a lap megjelenésének 15. évfordulóját. Az ünnepségen többek között jelen volt Stevan Doronjski, a Tartományi Népszkupstina elnöke, Nagy József alelnök, Petar Relić, a Kommunista Szövetség tartományi vezetőségének szervezési titkára és több közéleti- és kultúrmunkás.”

Az újvidéki Ifjúsági Tribünön megtartották Deák Ferenc szerzői estjét.¹

1. Plakát.

1959. december 24.

A Szövetségi Képviselőház két tanácsának együttes ülésén Avdo Humo, a Szövetségi Végrehajtó Tanács tagja expozét terjesztett be a szövetségi társadalmi tervjavaslatról, amelyben az Újvidéki Rádió aznapi tudósítása szerint hangsúlyozta: „Az ötéves terv előirányzata szerint a társadalmi termelésnek 54,1 százalékkal kell növekednie. A jelek szerint azonban már négy év alatt 6,1 százalékkal túlteljesítjük. Ezzel összhangban nemzeti jövedelmünk is már a negyedik évben 7,9 százalékkal fogja túlszárnyalni az ötéves terv előirányzatát. Úgy terveztük, hogy a lakosonkénti nemzeti jövedelem 1961-ig az 1956-os évhez viszonyítva 45 százalékkal lesz nagyobb. Ezzel szemben az ötéves terv negyedik esztendejének végén már 13 százalékkal teljesítjük majd túl a távlati tervben előirányzott nemzetijövedelem-növekedést. A nemzeti jövedelemnek ez a növekedése egyike a legnagyobbaknak a világon. Ez arról tanúskodik, hogy mi egy olyan fázisba jutottunk, amelyben lehetőség van arra, hogy a szocialista elvek következetes fejlesztésének feltételeiben, gazdasági építkezésünkben dinamikusan fejleszthetjük a szocializmus anyagi és termelőerőit. Itt elsősorban a szocialista viszonyokra, azaz a társadalmi öngazgatásra, a kommunális rendszerre, a vállalaton belüli gazdasági viszonyra és a megfelelő gazdasági politikára gondolok. A nemzeti jövedelem felosztása és az, hogy a közvetlen termelők önállóan rendelkeznek használatáról, a kommunális rendszer anyagi alapjának megteremtése, az általános társadalmi eszközök decentralizációja a vállalatokra, kommunákra és a többi területi egységekre, mindez elősegítette, hogy a társadalmi eszközöket sokkal gazdaságosabban és racionálisabban használjuk, és nagyobb felelősséggel költjük. 1960-ban Jugoszláviában a lakosonkénti jövedelem körülbelül 360 dollár lesz. Ez nagy ugrást jelent a második világháború előtti állapotokhoz, amikor ez az összeg alig valamivel több mint száz dollár volt. Ennek alapján állíthatjuk, hogy Jugoszlávia már

nem tartozik a fejletlen országok soraiba, de viszont még nem is sorolható Európa iparilag fejlett országai közé. Jugoszlávia ezt csak a következő öt éves időszakban érheti el. Az 1960-as évre szóló szövetségi társadalmi tervjavaslattal és megvalósításával gazdasági-társadalmi fejlődésünk egy jelentős szakasza zárul le.”

A *Dnevnik* közölte, hogy a nagybecskereki Második Gimnáziumban magyar nyelvtanfolyam indult, amelyre 140 nem magyar ajkú önkéntes jelentkezett.¹

1. V. D.: Zrenjaninski gimnazijalci uče mađarski. *Dnevnik*, 1959. december 24.

1959. december 25.

Zágrábban a karácsonyi éjféli mise után a Köztársaság téren gyülekező hívek (Nenad Mali korabeli zágrábi csehszlovák konzul szerint több százan, a *Magyar Képes Újság*ot szerkesztő Cvetko Malušev szerint pedig több ezren) nemzeti követelésekkel léptek föl.¹ A rendőrség közeledtére oszlani kezdett a tömeg, mégis mintegy 100 embert letartóztattak.²

Hír az Újvidéki Rádióban: „Josip Broz Tito köztársasági elnök ma délelőtt fogadta Marko Belinić, Ivica Gretić, Stjepan Joreković és Josip Kolar népképviselőket, valamint Franjo Tuđmant, a Jugoszláv Néphadsereg ezredesét. A vendégek tolmácsolták horvát Zagorje népének üdvözléseit, és ajándékkal átadták Tito elnöknek a *Zagorje a népfelszabadító háborúban* című gyűjteményt. Tito elvtárs, miután megköszönte az üdvözléseket, hosszasan elbeszélgetett vendégeivel, és érdeklődött Zagorje problémái iránt.”

1. MOL XIX-J-1-j-1a-002057-1960. – 2. Cséby Lajos nagykövet: Látogatás a zágrábi csehszlovák alkonzulnál. 37/szig,titk./1960. Belgrád, 1960. február 24. MOL XIX-J-4-a, Belgrádi Nagykövetség iratai, 29. d. 446–447. Idézi Szesztay 2003, 92.

1959. december 30.

Az újvidéki Ifjúsági Tribün rendezvénye: *Beszélgünk a szerelemről. Humorosan, ironikusan, szatirikusan*. Közreműködnek: a gimnázium, az óvónőképző, az egyetem, a tanárképző főiskola, a rádió és az *Ifjúság* fiataljai. „Ásítózik a holdra Szilágyi Károly.”¹

1. Plakát.

1959. december 31.

Miloš Čorovićnak, a Tanjug budapesti tudósítójának levele az Újvidéki Rádióban: „Lajos barátom jó házigazda, felesége, Ilona pedig jó háziasszony. Erről már többször meggyőződtem. De ezen a decemberi délutánon, mialatt együtt járjuk sorra az üzleteket, kénytelen voltam módosítani a véleményemet Lajosról. Tudom, hogy 1450 forintot keres, felesége pedig 1100-at. Éppen ezért lepett meg, hogy most egyszerre mennyire költekeznek [...] Ezúttal Budapesten mindent lehet kapni, amit csak szem és száj megkíván: banánt és kókuszdiót, svájci órát, párizsi illatszereket, német cipőt, japán textilt, angol szeszes italokat. – Amint látod – mondja Lajos –, mi ünnepeünk. Úgy látszik, a paraszt ott falun könnyebben válik meg földjétől, mint mi itt a karácsonytól. Mégis sokak számára ennek az ünnepnek nincsen egyáltalán vallási jellege. Lajos egy építőipari vállalat tisztviselője, Ilona pedig postaalkalmazott. A férj szereti a sportot, hetenként kétszer rendszeresen eljár a Margitszigetre úszni, és a Ferencváros labdarúgócsapatának vérmes szurkolója. Egyébként talán ez az egyetlen passzió, amelyben Ilona nem osztozik vele. Különbözik egyaránt szeretik a jó könyvet, a színházat, a mozit [...] Lajos vidéken született, de megszerette a fővárost és óslakosnak tartja magát. Az októberi események idején valahogy Ausztriába került, de tíz nap múlva visszatért. Nem tagja a pártnak, de a kommunisták között sok jó barátja van. Lajos szereti a Margitszigetet, a dunai hidakat, a Népstadiont, a budai kiskocsmákat és a pesti eszpresszókat, a kék autóbu-

szokat és a sárga villamosokat, a Duna-partot, a budai hegyeket. Szereti városát.”

1959

Az év folyamán megjelent könyvek:¹

Vajdasági magyar szerzők magyarul: Ács Károly: *Csönd helyett vers. Versek 1952–1959* (Forum)²; Bogdánfi Sándor: *Se füle, se farka* (Humoreszkek. Progres); Csépe Imre: *Fehér csönd* (Novellák. Forum); Csuka Zoltán: *Piros pünkösöd Pécssett* (Elbeszélő költemény. Bevezette: Hajdú Gyula. Budapest, Táncsics Kiadó, 78);³ Deák Ferenc: *Éjféli halász. Ponočni ribar*. (Versek. Kétnyelvű kiadás. Matica srpska); Debreczeni József: *Csodabolt* (Tárcák, karcolatok. Forum); Debreczeni József: *Emberhús* (Elbeszélések. Forum); Dóró Sándor: *Kora tavaszi felhők* (Versek. Forum); Fehér Ferenc: *Övig a földbe ásva* (Versek. Forum); Gál László: *Dal a szegény halászárról* (Versek. Forum); Gál László: *Noé bárkája* (Tárcák. Forum); Gulyás József: *Csak ember vagyok* (Versek. Forum); Herceg János: *A tengerkirály* (Elbeszélések. Progres); Herceg János: *Ég és föld* (Regény. Forum); Herceg János: *Leányvári levelek* (Esszék, cikkek. Forum); Huszár Zoltán: *Önarckép* (Versek. Forum); Kopeczky László: *Kutyák... macskák...* (Regény. Forum); Kovács Sztrikó Zoltán: *Fizi Karcsi kalandjai* (Ifjúsági regény. Forum); Major Nándor: *Krumplilovacsák* (Mese. Forum); Major Nándor: *Vereség* (Elbeszélések. Forum); Majtényi Mihály: *Lássuk a medvét* (Elbeszélések. Forum); Németh István: *Egy ember ül az udvaron* (Elbeszélések. Forum); Zákány Antal: *Napfény a sárban* (Versek. Forum).

Délszláv szerzők magyar fordításban:⁴ Andrić, Ivo: *Elátkozott udvar* (Prokleta avlija); *Anika idejében* (Anikina vremena. Ford. Csuka Zoltán. Budapest, Szépirodalmi, 240. 25 000 példány); Antić, Miroslav: *A világ bal oldala* (Leva strana sveta. Ford. Fehér Ferenc: *A Színek és szavak* c. közös kötetben. Forum, 172. 600 példány).

Kétnyelvű [Csáky 2007, 33. szerint 1960-ban jelent meg]; Crnjanski, Miloš: *Örökös vándorlás* (Seobe. Ford. Csuka Zoltán. Forum, 214. 1500 példány); Držić, Marin: *Dundo Maroje*. (Ford. Csuka Zoltán, Budapest, Európa, 152. 2000 példány); Horvat, Joža: *Sisakos kandúr* (Regény. Mačak pod šljemom. Roman. Zrínyi Kiadó. 8000 példány); Isaković, Antonije: *Nagy gyerekek* (Velika deca. Ford. Ács Károly. Forum, 181. 1600 példány); Janevszki, Szlavko: *Falu a hét köris mögött* (Szelo zed szedumte jaszeni. Ford. Herceg János. Forum, 270. 7000 példány); Karić, Živojin: *Mariska és a csudaló* (Priča o Marijani i čudnome konju. Ford. Ács Károly. Testvériség–egység, 16. 983 példány); Kosier, Berislav: *Jó szelet, két madár* (Dobar vetar, plava ptico. Ford. Herceg János. Forum. 214. 2000 példány); Krlježa, Miroslav: *Éjtszakának virrasztója. Petrica Kerempuh balladái* (Balade Petrice Kerempuha. Ford. Csuka Zoltán. Budapest, Magyar Helikon, 154. 2700 példány); Krlježa, Miroslav: *Filip Latinovicz hazatérése* (Povratak Filipa Latinovicza. Ford. Illés Sándor. Budapest, Európa, 265. 6500 példány); Lalić, Mihailo: *Lakodalom* (Svadba. Ford. Herceg János. Forum, 226. 1500 [850] példány [első könyv a jugoszláv–magyar közös kiadás keretében]); Lovrak, Mato: *Hófúvásban* (Vlak u snijegu. Ford. Kopeczky László. Forum, 96. 2000 példány); Matković, Marijan: *Krizantémok*. (Ford. Csuka Zoltán. Budapest, Táncsics); Popović, Jovan: *Igaz legendák* (Istinite legende. Ford. Herceg János. Forum, 323. 1500 [250] példány [a jugoszláv–magyar közös kiadás keretében]); Seliškar, Tone: *A Kék sirály* (Bratovščina Sinjega galeba. Ford. Fehér Ferenc. Forum, 128. 2000 példány); Sep, Vida: *Szlovén népballadák és románcok kistükre. Dr. Pável Ágoston fordításai* (Muraszombat, Pomurska založba, 31. 500 példány); Vučo, Aleksandar: *Halott jelszavak* (Mrtve javke. Ford. Herceg János. Forum, 278. 1500 példány).

Magyar szerzők délszláv fordításban: Harsányi Zsolt: *Mađarska rapsodija* (Magyar rapszódia. Maribor, Založba obzorja); Lukács György: *Veliki ruski realisti* (Nagy orosz realisták. Sarajevo, Veselin Masleša); Lukács György: *Današnji značaj kritičkog realizma* (A kritikai realizmus mai jelentősége. Tanulmányok. [Kéziratból.] Beograd, Kultura);⁵ Lukács György: *Mladi Hegel* (Az ifjú Hegel. Beograd, Kultura); Zilahy Lajos: *Osveta oružja* (A fegyverek visszanéznek. Beograd, Beletra); Zilahy Lajos: *Voda nešto nosi. Samrtno proleće* (Valamit visz a víz. Halálos tavasz. Rijeka, Otokar Keršovani); Zilahy Lajos: *Zarobljenici* (A két fogoly. Rijeka, Otokar Keršovani).

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszakos kiadványok száma és átlagos példányszáma: 7 (109 000); *Dolgozók* (14 500), *7 Nap* (19 500;

18 230),⁶ *Híd* (1000), *Jó Pajtás* (22 000), *Ifjúság* (8000), *Magyar Szó* (31 000; Kalapis⁷ 29 866, vasárnap 47 565, hétköznap 26 298), *Mézeskalács* (4000).⁸

Megindult a *Magyar Szó Mi újság Becsén?* című mutációs oldala.⁹

Szabadkán a November 29. húszárugár két-nyelvű (szerbhorvát és magyar) üzemi lapot indított. Ugyanebben az évben indult a zentai cukorgyár ugyancsak kétnyelvű üzemi lapja is.¹⁰

1. Juhász 1973. – 2. KNV73, 101–102. – 3. Kozocsa Sándor: *A magyar irodalom bibliográfiája* 1959. Budapest, 1966, Gondolat, 312. – 4. Ha nincs más megjelölve: *Književnost naroda Jugoslavije u Mađarskoj. Bibliografija 1945–1987*. Budimpešta, 1988, Udruženje izdavača i knjižara Mađarske. – 5. *Híd*, 1960. 3. 228. – 6. *Pénteki találkozások*, 1971, 74. – 7. Kalapis 1994, 181. – 8. Stoković 1975. – 9. Kalapis 1994, 91. – 10. Kalapis Zoltán: Sajtótörténetünk fejezetei. In Vukovics Géza, Kalapis Zoltán összeáll.: *Újságírók kézikönyve*. Újvidék, 1989, Forum, 106.